

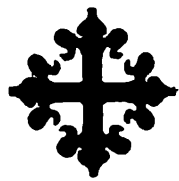
DR. JOSEF DOLEŽAL

ČESKÝ KNĚZ

DVANÁCTÁ KNIHA ŽIVOTA

V PRAZE L. P. MDCCCCXXI

ČESKÝ KNĚZ

DR. JOSEF DOLEŽAL

ČESKÝ KNĚZ

DVANÁCTÁ KNIHA ŽIVOTA

V PRAZE L. P. MDCCCXXXI

Kanovníku
metropolitní kapituly
olomoucké
poslanci
FRANTIŠKU SVĚTLÍKOVI
oddaný autor

—

POPŘEVRATOVÉ ZTRÁTY ČESKÉHO KATOLICISMU

Kulturní boj, rozpoutaný po převratu socialistickými stranami, odpadlými kněžími katolickými a českým pokrokařským volnomyšlenkářstvím, byl organickým vyvrcholením kulturního boje předválečného, jenž vlnovitě se šířil k nám z evropského západu, jednak jako poslední důsledek kulturní periody, započaté francouzskou revolucí, jednak jako věro-
učný článek socialismu, přicházejícího do Čech v německé formě marxistického materialismu.

Boj, jenž prudce proběhl v prvních letech republiky, způsobil velké číselné ztráty českému katolicismu hlavně tím, že evropská sociálně revoluční vlna poválečná se v českých zemích vybila za nashromážděných předpokladů především kulturně a to z důvodů nacionálních. Po Vídni Řím — bylo hlavní devisou odpadového hnutí, v němž masarykovská ideologie českých dějin, opřená o autoritu životního díla prvního presidenta republiky, odpadlé kněžstvo katolické a evropské volnomyšlenkářství, i bezvěrectví socialismu vedlo se státní mocí rozhodnou ránu proti českému katolicismu, jenž měl býti tímto širokým vzmachem rozdrčen.

Nebyl.

Poměrně veliké číselné ztráty, jakých nebylo od dob reformace, dotkly se vlastně jenom Čech, kde ubyla jedna pětina katolíků (19.60 proc.), takže v celku přece národ český velkou většinou dal na životní výzvu prezidentovu: »Řím musí být Čechem souzen a odsouzen«, odpověď zápornou.

Zde jest číselný přehled ztrát pro podklad rozboru příčin tohoto ojedinělého davového hnutí v nových dějinách českých.¹⁾

Římských katolíků bylo:

v Čechách	roku 1910	6,488.117,	roku 1921	5,216.180
na Moravě		2,512.484,		2,421.220
ve Slezsku		588.843,		564.060
na Slovensku		2,033.448,		2,128.205
na Podkarp. Rusi	„ „	52.878,	„ „	55.164
na území Čsl. rep.	roku 1910	11,675.768,	roku 1921	10,384.833

¹⁾ Publikace státního úřadu statistického: Sčítání lidu v rep. Čsl. ze dne 15. února 1921, I. díl. Zprávy téhož úřadu, ročník V., číslo 113—114.

Ubylo tedy římských katolíků od roku 1910 do roku 1921 v Čechách 1,271.937, to jest 19.60 %. Na Moravě ubylo 91.264, to jest 3.64 %, ve Slezsku 24.779, to jest 4.21 %. Z toho jest patrné, že v zemích českého kulturního společenství odpadovému hnutí podlehl jenom Čechy, dějinně radikálnější, pětinou všech katolíků, což se stupňuje u českých, uvážíme-li, že Němci tomuto kulturnímu boji zůstali cizí. Stejně nebylo kulturního boje mezi Slováky na Slovensku (zatím), poněvadž život náboženský zde naopak byl takřka jediným lidovým projevem národního života. Česká vlna odpadová, zasáhnuvši sem českým úřednictvem a učitelstvem, tedy českou administrativou, naopak katolicism slovenský jen zradikalisovala.

Největší ztráty tedy utrpěla církev katolická v Čechách a to v průmyslových oblastech: západočeské (plzeňská, kladenská), středočeské (Velká Praha) a severovýchodní (Železný Brod, Turnov, Úpice).

Jak hluboký tento odliv byl, dokazují tato čísla:

V průmyslové oblasti *plzeňské* bylo římských katolíků:

Soudní okres Plzeň	r. 1910	130.581,	r. 1921	86.355
Rokycany		37.942,		22.070
Zbiroh		24.133,		16.191
Kralovice		19.052,		9.250

V průmyslové oblasti *kladenské* bylo římských katolíků:

Soudní okres Kladno	r. 1910	47.653,	r. 1921	25.287
Slaný		61.745,		28.878
Louny		43.815,		15.937
Rakovník		32.114,		9.296

V průmyslové oblasti *středočeské*:

Velká Praha r. 1910 — 571.055 ř. katol., r. 1921 — 396.336. (Ztráta zde činí 174.719, to jest o 30.6 % méně. V téže době však přibylo 60.000 obyvatel, což poměr ještě zhoršuje.)

V průmyslové oblasti *severovýchodní* bylo římsk. katolíků:

Soudní okres Železný Brod	r. 1910	24.870,	r. 1921	6.468
Turnov		32.434,		14.778
Úpice		16.708,		7.507
Mnich. Hradiště		24.851,		12.654
Vysoké n. Jiz.		12.698,		5.905
Jaroměř		34.675,		18.656
Semily		19.137,		9.685

Soudní okres Hořice	r. 1910	30.558,	r. 1921	17.368
Jičín		32.847,		19.431
Dvůr Králové		33.103,		17.735
Náchod		42.165,		22.968
Český Dub		15.270,		8.961

Na Moravě byla to hlavně oblast ostravská (ne již brněnská) a pak na př. okres litovelský (zde hlavně příkladem kněžským), kde katolicism utrpěl větší ztráty:

V soudním okrese Slezská Ostrava bylo r. 1910 52.764 ř. katol. r. 1921 32.243 — v soudním okrese Litovel bylo r. 1910 26.036 ř. katol., r. 1921 18.197.

Před dalším rozbořem odpadů nutno uvést, že v celku odpadali od katolicismu více muži než ženy, daleko však ne v takovém rozdílu, jak by se dalo očekávat. Uvážíme-li, že žen je vůbec více (na 1000 mužů připadalo r. 1910 1056 žen a roku 1921 vlivem války již 1075 žen), *vidíme, že v celku ženy následovaly své muže* při změnách církevní příslušnosti. Poněvadž však v průmyslových obvodech, kde je nadbytek žen menší, než jinde, staly se odpady největší, vyniká v celku přece větší konservativnost žen.²⁾

Průmyslové kraje, jež jsou oblastmi největších odpadů, jsou kraje největší hustoty obyvatelstva. Průmyslová místa jako houba natahovala do sebe pracovní síly z dalekého okolí a právě tito muži a ženy, vytržení ze svého původního prostředí a přesazení do jiných životních poměrů, bez jakýchkoli vzpomínek a potřeb tradice, daleko lehčeji podléhali radikalisujícím naukám kulturním, tím spíše, že tyto byly podávány jako součást sociálního hnutí za zlepšení životní míry a pracovních podmínek dělnictva.

Přespolní dělníci, kteří ráno vlakem, na kole či pěšky z daleka se sjížděli do práce a večer zase rozjížděli domů, už způsobem svého života, vyplněného neustálým shonem a pobytem mimo rodinu a mimo vyrovnaný život ostatní obce, byli takřka fyziologií svého životního způsobu nutkáni k radikalismu,

²⁾ V historických zemích jest u katolíků více žen než u ostatních vyznání. (Tak v Čechách z 1000 mužů jest 762 katolíků, z 1000 žen 800 katoliček. Z 1000 mužů jest bez vyznání 116 mužů, ale jenom 82 ženy z 1000. U československé církve jest z 1000 mužů 66, z 1000 žen 64. Jak patrně, ženy se vzdávaly každé náboženské opory mnohem tíže než muži. Na 1000 mužů připadalo v Čechách žen u katolíků 1134, u čsl. církve 1049, bez vyznání 770. V ostatních částech republiky, kde odpad byl malý, připadá také na katolíky menší procento přebytku žen. Na Moravě na 1000 mužů jsou 1122 ženy, ve Slezsku 1101, na Slovensku 1055, na Podkarpatské Rusi 885 žen.

k touze po změně takového řádu a svými názory pomalu infikovali své okolí, takže psychologie a kulturní vliv průmyslového střediska šířil se v celém okruhu, z něhož pravidelně dělnictvo dojíždělo za prací.

Tyto důvody platí pro všechna průmyslová místa a k nim přistupují zvláštní, jako ten, že veliká část průmyslu severo-českého je v rukou německých. Německé duchovní správy nejen že nemírnily hluboký antagonism českého dělníka k německému zaměstnavateli, avšak ony podceňováním či zanedbáváním pastorační práce mezi českým dělnictvem přímo zavinily odpady od církve katolické. Německým duchovním bylo němečtství více než spása duší českých dělníků.³⁾

Mimo to v určitých krajích, jako Podkrkonoší na př., kde bylo rozšířeno duchařství a sektářství náboženské, byly dány staré podmínky pro úspěch odpadu, zejména, když byl stržen příkladem katolických kněží.

Odpadový proud vylil se hlavně dvěma směry: k bezvěří a k církvi československé. (Evangelíků přibývalo od r. 1910 jen 47.955. Roku 1910 bylo evangelíků vyznání československého, augsburgského a helvétského 929.201, roku 1921 pak 977.156. Toto malé číslo vzrůstu svědčí o cizorodosti protestantství a nestravitelnosti českému duchu, přetavenému katolickou restaurací v 17. a 18. věku.)

Církev československá čítala r. 1921 v Čechách 437.377 členů, na Moravě 61.786, ve Slezsku 24.069 členů. V celé republice 525.333 příslušníků, z nichž největší procento v okresech: Rakovník (41,27 %), Louny (40,33 %), Turnov (42,03 %).

³⁾ O bezvěrecké výchově socialistické a duchovní pastorační v těchto krajích napsal poslanec Václav Myslivec (»Čech«, 22. září 1925) tyto věty: »Jednou zajel jsem si z Jáchymova do Karlových Varů denně tam jezdícím autobusem. Z Ostrova přes Grassengrün do Rybářů, předměstí to Karlových Varů. Kolem silnice viděl jsem ležeti čtyři pokácené kříže. Některé byly úplně zpřerážené, některé jen částečně, ale vyvrácené byly všechny. A kromě těch povalených křížů nespátril jsem jediného symbolu křesťanské víry. Měl jsem dojem, že jedu krajem barbarů. Je to kraj již značně tovární: cihelny, porcelánky a pod. Němečtí sociální demokraté vštěpovali zde lidu »kulturu«, tu právě, která je patrna na povalených křížích. Jedinou omluvou pro ten lid by mohlo býti, že mu nikdo nepodal pomocné ruky. Přišli sem ze českých krajů, trochu té zvykové víry ještě měli, ale honba za chlebem je cele zaujala. Zulukafrý vyhledávají křesťanství misionáři, ale lid mezi Grassengrünem a Rybářmi (Fischern) byl v té příčině opuštěn, a jestli přeci někdy chrám Páně vyhledal, opustil jej brzy nadobro, poněvadž v něm neslyšel slovo Boží v mateřském jazyku. Chodil tedy do schůzí, kde k němu česky mluvili, ale právě tam mu víru znechutíli, nenávisť proti ní vtiskli, a teď není ani Čech, ani Němec, ani křesťan, ani pohan, ale povalené kříže by nasvědčovaly, že není daleko barbara. Kdo za to všechno zodpovídal před Hospodinem?«

Bez vyznání bylo r. 1921 v Čechách 658.084 obyvatel, na Moravě 49.026, ve Slezsku 9405. V celé republice 724.507 obyvatel, z nichž nejvíce v průmyslových okresech na západě a středu Čech, v Podkrkonoší a Polabí. V okrese plzeňském bylo bez vyznání 30·26 %, Rokycany 33 %, Slaný 47·48 %, Kladno 42·65 %, Křivoklát 35·27 %, Železný Brod 39·91 %.

Na Moravě na Ostravsku, Olomouc, Prostějov, Přerov.

Už tyto přehledy dávají znáti, že nejvíce odpadalo od katolictví průmyslové dělnictvo, vychovávané socialisticky a méně vrstvy smýšlení liberálního. To vynikne zcela jasně ze statistiky odpadové v hlavním městě republiky, Praze, a jednotlivých její čtvrtích.

Ve Velké Praze, kde katolíci mají jen 58·40 % všeho obyvatelstva, byly nejmenší ztráty ve vnitřní Praze, kde bydlí zámožnější občanské vrstvy. Od středu jsou ztráty větší, až v průmyslové periférii kleslo procento katolíků na polovinu, a teprve v zemědělských již okrajových obcích stoupá na 80 procent a přes ně. Ztráty církve katolické proti roku 1910 činí r. 1921 v Nuslích 54·20 %, v Holešovicích-Bubnech 43 %, Žižkov 40·8 %, Vršovice 37·4 %, Smíchov 36·14 %. V středních částech Prahy jsou podstatně menší: Král. Vinohrady 24·34 proc., Karlín 23·01 %, Malá Strana 23·23 %, Nové a Staré město 19·5 %.

Odpad děl se zde více k bezvěří než k čsl. církvi. Bezkonfesní, kteří r. 1910 čítali asi 2500 členů, dostoupili čísla 127 tisíc 296, majíce v některých obcích absolutní většinu (Kobylisy, Prosek, Hlubočepy), v jiných většinu relativní (Motoly, Košíře, Hrdlořezy, Vokovice). Církev československá měla 85.960 příslušníků, nejvíce v Nuslích, Michli, Krči, Žižkově, Holešovicích, Jinonicích, Radlicích a M. Chuchli.

Úhrnné největší ztráty jsou v částech Prahy, kde bydlí průmyslové dělnictvo (dělnictvo tvoří polovinu pražského obyvatelstva). Největší úbytek římských katolíků jest ve skupině plynáren, elektráren, vodáren (44·2 %), ve skupině zpracování kovů (44·3 %), v průmyslu kamene a zemin (45·1 %), v průmyslu kožním (47·7 %), stavebním (48·8 %), textilním (48·8 proc.), strojů, nástrojů (49·1 %), dřevařském (49·6 %). Zajímavý jest poměr, v jakém se dělí o tyto obory církev čsl. a bezkonfesní.

Bezvěrců je nejvíce mezi nádeníky, v průmyslu kamene a zemin, obrábění kovů (34 %), strojnictví (31·2 %), stavebním (31·1 %), potravinářství, oděvnictví. Skoro tři čtvrtiny bezkonfesních náležejí k stavu dělnickému a nádenickému. (Zemědělských dělníků jest 15·2 %, zemědělských nádeníků 30·3

proc. bez vyznání.) Z tisíce dělníků v průmyslu a živnostech v Praze zaměstnaných jest 346 bez vyznání.

Československá církev má nejvíce stoupenců mezi drobným úřednictvem, menším živnostnictvem, zaměstnanci služby železniční, pražských plynáren, elektráren, vodáren, úředníky služby telegrafní, telefonní a poštovní. V průmyslu v oboru oděvnickém, potravin a poživatin, dřevařské drobné živnosti, papírnictví a sklářství.

Z tohoto statistického přehledu jest na první pohled patrné, že bezkonfesní mají převahu hlavně v těch průmyslových odvětvích, kde převládají odborové organizace sociálně demokratické nebo komunistické, církev československá pak v oborech a vrstvách náležejících straně českých socialistů (služba dopravní, malé živnosti, malé úřednictvo). Výchova sociální demokracie (jejího uvědomělého, logického ateismu) vedla masy k bezvěří, výchova nelogická strany českých socialistů k povrchovému kompromisu československé církve.

Agitaci pro vystupování z církve, jak přehled z hlavního města republiky ukazuje, třebaže byla vedena hlavně nacionálními hesly, podlehl a domyslílo průmyslové, socialistické dělnictvo, nikoli liberální, nacionální třída měšťanská, která ideově vedla nacionální boj proti monarchii rakouské.

Z toho jde najevo, že konec konců ani v této odpadové akci nerozhodovaly nacionální důvody na místě prvním, nýbrž důvody sociální. Majetnější občané pochopili v tomto okamžiku nuceného rozhodnutí, byť byli liberály, že náboženství katolické znamená brzdu sociální anarchii a revoluci, že znamená jistotu života a řádu společenského, spočívajícího na zásadě soukromého vlastnictví, a tento základní pud po sociálním klidu byl u nich silnější, než nacionálně kulturní radikalismus. Pochopili instinktivně souvislost mezi pádem autority náboženské a revolucí sociální, jejíž fata morgana jim z Ruska zavírala ustrašené oči.

Že tyto závěry, opřené o čísla z hlavního města (hlavní města ve všech říších mají svou vyhraněnější psychologii protiv a rychlejšího životního tempa) jsou obecně platnými, potvrzují statistiky o náboženské příslušnosti v jednotlivých povoláních z celé oblasti historických zemí, hlavně ovšem Čech. (Němci utvářejí celozemskou statistiku pro katolictví příznivěji.) Zde všude jest patrné, že odpad zachvátil socialistické průmyslové dělnictvo a méně vrstvy majetné a ovšem rolnictvo svým životem konservativnější.

Tak v zemědělství, lesnictví a rybářství z 1000 příslušníků bylo římských katolíků 878 (na Moravě a ve Slezsku 935).

V průmyslu a živnostech na 1000 občanů 724·4 katolíků (na Moravě 874), 152 bez vyznání, 70·9 českosl. církve. V obchodu, peněžnictví, dopravě z 1000 zaměstnaných 718·7 katolíků (na Moravě 859).

Poněvadž v Čechách bylo katolíků z 1000 obyvatel 782 (na Moravě a ve Slezsku 895·1), je dobře možno srovnati, v kterých povoláních tento průměr klesá. Tak v Čechách bylo z 1000 příslušníků dotyčného povolání katolíků u plynáren, vodáren, elektráren jen 622·6 (115 čl. církve, 119 bezkonfesioních), v průmyslu polygrafickém a uměleckém 655·6, hornictví a hutnictví 631 (324 bez vyznání), zpracování kovů 692·9, průmysl strojů, nástrojů 661·8 (206 bez vyznání), pomocné živnosti obchodní 566·1 (200·7 židů), vojsko 693·4, železnice a jiné dráhy 706·7.

Tím jest dostatečně prokázáno, že v odpadové akci, ačkoliv byla vedena v tisku a ve veřejnosti důvody národními (a kulturními), přece na konec zřekli se náboženství a příslušnosti k církvi hlavně ti, kdo zváživše autoritu církevní sociálně, z těchto důvodů ji odvrhli.

Bylo to průmyslové dělnictvo a nižší vrstvy zaměstnanecké, kdo domyslili boj proti církevní autoritě až do činu osobního zřeknutí se této duchovní opory. Inteligence, která ve svém celku nebyla o nic bližší vnitřně církvi, ba která po desetiletí brala lidu víru v Boha a zlehčovala církevní příslušnost, najednou pochopila a to jak nacionálně, tak sociálně smysl tradice pro společenský i státní řád.

Tato psychologie ovládla většinou stranu inteligence, národně-demokratickou, která od liberalismu prodělala rychlý vývoj v stranu konservativní a stranu krajního českého nacionalismu.

Nacionální důvody odpadu působily hlavně v straně českých socialistů (a to v její zaměstnanecké, maloúřednické a živnostenské vrstvě), kdežto sociální převažovaly u dělnictva, jež ideově vychovala sociální demokracie.

Náboženský stav Čech a republiky podle sčítání z 1. prosince 1930.⁴⁾

Číselný poměr církevně náboženských sil, jak se projevil za sčítání lidu roku 1921, zůstal už v hrubých rysech definitivním výsledkem kulturního boje popřevratového.

Jedině u církve československé, která se teprve po tomto

⁴⁾ »Statistický obzor«, č. 3—4, 5—6, r. 1931.

roce organizačně vypjala ztuhly obrysy jejího rozmachu o tři, čtyři léta později, aniž by však změnilly podstatně duchovně náboženský obraz českého lidu.

Láva sopečného výbuchu protikatolického rychle chladla a tak výsledek sčítání lidu, provedeného o necelých deset let později, roku 1930, je pro dohlednou dobu, pro naši generaci asi konečnou ústupovou linií katolictví v českém národě po dokončeném národním obrození a obnově samostatnosti.

Úhrnný výsledek z Čech, kde bylo jako vždy dříve hlavní bojiště tohoto kulturního zápasu, mluví o tom jasně. V rozpětí desíti let, změnilly se náboženské poměry Čech takto:

Náboženské vyznání (církve),	počet obyvatelů	
	1921	1930
římsko-katolické	5.216.196	5.316.340
řecko-katolické	6.771	7.968
arménsko-katolická	32	25
českobratrské evangelické	147.811	199.677
německé evang. a. a. h. v.	}	99.453
evangel. augsburské		
a) slovenské		87.530
b) slezské		3.802
evangel. reformované		288
jednota bratrská (ochranovská)		1.456
československé	3.644	5.524
pravoslavné	437.377	617.927
starokatolické	7.292	14.828
izraelské	16.329	17.827
ostatní a neznámé	79.777	76.348
bez vyznání	9.777	20.674
	658.084	727.084

U hlavních čtyř vyznání činil v Čechách přírůstek za devět let (1. sloupec absol., 2. v procentech):

římsko-katolické	+100.144	+ 1.92
českobratrské evang.	+ 51.866	+35.09
československé	+180.550	+41.28
bez vyznání	+ 69.000	+10.48

Z tisíce přítomných obyvatelů bylo v Čechách roku:

	1921	1930
římských katolíků	782.0	747.8
českobratrských evangelíků	22.2	28.1
československých	65.6	86.9
bez vyznání	98.6	102.3

Ubylo tedy v celých Čechách za devítiletí od sčítání z roku 1921 do 1930 dále římských katolíků o 34.2 na každý tisíc obyvatel. Při tom je zajímavé, že celý přírůstek počtu katolíků v Čechách je soustředěn v jediném místě, v hlavním městě republiky.

Ze 172.105 osob, o které vzrostla Praha od roku 1921, bylo 101.420 katolíků, což je více ještě, než celý přírůstek katolíků v zemi české. Je to přirozeně důležité pro pochopení, proč v hlavním městě státu ochabl během let původní protikato-lický boj.

Náboženské složení obyvatelstva Prahy bylo v dvojím sčítání lidu v republice toto (1. sloupec r. 1921, 2. r. 1930):

římsští katolíci . . .	395.125	496.545
řečtí a arménští katolíci	1.217	1.296
českobratrští evangelíci	24.329	36.929
němečtí evangelíci	} 2.848	4.161
slezští a slovenští evangelíci a. v.		1.150
reformovaní . . .	304	342
jednota bratrská (ochranovští)	110	304
pravoslavní	3.296	6.250
českoslovenští	85.960	133.741
starokatolíci	437	436
izraelité . . .	31.751	35.463
bezkonfesní	127.296	126.166
ostatní	3.990	5.985

Z tisíce obyvatelů hlavního města Prahy bylo tedy vyznání:

	1921	1930
římských katolíků . . .	583.9	585.0
českobratrských evangelíků	36.0	43.5
československých	127.0	157.6
izraelitů . . .	46.9	41.8
bezkonfesních	188.1	148.6
ostatních	13.2	16.1

Kdežto v Praze tedy počet katolíků stoupl absolutně i relativně od roku 1921, v ostatní zemi české relativně klesl a absolutně zůstal takřka nezměněn.

Pražský přírůstek katolíků vznikl stěhováním obyvatelstva hlavně z jižních a jihovýchodních Čech, z katolických krajů, které z hospodářských důvodů, z hospodářské neschopnosti uživiti nejen přebytek, ale dosavadní počet svého obyvatel-

stva, se vylidňují. Je to široký pás soudních okresů od Klatov přes Plánici, Blatnou, Březnici, Příbram, Sedlčany, Votice, Mladou Vožici, Pacov, Dolní Kralovice, Pelhřimov, Humpolec, Chotěboř k Litomyšli. Všude zde přes vlastní větší přebytek porodů než je průměr Čech nastal úbytek obyvatelstva, které se stěhovalo do měst a hlavně do Prahy.

Mimo Prahu zůstal proto počet římsko-katolického obyvatelstva v Čechách od roku 1921 do r. 1930 absolutně nezměněn.

V ostatních zemích republiky poměr náboženských vyznání (uvedena jen ta, která mají v ČSR. aspoň 100.000 členů) byl podle sčítání z roku 1930

	Morava se Slezskem	Slovensko	Podk. Rus	ČSR.
vyzn. římsko-katol.	3,061.679	2,386.264	69.140	10,833.425
» řecko-katol.	4.130	213.794	359.514	585.406
» českoobr. ev.	92.656	5.943	909	299.185
» n. ev. (Č.M.Sl.)	28.256	1.496	85	129.290
» ev. a. v. (Slov.)	1.578	400.232	1.654	407.266
» reformované	1.154	145.862	70.879	219.351
» pravoslavné	9.695	9.073	111.987	145.583
» československé	161.358	11.575	2.232	793.092
» izraelské	41.278	136.668	102.474	356.768
bez vyznání	104.768	16.903	4.962	853.717

V celé republice Československé přibýlo v době od 15. února 1921 do 1. prosince 1930 více než 100.000 příslušníků těmto třem náboženským vyznáním: římsko-katolické 447.440, to jest +4.3 %, československé 267.746, to jest +51.0 %, bez vyznání 129.189, to jest +17.8 %.

Z tisíce přítomných obyvatelů bylo náboženského vyznání

	Čechy	Morava se Slezskem	Slovensko	Pok. Rus	ČSR.
římsko-katolického					
roku 1921	782.0	895.1	709.0	91.0	763.0
roku 1930	747.8	858.8	716.0	95.3	735.3
československého					
roku 1921	65.6	25.7	0.6	0.3	38.6
roku 1930	86.9	45.3	3.5	3.1	53.8
bez vyznání					
roku 1921	98.6	17.5	2.3	1.9	53.2
roku 1930	102.3	29.4	5.1	6.8	58.0

Ačkoliv tedy v desítiletí 1921—1930 se poměrný sestup pří-

služníků církve římsko-katolické v historických zemích ještě nezastavil (hlavní díl tohoto pohybu spadá do prvního pětiletí),⁵⁾ přece je možno v úhrnu považovati proces číselného ústupu katolické církve v českých zemích pro naši generaci za skončený. Vnější zápas jest vybojován.

Tento vnější, číselný obraz ztrát katolické církve v českých zemích nepovídá ovšem ničeho o vnitřní slabosti, o příčinách vnitřního shroucení katolických sil v národní společnosti české. Duchovní a náboženský život v církvi nejlépe je možno poznati z úhrnného stavu kněžstva a rozbor životních snah a životních forem katolického kněžstva této generace poví nám nejlépe, jak vnitřně slabá byla hráz katolictví v českých zemích na sklonku habsburské monarchie, jejíž pád strhl s sebou v bouři i kus hráze katolické v národě českém. Odpad 144 katolických kněží znamená od husitských dob jedinečnou událost v náboženských dějinách českých.

Účelem této studie jest sledovati, z jakých zřidel minulých hnutí kněžských došlo k tomuto výsledku.

REFORMNÍ PROGRAM ČESKÉHO DUCHOVENSTVA ROKU 1848

Stopovati kořeny reformního hnutí katolického kněžstva vedlo by hluboko do 19. století, do dob josefinismu, osvícenství a raných dob obrozenských. Zde všimnu si jenom reformního hnutí v revolučním roce 1848, které jak vnějšími okolnostmi státně revolučními, tak vnitřním obsahem reformních požadavků obsahovalo již v podstatě všecko a ve formulacích téměř shodných s tím, co po šedesáti skoro letech potom jako reformní program církevní pozvedla katolická moderna a co v revolučním roce 1918, po národním osvobození, vyhlásila Jednota čsl. kněžstva v »Obnově církve katolické.«

Po únorové konstituci 1848 nastalo široké zvlnění myslí i v kleru a především voláno po svolání synod církevních, které by provedly nutné církevní reformy, podobně jako to činil národní výbor, připravující program pro sněm. 22. břez-

⁵⁾ To ukazuje i obraz náboženského vývoje Ostravska za poslední desetiletí. Zde při vzrůstu obyvatelstva ze 123.227 na 136.904 z r. 1930 klesl počet katolíků z 96.789 na 90.861. Příslušníků čsl. církve přibýlo přestupy i narozením 13.429 a bez vyznání 5095. Z 11.821 přestupů u církve čsl. připadá 8953 na první pětiletí, u bez vyznání z 11.669 pak 8082.

na vyšel pastýřský list arcibiskupa pražského Aloise Schrenka, který přímo konstatoval, že církev byla konstitucí zbavena mnohého zbytečného poručnickování se strany absolutistického státu a klerus domýšlel tuto kritiku dále v duchu nové svobody. Co hýbalo myslmi kněží a souhrn všech snah reformních, přednesl na zvláštní schůzi třiceti pěti vybraných kněží pražských, kde nescházelo vysokých hodnostářů z okolí arcibiskupova, praeses lužického semináře P. František Náhlowský dne 18. května 1848⁶⁾ a doplnil odpovědí arcibiskupovou na tyto požadavky čtyři dni na to, v nové schůzi v semináři 22. května. P. Náhlowský přednesl v obou schůzích tento program požadavků reformních:

1. Teď, když konstitucí je zaručena každému osobní svoboda, biskupu, jako poslednímu kaplanovi, je především třeba, aby všichni k tomu povolání veřejně a volně se vyjádřili o záležitostech církevních, buď přímo biskupům, nebo v tisku. Kdyby někdo přestřelil, má biskup možnost povolati jej k odpovědnosti. Naši biskupové — pravil Náhlowský — jsou příliš osvícení a spravedliví, než aby i za starého režimu užívali současně s církevními censurami i policejního ramene proti počestným duchovním pro šíření svobodomyšlných nebo i bludných myšlenek; přes to však je blahodárný a posilující pocit, že napříště první ne tak snadno a druhé se vůbec přihoditi nemůže.

Toto jasné a živé vědomí svobody, daleko vzdálené od toho, aby rušilo poměr kanonické podřízenosti, odůvodní důstojnou a prospěšnou poslušnost k církvi nikoli strachem a servilností, ale zásadním a volným rozhodnutím a bude nutnou základnou lepšího uspořádání věcí.

2. Že totiž stojíme před novým uspořádáním věcí v církevní oblasti, je nepochybné pro každého, kdo jen trochu pozorně sleduje vývoj událostí. Vzdělaná část lidstva přirozeným, stálým pokrokem k dokonalosti došla k stadiu, nad něž důležitějšího sotva v dějinách bylo. Tvůrčí duch Páně vane po zemi a nelze neviděti jeho stop. Národní, lidový charakter proniká dosavadní řády a nové vztahy vytvářejí se mezi všemi stavy. A v době takových sociálních změn že by bylo možno neuznati nutnost přetvoření poměrů i na církevním poli? Náboženství má nejvznešenější úlohu býti vychovatelkou lidského pokolení; muselo by však jako neschopná slu-

⁶⁾ Franz Náhlowský: *Versammlung von Geistlichen, gehalten zu Prag am 18. und 22. Mai 1848. Zweite Auflage.* Musejní knihovna. — Vilém Bitnar, »Život«, č. 18, 1931. — Ladislav Kunte: »Náboženství, socialism a národ«, 1923.

žebná býti odsunuto stranou, kdyby neprokázalo, že chápe dobu. Představení naší církve již za dřívějšího řádu zůstali pozadu v hodnocení sociálních potřeb a jejich uspokojení. Je tedy za dnešních okolností mnoho co dělat a musí se tak státi brzy, neboť čas naléhá.

Mohl by mi někdo říci, že by bylo dosti učiněno, kdyby jeden každý z nás přesně plnil svou povinnost. To je vskutku nutné dnes — a kéž by se tak bylo dělo vždy — ale kolik je mezi námi těch, kdo svou povinnost vůbec nechápou, nebo jsou líní ji konat!

Náhlowský vyslovuje se potom proti okamžitému svolání synod, poněvadž na to klerus není ještě připraven. Kdežto s jedné strany je pravda, že většina synodálních členů by byla pro zachování dosavadního pohodlného šatu s nějakou nanejvýš opravou, je rovněž oprávněna obava biskupů, že jiná část členů synod, stržena neúměrnou horlivostí a ovlivněna zmatkem doby, by stavěla požadavky, jejichž splnění je nemožné nebo aspoň není účelné. Proto žádné synody zatím, dokud nejsme na ně připraveni.

Představte si jen bohaprázdný zmatek, jaký by byl nastal, kdyby se hned po vyhlášení konstituce byl sešel v Praze sněm na základě nejširších voleb poslaneckých. A jaký pokrok v myšlení jsme již učinili za těch pár neděl, s jakým vypětím sil, s jakou rozvahou pracuje národní výbor ve 12 sekcích na přípravách k nejbližšímu zasedání sněmu. Proto tedy žádné synody narychlo ani u nás.

Co nejdříve musíme konati, je na bíledni. *Je třeba, aby se veřejně mluvilo o církevních záležitostech*, hlavně těch, které nejsou podstatně zásadní a které proto potřebám doby se mají přizpůsobovati. Je třeba o nich veřejně jednat se svobodomyšlností a při zachování církevního hlediska. Takovéto vyšší snažení kněžstva bude světu, pokládal-li nás skutečně již za mrtvolu, kterou brzo donese k hrobu a pochová, znamením čilého a mocného života a naše velmi pokleslá vážnost ve veřejném mínění se opět zvedne. Kdo zná v tomto vztahu události v jiných civilisovaných zemích z nejnovějších dějin a kdo lehkomyšlně nepřehlíží uplatňující se smýšlení obyvatelstva našeho hlavního města a většiny zemských měst, kterážto jsou při všech hnutích v zemi rozhodující, tomu nemůže býti tajno, jakou neocenitelnou důležitost mají doporučované mnou prostředky v tomto ohledu.

Stačí srovnati tuto základní radu Náhlowského s tím, co v roce 1918 mluvili reformní kněží, aby byla vidět naprostá shoda metody, jakou posici církve chtěli zachraňovat tyto

kněží v rozbouřené a proti církvi jako opoře feudálního, nenáviděného řádu naladěné době.

Náhlowský stejně jako potom J. Š. Baar pozdravují radostně svobodu, sdílí pohnutí a radost z ní s celým národem, do něhož se vědomě jako člunek zařazují a idejemi revoluční doby, cestou demokracie snaží se zachrániti pro církev, co vůbec je možno. Proto oba chtějí odhoditi nepodstatné, co nejvíce je v rozporu se snažením a duchem doby a žádají reformy v církevní disciplíně a životě. S tohoto stanoviska je velmi poučno sledovati, co vše Náhlowský pokládá za nutné konati a v čem se změn domáhat.

1. Především jiným musíme, myslím, jako poctiví lidé odložití nimbus, kterým nás obklopuje úřad, vyznamenání nebo majetek a jasným a společným hlasem vyznati otevřené confiteor. Musíme doznati před Bohem i dobrým lidem, že jsme ve svém působení byli jenom blikajícím světlem a slabě kořenící solí země, že jsme vynikajících předností a výsad, jimiž nás před všemi ostatními stavy obdařil Bůh, církev a národ, neužili vždy k dobru věřících, ale často jen k uspokojení svých osob. Nečekejme, až masy nám začnou předčítati seznam našich hříchů. Pak už odpouštět nebudou. Naše nepokrytécké pokorení se nás v jejich očích pozvedne. Lid nebude chtít býti spravedlivý jako Bůh, jenž pro deset spravedlivých ušetřil hříšného města; a lid zajisté uvidí mezi námi nepoměrně více osvícených a ušlechtilých kněží ve všech krajích; ano, ozvou se i hlasy na naši částečnou omluvu.

Neboť starý vládní režim, široká záda tohoto hříšníka totiž, na která téměř všechny, ale hlavně vyšší stavy setřásly všechny chyby své minulosti, takže nyní nejeden příslušník jejich stojí se zaslouženým obdivem v první řadě pravých svobodomyslných mužů, široká záda této obludy mají ještě dosti místa pro složení části našich vin.

Nedůstojné poručníkování církve a závist vzbuzující výhody pro kněžstvo se strany starého systému byly vždy velkým neštěstím pro ně a ochromením volné činnosti; ukolébaly strážce Sionu do pohodlné dřímoty.

Absolutní monarchii nebyla konstituční ústava katolické církve neznámou. Příklady táhnou; nebylo tedy jejím politickým zájmem podporovati její volný rozvoj, ale brzdití jej. Náboženství, tato volná dcera nebes, klesla takřka na řeckou otrokyni v našem státním řádu, jejímž úkolem bylo vychovávat tiché a hodné děti. A pokusil-li se nějaký osvícený a svědomitý kněz jako veřejný učitel nebo církevní představený dělat více, vykládati katolické nauky a instituce rozumnějším

a myslitelským způsobem, nebo radikálně vychovávat ctnostnější generaci kněžskou, ten už byl hotov. Máme na to smutné vzpomínky z novější doby. Kdo by neznal osudu Bolzanova v Praze a Hurdálkova v Litoměřicích? Tím ovšem nemá býti řečeno, že nebylo vůbec žádných omylů nebo chyb u těchto mužů.

2. Naše snaha musí nejdříve směřovati k tomu, abychom především vzdělavcům podávali zdravé, to jest správné a jasné pojmy o náboženství vůbec a katolicismu zvláště, aby jej počali ctíti a milovat. Je přece snadné ukázati, že *katolicism úplně odpovídá požadavkům, které na nejdokonalejší náboženství klademe a že mezi všemi náboženstvími jedině je způsobilý býti náboženstvím světovým za všech věků*, poněvadž to není nějaká kniha nebo ztrnulá tradiční forma, nýbrž věčně živoucí hlas církve, která ve své ústavě je zcela originelně konstitučně učleněna, pramen poznání, vykládací orgán katolického učení, zákonů a zřízení; a že proto zasluhuje býti označeno nikoli *náboženstvím stagnace, nýbrž pokroku*.

Katolické náboženství má proto všecku příčinu s opravdovou radostí pozdraviti konstituci na územích států. Konstituce i jí dává opět svobodu. Nechť se popřeje představeným církve jen čas, než se orientují v překvapující novosti věcí. Organism katolické církve je právě velkolepě rozčleněný stroj, který se jen pomalu pohybuje a do svého plného chodu přijde teprve za čas, až hnací síly z plných splavů byly na jeho kola svedeny.

3. Svobodomyšlné, otevřené řeči je potřebí také v jednotlivých částech učení, zřízení a obyčejích. Ostře má býti rozlišeno, co je na všem podstatného a proto nezměnitelného, a co jen náhodné a tedy jen dočasné, stejně má býti s pietou i moudrostí a rozvahou oddělen omyl od pravdy a zneužití od správného užívání. Při tom se ukáže, které omyly a zneužívání mají býti odstraněny bez milosrdenství hned a které se strpěním později.

Můj Bože, vždyť víme, jak lidé i ze vzdělaných tříd nošení vysokých bot, střih ornátu, žehnání obrazů, veřejné průvody, latinu při bohoslužbě, celibát kněží, odpustky, zpověď, obět mše svaté do jedné a téže řady kladou a buď jako schránku na relikvie na oltář staví nebo jako neužitečné, staré haraburdí zakazují.

4. Je třeba revise mešních, liturgických a modlitebních knih. Misál, pontifigál, agenda, sbírka perikop, breviář i modlitební knihy, pro lid musí býti přizpůsobeny potřebám doby, zejména všeobecnému kulturnímu stavu katolického křesťan-

stva, obvodům územním a národnostem. Při rozpravě o všeobecném nebo spíše jen částečném zavádění lidové řeči do liturgie nesmí se nechávat vedle známých důvodů stranou i ta časová okolnost, že se lidstvo snaží seskupovat podle řeči a tento časový fakt je dosti důležitý, aby si ho církev povšimla.

5. Církevní jmění. Jen žádnou úzkoprsost a prospěchářství zde nenechat mluvit, nebo je všechno ztraceno. Doba je hrozně vážná a velitelsky naléhavá a nešetrná. Vy víte, jak to jinde dopadlo. Český lid je rozvážný a spravedlivý. Je takový svými zástupci v národním výboru, bude tomu tak nepochybně i v zemském sněmu. Zdravý rozmysl našeho lidu, i kdyby žádný kněz neseděl v spoluradě, ukáže, že právě tak, jako se neřídí cizími vzory při úpravě státních záležitostí, tomu bude v příčině církevního majetku. Nám zůstává ukázati, že i my jsme a to největší společenstvo v zemi, které jako každá jiná obec má svůj majetek a že konstituce proto i nám zabezpečuje plné právo jej samostatně spravovati. Stejným právem, jakým sáhne někdo na jedno vlastnictví, mohl by sáhnouti na druhé a třetí, na majetek měst a obcí, cechů, učených společností a jiných společenstev, ale i majetek měšťanů a sedláků, ba na konec za rohem strhnou ti s těla kabát. Naše vláda je příliš moudrá a porozumí jistě dobře a jejím nebezpečím.

Důkaz našeho dobrého práva ovšem se nesmí prováděti jen slovy, ale také skutky. Musíme ukázati, že to není jen církevní majetek v obvodu říše, nýbrž také určitý druh kostelního a beneficiálního jmění v obvodu celé země, celého obvodu metropolitního, majetek, z něhož se vydržuje kultus v tomto celém okrsku. Že i beneficia a kostely, mají-li přebytky příjmy, jsou jako každý jiný soukromník povinny z tohoto přebytku dávatí jiným, potřebnějším, o tom není sporu. *Jestliže k tomuto úhrnu majetku přibude jmění náboženského fondu, které máme plné právo žádati zpět, nezůstane v zemi neuspokojena žádná náboženská potřeba.* My naopak budeme moci státu za ochranu a podporu, kterou nám poskytuje, přiměřený poplatek a v případě nouze i značnou mimořádnou daň odvésti.

Komise, která by zpracovala podrobnější plán, mohla by hned první synodě výsledek svého jednání předložit.

6. Vedle zlepšení hmotného postavení bídě opatřených duchovních a kostelů je *nutno rozmnožiti počet far i diecézí.* České diecéze jsou příliš rozlehlé a lidnaté. Biskup, i když se dívá úředními očima 24 nebo 32 vikariátů, při nejlepší vůli a při nejneomrzenější námaze není schopen svou diecézí pře-

hlédnout. On může svou diecési projít při kanonických visitacích tak jednou za 15 až 20, a když to dobře jde, za 10 až 15 let, při čemž po udělení biřmování, ke kterému je enormní nával biřmovanců a pro námahu biskupovu na ostatní vlastní visitační úkoly už vůbec se nedostane času.

Církevní úřední agenda nezádá si množstvím, rozličností a důležitostí v ničem se světskou: a jak se musí činit okresní hejtman s celým svým personálem, nemá-li úřední akta založit pod stůl nebo zlomit přes kolena? Rozdělení diecézí na menší obvody s ohledem na české a německé kraje velmi by věci prospělo.

Vedle zřízení nových far a diecézí je třeba, abychom měli zastoupení v kardinálském sboru. Dnešní kardinálové jsou zpravidla rodem a vychováním Italové, kteří poměry vzdálených zemí neznají a také si znalost věcí těžko mohou opatřit. Není proto divu, že dosavadní typ vrchní církevní správy v Římě je takový, jako by celý katolický svět se skládal jen z Italů. Bylo by tedy záhodno, aby biskupové vymohli u sv. Otce s přimluvou koruny, aby přijal svobodnou církevní volbou za země koruny české a obě jejich metropole olomouckou i pražskou navrženého muže do kardinálského sboru.

7. Náhlowský žádal dále *zřízení metropolitního svazu*, spojujícího mezistupně mezi biskupstvími a papežem. Často je pokrokem, učiní-li se krok zpět k tomu, co bylo. U nás odstraněno bylo toto hierarchické členění nepřízní posledních století a hlavně za Marie Terezie. Při tom není třeba podrobně líčiti, proč vládní režim se snažil oddělit naše biskupy od sebe navzájem, postavit je vysoko nad klérus a lid a do svých vlastních zájmů je přitáhnout.

K této snaze o určitou církevní samostatnost české provincie přistupoval *požadavek úplně svobodné volby církevních představených: farářů, biskupů a metropolitů*. Tak zvaná absolutní vysoká jmenování a libovolné patronátní presentace, při čemž vždy zůstala simonii vrata dokořán otevřena, přispívala podstatně k despektu veřejnosti vůči našim církevním věcem.

Třetím požadavkem této řady jest svolávání synod, které jsou dýchacími orgány našeho katolického života. Proto je nutno také mluvit.

8. Až se uskuteční tyto všechny věci, pak to bude vypadat utěšeněji i s církevními institucemi a disciplinou, o nichž je nutna také mluvit.

Abyste se mohlo začít s církevními školami, nejdůležitější institucí z církve vyšlou, musí především lidové školy státi

se tím, čím býti mají. Musí to býti ústavy, kde se děti naučí potřebným vědomostem pro občanský život a současně ovšem dostane se jim základů a návodu k dalšímu mravnímu a intelektuelnímu vzdělání. Proto, vychovatelé mládeže, upusťte od snah po rozluce školy a církve! Důvod, který dosud vaše snahy do určité míry šlechtil, odpadne za nového stavu věcí.

Pokud jde o kněžské semináře, znamenaly by snahy po jejich zrušení tolik, jako vylíti dítě s vodou z vany. Semináře potřebují jen reformy, aby nám vychovávaly vzdělané, schopné učitele a především zdatné mravní charaktery.

Velmi pronikavé reformy vyžadují kláštery, aby byly přizpůsobeny omládlému úkolu církve.

9. Pokud jde o *zrušení celibátu kněžského*, radí Náhlowský, aby se o této choulostivé záležitosti veřejně jednalo důstojně, nebo vůbec slovy mnoho neplýtvalo pro odstranění tohoto ustanovení. O zrušení celibátu, které — jak Náhlowský věří — by mělo účinky převážně prospěšné, ať po zralé úvaze rozhodne synodální shromáždění.

Co je mimořádně důležité v dnešní době, a co se v naší době dávno už stalo přísnou povinností, je plnění příkazu dávati almužnu, totiž všechna díla dobročinnosti. Bída lidu je dnes tak hrozná, že lid může sáhnouti ke krokům, které by měly hrozné konce. Co dosud se k zmírnění bídy stalo, může stačiti jen pro chvíli. Je nejvyšší čas, aby vlády, dříve než budou předstihnuty (Náhlowský připomíná revoluční výbuch v Paříži) pomýšlely na *spravedlivější rozdělení majetku mezi občanstvo*, kněžstvo pak musí vlády v těchto dobách hrozné bídy podporovati tím, že bude pracovati k zvednutí mravnosti v národě, k povznesení všeobecné pracovitosti a hlavně omezení všech zbytných potřeb u všech stavů a vedle toho ovšem neopomene i ze svého přímo přispěti k zmírnění bídy. Splníme-li tuto svou povinnost, pak můžeme doufat, že naše modlitby k Bohu budou vyslyšeny.

Na konec ukazuje P. Náhlowský, že je nutno, aby se kněží i lid začali modlit k Bohu v plném slova toho významu, aby na náboženských úkonech brali vnitřní účast tak, aby náboženský duch pronikl celý soukromý i veřejný život. Toto, jako jiné vřelé přání splní se spíše, dospějeme-li k správnému a poučenějšímu pojetí náboženství a jeho úkonů.

Tot reformní program P. Náhlowského z revolučního roku 1848, program sdílený i částí vysokého kleru. Aby se uskutečnil, navrhl hned autor trojí cestu: založiti časopis pro diskusi o reformních snahách, konati konference kněžstva v celé zemi

a utvořiti komise, které by provedly přípravné práce pro rozhodnutí synod.

S protokolem o této schůzi a souhrnem všech požadavků obrátil se P. Náhlowský ihned na pražského arcibiskupa Aloise Schrenka, jenž sám sloužil téhož roku památnou svato-václavskou mši sv. na Koňském trhu a byl předním stoupencem hnutí ústavního.

Arcibiskupa zastihl v zarmoucené náladě z dojmu, že shromáždění kleru bylo napodobeninou politického hnutí bez církevní autority a že se konstitovalo k veřejné konferenci, která nyní chce arcibiskupa donutiti k určitým krokům, ač ony, když k nim v církvi dojde, mají vycházeti od řádné církevní autority.

Všecky tyto obavy vyvrátil arcibiskupovi Schrenkovi P. Náhlowský tím, že máje u sebe přesný protokol celé schůze, mohl ukázati, že naopak hnutí, které se v kněžstvu vyskytlo, uvádí v pravé koleje a uvádí se všemi návrhy tam, kam patří, totiž k svému arcibiskupu a metropolitovi.

Ve věci samé svolil a přiznal především arcibiskup, že je čas, aby se mluvilo o všech reformních návrzích v církevním smyslu. Arcibiskup nesdílel názorů těch, kdo neviděli potřebu reform. Ale toto naléhání má se díti hlavně u církevních představených a nelze tu ničeho činiti překotně. Arcibiskup navázal již rozhovory s biskupy a přijme také návrhy a rozklady věci znalých a církevně smýšlejících kněží, ať už soukromě nebo tiskem projevené.

Tuto odpověď arcibiskupovu sdělil P. Náhlowský shromáždění kleru 22. května 1848 a skončil tím, že je nutno konati kněžské konference a hlavně vydávati časopis, který by přinášel návrhy a příspěvky k církevním reformám.

Přehlížíme-li v úhrnu reformní program Náhlowského⁷⁾ v revolučním roce 1848, nemůžeme se nepodiviti shodné podobnosti s tím, oč usilovalo reformní hnutí kněžské těsně před válkou a po ní. Krátká doba osmačtyřicátého roku nedovolila, aby se hnutí rozčlenilo, jako se mohlo státi po světové válce,

⁷⁾ Frant. Náhlowský, rodák se Sýkořic u Turnova (nar. 1807), své vystoupení ovšem osobně těžce zaplatil. Pro svou účast v »Národním výboru« a reformní akci byl nepohodlný německým biskupům, kteří na schůzi na Vínopurku přinutili saského apoštolského vikáře, biskupa Ditttricha, který ve své hodnosti kapitulního děkana budějovického byl ordináři Náhlowského, aby jej zbavil místa prefekta »Lužického semináře«. Biskup Ditttrich to učinil a P. Náhlowský přijal pak v únoru 1849 místo učitele na gymnasiu v Drážďanech, ale již v září 1849 zpět do Čech na faru sázavskou. Zemřel roku 1853 v Jaroměři, kam odešel předčasně na odpočinek, stár teprve 46 roků. (V. Bitnar, »Život«, č. 18, 1931.)

ale pozornější pohled vidí jasně, že v programu tam vedle mírného pásma reforem, které se snažily vytrhnout církev z područí feudálního režimu, přičícího se již všem vzdělan-
cům i lidu, byly i reformní proudy, inspirované osvícenstvím, racionalismem a humanitismem z francouzské revoluce i sociálním radikalismem. Pozoruhodný po této stránce je námět úplného majetkového osvobození církve od státu, což ve spojení s ostatními požadavky svobodné volby církevních hodnostářů znamenalo *rozlukou církve od státu*. Tyto názory se uplatňovaly i po státním převratu mezi částí reformního kléru. Není nezajímavé vedle požadavku zrušení celibátu všimnouti si toho, že v tomto roce ještě se neozývají reminiscence na husitství, Husa, jako tomu bylo později od Třebízského, v moderně a hlavně v hnutí popřevratovém. Myslím tím reminiscence a navazování na náboženský obsah a úsilí husitství, nikoli obdiv vojenské slávy, který žil z čistě národních důvodů v nejednom knězi buditeli. Je z toho patrné, že reformní hnutí roku 1848 bylo ovlivňováno dobovými proudy osvícenství, racionalismu i humanismu, čili evropským děním. Národní, nacionální charakter uplatňuje se požadavkem jakési církevní autonomie českých zemí proti Vídni (metropolitní svaz), a žádostí po českém kardinálu v Římě; to je odůvodněno jednak románskou výlučností kardinálského sboru, kteréžto výtky se ozývaly i jinde v této době nacionálního vzrušení, jednak touhou, aby Řím byl o českých věcech přímo a tedy správně informován. Kolikrát později ještě ozvalo se toto volání z Čech po přímém styku s Římem bez prostřednictví cizí státní moci.

Na programu Náhlowského⁸⁾ je pozoruhodná dále politická strategie, s jakou chtěl ihned vybudovati novou, pevnou základnu církevní svobody a moci v demokracii, kterou chápal i sociálně, nejen politicky.

Celý tento pražský program nebyl ovšem osobním dílem Náhlowského, nýbrž shrnutou výslednicí všech reformních snah kněžstva českého i moravského, jak se projevovaly již před rokem 1848. Náhlowský podal střední jakousi linii požadavků. Vůdcem pravice reformní byl protivník Josefinismu i bolzanismu Karel Alois Vinařický, jenž ostatně nesouhlasil s předčasnou akcí Náhlowského a byl proti pokusům o dogmatické korektury a diskuse, stejně jako moravští Sušilovci. Přes rozdílný názor na taktiku jest přece Vinařického

⁸⁾ Podrobné srovnání požadavků reformního programu Náhlowského s přerovským programem katol. moderny z roku 1906 učinil Vilém Bitnar v »Životě«, č. 18, 1931.

pokládati za vlastního vůdce reformního hnutí, jehož vnějším organisátorem byl Náhlowský. Vinařický byl v této době českou obdobou Sušilovou, jsa uvědoměle protihusitský katolický aktivita. Tak i toto první reformní hnutí českého kněžstva nové doby, zahlazené brzo absolutismem, obsahuje v sobě členitost a odstíny, jak ožily v kněžské generaci o půl století později.

RAKOUSKÝ KATOLICISM ZKONCE STOLETÍ

Tak zvaný »rakouský katolicism« byl živěn především poměrem hierarchie rakouské k císaři a dvoru, dále způsobem pastorage, která trvala ve formách barokně protireformačních, ale už bez vnitřní síly oněch dob, dále zvláštním stavem učitelů náboženství na školách středních: katechetů a za války konečně pronikavě se v paměť statisíců vojáků vryví institucí polních kurátů. Tyto skutečnosti a poměry nejvíce byly kritikovány, na ně nejvíce útočeno v dobrém i zlém úmyslu, poněvadž zde nejpevněji srostly instituce církevní s režimem státu, národu českému a jeho volnostním snahám zcela odcizeného.

Habsburská (lépe lotrinská) monarchie svým dynastickým protektorátem nad církví zachycovala uměle větrné proudy, které po Evropě dorážely na církev katolickou, spoutavši ji danajským darem pozlacených výsad, balsamujících feudální strukturu říše, která na náboženství ctíla nejvíce jeho příkaz poslušnosti světské autority. Císař František Josef žádal od biskupů jedno: pokoj a klid. Žádné zbytečné nové reformy, žádné probouzení lidu, žádné bouření proti liberalismu a socialismu. Za biskupy byly pečlivě vybírány děti šlechticů a pokud bylo nutno voliti jinak, tedy věrné dynastii a jejímu chápání funkce náboženství. Hierarchie byla většinou šlechtická a německá. V Čechách i na Moravě byli biskupy knížata Němci, typičtí představitelé feudální minulosti, cizí národu řečí, myšlením i usilováním.

Tito hierarchové, jejichž smýšlení určeno bylo více šlechtictvím jejich než katolicismem, žádali pak také od svých farářů totéž, co císař od nich: pokoj a klid a jenom ty, kdo ve

svých farnostech měli klid, kdo nebouřili zliberalisované a socialistické své farnosti zakládáním křesťanských spolků, jenom ty odměňovali vyššími hodnostmi a tituly, jimi obsazovali kanonikáty a prelatury. Ti z drobného kléru, jimž v duši zvučel příkaz Kristův: nepřinesl jsem pokoj, ale meč, byli odstrkováni, seděli dlouho na kaplanských místech a bídých farách, až otráveni marným zápasem buď poznali svůj blud, nebo sběhli, nebo zahořklí odstoupili do ústraní. Kolik kaplanů léty nabylo tak lepšího rozumu na výnosných farách!

Mnozí biskupové byli spokojeni, když o církevních slavnostech vyrukovali úřadové, vojsko a školy, shlížejíce se neprozíravě v těchto mastných skvrnách stojatých vod jako v kovových zrcadlech. Jaký nedostatek pochopení pro potřeby doby měli někteří knížata církevní, osvětluje tento příklad: Roku 1912 měl na Žižkově generální visitaci kardinál kníže Leo Skrbenský. Za jeho řeči s duchovními upozornil kardinála katecheta Čeněk D. na úpadek náboženský v lidu, dokládaje řeč příkladem z Rakovnicka, jež dobře znal. Katecheta pravil, že Rakovnicko jest kraj pohanský, zaplavený socialistickým tiskem (»Právo lidu«) po všech farnostech a že je nutno tomuto nebezpečí zpohanštění čelit. Kardinál vyslechnuv katechetu, odpověděl: »Pátère Vincenci, není to naší vinou. My za to nemůžeme. To mají na svědomí jiní a doba. A učiniv narážku na husitský národ, upozornil katechetu, že mu začínají prošedávat vlasy. Pak se vyptal vlídně na soukromý život katechetův a odešel.

Tato odpověď kardinála, jenž oslabil svou váhu pro dobu popřevratovou přechodem z arcibiskupství pražského na výnosnější arcibiskupství olomoucké, byla typickou pro klid některých knížat církevních, kteří jsouce rodem, životním zájmem a leskem svého postavení v říši habsburské odcizeni lidu i drobnému kněžstvu, nebyli s velikých úkolů, k jejichž řešení je doba vyzývala.

Byly ovšem řídké případy, kdy vláda rakouská hořkým omylem ustanovila biskupy muže, kteří výjimečně pochopili dobu, její náboženský úpadek a jsouce českým srdcem blízko lidu, našli i cesty k záchraně zděděné víry (J. Strossmayer, J. V. Jirsík, Ed. Brynych), avšak ti byli vystaveni nepřízni dvora a všem jeho šikanám. Biskup E. Brynych musel se hájiti z obžalob před samým papežem, na štěstí Lvem XIII., jehož duchovním synem byl.

Jediným skoro živlem nábožensky živým byli kaplani duchovních správ, vyšlí z chudoby, česky uvědomělí, kteří se zjitřeným svědomím stavěli drobné kamení na hráz proti po-

vodni. Na jejich duše však doléhal stav církevní nejtěžší vahou. Který pak kaplan, burcující své okolí proti liberalismu a socialismu, nepocítil nemilosti představených na sobě? Kolik se jich však duševně utopilo v tomto mrtvém moři?

Bilanci pasivní vykazoval i stav katechetů, učitelů náboženství na školách středních (i obecných). Vyučovali v duchu habsburského katolicismu náboženství jako jednomu z ostatních předmětů, zkoušejíce na známky, jako profesori. Svůdná čest stavu vynucovala si na nich mezi ostatními profesory, většinou liberály a realisty, chování pasivní a jejich poslání omezovalo se jen do školních hodin. Stali se z nich byrokrati, dovolávající se při přestupcích žáků disciplinárních předpisů. Státní předpisy svolaly jim mládež každé neděle na exhortu (kde užívali často důkazů vědeckých z dob svých studií před léty) a do kostela a třikrát za rok ke zpovědnicím. Jaké spousty zkázy a svatokrádeží tím byly napáchány, když někteří žáci vyplivovali hostie po sv. přijímání či lhali ve zpovědnicích, nelze vypočísti. Ve škole nebylo třeba se namáhat porozuměti duším, když byla možnost dát horší známku z předmětu či z mravů. Jejich metoda učebná a výklady byly zastaralé, kulhající za předčasnými (podle nich) vědomostmi žáků. Způsob celé výuky byl úřednický. Toto shnilé pohodlí stavovské cti a byrokracie učebné určovalo celý jejich charakter, takže ani mimo svůj úřad katechetský v obrovské většině neprojevovali nijak, že jsou kněžími církve bojující. Katecheté nepronikali k duším žáků (což by bývalo obtížné v tak řídkých hodinách i silným osobnostem), ale vykonávali jen svůj státně církevní úřad, spokojeni spokojeností nadřízených z klidu na ústavě.

Polní kuráti, tato nikterak povznášející kapitola českého katolicismu v habsburských okovech, dodělali za světové války, co scházelo. Byli to důstojníci, lišící se od skutečných, že nepřišli nikdy do boje ani do zákopů a bývali většinou menagemastery u plukovních, brigádních a divisních velitelství.

Vojáci, věřící i nevěřící, umírali na bojištích sami, neboť polní kuráti poskytovali duchovní útěchu jen těm, kteří se dostali na obvaziště nebo do nemocnic vzadu za frontou. Jak však mohla působiti na raněného, zavšiveného, hladem zkoušeného vojáka útěcha kněze, jenž se třásl jektavě o svůj život, který byl vyšším důstojníkem rakouské ražby a který se měl dobře za frontou? Jak jinak naproti tomu posloužili církvi polní kněží ve Francii, nemající výhod rakouských důstojníků-kurátů! Jest pravda ovšem, že velitelé pluků a divisi dbali úzkostlivě, aby polní kněz nevešel v důvěrnější, lidštější

styk s vojákem fronty, ale naopak, aby duchovního vlivu svého používal k posílení disciplíny a ztužení válečného ducha tím, že trhal ze svědomí vojáků výkřiky vzpoury křesťanské proti vraždění. (Ve »Studentské hlídce« r. 1918 byla mi zabavena epizoda z r. 1916, kdy jsem líčil takový zákrok plukovníka proti polnímu kurátovi, jenž chtěl lidsky mluvit k vojákům před bitvou.)⁹⁾

Avšak přes to přemnozí polní kuráti činili více, než by byli museli činit, kdyby povahy jejich nebyly pokriveny strachem a poměrem služebné církve k válčícímu státu. Češství mnohých bylo skrčené a pohodlná čest důstojnického stavu příliš svůdná. Když jsem dne 21. června r. 1916 přišel s řadou raněných s prostřeleným horním stehnem (kteroužto službu mně za stejnou moji prokázal v útoku pěšák Kobrle) na plukovní obvaziště u vesnice Gruszatinu na Styru, zněla první otázka polního kněze (jinak profesora bohosloví) takto: »Tak, jak daleko jste zahnali Rusy?«

Žádný z nás neodpověděl. Někteří mu potichu nadávali a mně bylo nanic studem.

A jiná epizoda z června r. 1917. Třicátý střelecký pluk (vysokomýtský) se stěhoval ze svazu dosavadní divise generála von Pfeffra z krajiny okolo Kolki k severu na Stochod blíž Pinsku. Byl slunečný, dusný den 29. června, svátek sv. apoštolů Petra a Pavla. Vyšli jsme k sedmé ráno z Rovenského lesa a po tříhodinné cestě v pichlavém vedru, promočení zevnitř, došli na nádraží v Kriwiatki. Vtom z náhlého mraku přehnal se hustý, krátký déšť, takže jsme promokli i navrch. Lehli jsme táborem před rampou nádražní u jehlanů pušek a čekali dychtivě, až kuchyně dovaří oběd. Tu přišel poručík s rozkazem plukovníkovým: »Vzhůru, všichni dozadu!« Všichni šli loudavě, nadávající, co si to kdo vzpomněl před obědem. Šel jsem rovněž z posledních na prostoru před vsí, protlačil jsem se ve shluku, abych viděl, co jest, a tu jsem uzřel: fialové

⁹⁾ Stejně tak dělo se v zázemí a provinilí kněží byli trestáni. Roku 1916 přinesl »Venkov« tuto zprávu: »Odsouzený katecheta. »Pozor« sděluje: Divisním soudem ve Vídni byl v sobotu odsouzen ke 4měs. vězení, ztrátě doktor. diplomu a způsobilosti učitelské Dr. Kar. Večeřa, katecheta něm. gymnasia v Mikulově. Bylo mu kladeno za vinu, že v promluvě ke studentům pronesl výroky, obsahující porušení úcty vůči osobě císaře. Soud vedoucí auditor Dr. König v rozsudku zdůraznil, že Dr. Večeřa každé příležitosti používal, aby hájil stanovisko církve, dle názoru soudu však podobné náhledy nesmějí býti mládeži vštěpovány. Soud musí se vši energií zabrániti, aby tyto názory, kterých obžalovaný ve vzdělávací řeči k mládeži použil, nebyly dány na cestu mládeži, jež se chystá do boje za císaře.«

roucho, prošedivělý vlas a veliký, svítící zlatý kříž na prsou. Spatřil jsem Jeho Excelenci biskupa královéhradeckého Josefa Doubravu. Vedle něho stál jeho pobočník. Pronesl krátký německý a český loyální proslov, připomenul, že jde jako pastýř za svými osadníky, nese pozdrav milých z Čech a že jim opět doma sdělí náš. Při vzpomínce na Čechy švihl vyleptaným zrcadlem zraků vojáckých světelný had, ale lehl zase. Sbor důstojníků stál za biskupem.

Biskup se pak tázal jednotlivců, zač byli vyznamenáni v boji, pochválil je za statečnost a vyzval, aby se přihlásili, kdo ho znají.

Bylo to v červenci roku 1912, když jsem po maturitě mluvil jako hlavní řečník na prázdninovém sjezdu katolického studentstva v Hradci Králové, jemuž i on byl přítomen, a potom v residenci, kam jsem s předsednictvem sjezdovým byl pozván.

Biskup stál nyní před námi v hedvábí, rukavicích, měkkém klobouce, v čistém, nádherném rouše, čistý, čistší, než nejčistší představy nás umazanců. Napadalo mne a jistě všechny, jak je možno tak svítivě čistě vyběliti prádlo a najednou mne začaly pálit vši a pohlédnuv na sebe, zamazaného a špinavého, ucítil jsem ohromnou dálku mezi sebou a jím.

Biskup, tajný rada Jeho Veličenstva, mluvil usmívavě s ochotnými důstojníky a odešel s nimi do důstojnické jídelny. My jsme šli ke svým pyramidám a pro menáž a já jsem myslel na chvíli na pána v posvátném úboru, nehodícího se mezi své ovce. Většina ovšem nadávala, ten hrubě, onen se smíchem. Pak nás naložili po 35 do vozů a vezli do Kamienné Koszyrskiho. Bylo to, jak jsem řekl, v den sv. apoštolů Petra a Pavla.

I když dnes dodatečně uvažuji a chápu, že od biskupa Josefa Doubravy to byla obětavost a že to dobře myslel, na nás všechny to působilo jedním dojmem: že církve a stát jdou ruku v ruce spolu. Nenávidějíce válku, museli všichni tentýž pocit mít i k církvi.

Slyšel jsem v poli i zápolí mnoho polních kurátů, Čechy i Němce, ale po všech řečech jejich zbýval v člověku trapný pocit náboženského zmatku.

Byla to podivná funkce rakouských polních kurátů, z nichž nejeden měl k správě duší přidělenou funkci plukovního nebo brigádního »menagemeistra« a svou důstojnickou hodností a tím, že nemuseli snášet útrapy zákopů a vůbec války jako ostatní vojáci — byli skoro obecně cizí těm, které měli duchovně sílit. K tomu ovšem jako rozhodující přistupovala

okolnost, že obhajující autoritu státní a válečné moci, se kterou se postupně více a více celý národ rozcházel, stáli při nejmenším stranou ústředního pocitu a touhy českého člověka za války.

Proto také ten rozdíl vlivu, jaký po válce měl na obrození katolictví ve své zemi francouzský kněz-voják a náš!

Nejedná se zde v zmínkách o činnosti polních kurátů za války (kde jsem položil jen osobní zkušenosti) o objektivní soud nad těmito kněžími, nejméně už soud po lidské stránce, neboť je zřejmo, že byli donuceni tak jednat a kdo se protivil (byli takoví), byli okamžitě odstraněni; jde tu jen o dojem, jaký zanechávala jejich působnost v duších vojáků; v duši beztvaré masy, určené za potravu kovovým zbraním. A s tohoto hlediska jest soud nad činností jejich naprosto odmítavý. Této obecné nálady vojáků, prošlých válkou, využíval také za odpadové agitace po převratu socialistický tisk, přehnav ovšem celou činnost polních kurátů v typicky agitační symbol: kněží světili zbraně. I když jest zcela jasno, že to není pravda, přece zase pochopíme, proč heslo to mělo účinek: byly zde subjektivní předpoklady pro víru v přehnanou zkratku, byť už nepravdivou.

Jinak ovšem drobné kněžstvo za války šlo s národem. Jest pochopitelné, že zrovna kněžstvo z náboženských důvodů nemohlo organisovat aktivní odboj proti autoritě (žádáme dnes na německém kněžstvu úctu k autoritě českého státu i z důvodů náboženských), avšak přece byla řada těch, kteří tak činili ve svém okolí a jiní veřejně, jako na př. Ant. Havelka v »Čes. Západu«, P. Straka ve »Studentské Hlídce«, I. Zahradník v rakouské sněmovně. (Že později odpadli z jiných důvodů, je zde nerozhodno, jako zase řada polních kurátů, velmi loyálních k císaři, odpadla k čsl. církvi.) Pelhřimovský děkan Vaněk sloužil veřejně dne 28. září 1918 mši sv. za vítězství čsl. národa a státní samostatnost jeho za účasti celého města. Obrovská většina drobného kněžstva za celou válku nedala se zneužití žádným způsobem k válečné agitaci, vykonávajíc pasivní odpor proti ní.

Když v květnu r. 1917 vydali čeští spisovatelé známý manifest pro samostatnost národní, vyšlo v zápětí i prohlášení českých katolických kněží, podepsané bývalými vůdci r. 1907 potlačené Jednoty katol. duchovenstva. Prohlášení znělo:

»České katol. duchovenstvo, věrno jsouc národní tradici svých předchůdců a pamětlivo blaha českého lidu, z něhož vyšlo, s nímž žije a pro jehož nejvznešenější ideály svědomitě pracovati pokládá za svou svatou povinnost, souhlasí zcela

s projevem českých spisovatelů, vítá vřele prohlášení Českého svazu na říšské radě a prohlašuje, že bude se svými zákonitými zástupci lidu v obětech a práci za jedno v boji za provedení našeho společného programu národního za práva našeho sebeurčení. — Za české katolické duchovenstvo, které nyní nemá vlastní organisace: František Kroiher, děkan v Borovanech, Jan Pauly, farář na Smíchově, bývalí předsedové Zemské jednoty českého katolického duchovenstva v král. Českém.«

Od počátku roku 1918 netrhl se vůbec řetěz manifestačních prohlášení kněžských konferencí a shromáždění, na nichž prohlašovali katoličtí kněží úplnou jednotu svou s osvobozovacím zápasem celého národa, slovenskou větev v to počítaje. Množství těchto projevů kléru hlavně moravského shrnul P. Aug. Neuman ve svém spise »Katolictví a naše národní osvobození«.

Přesto ovšem nelze neviděti, že protikatolické tendence českého pokrokářství a socialismu dodávaly pathosu národnímu boj proti monarchii, zevně katolické. Pro armádu v poli — její nálada byla rozhodující — pak spojení oficielního vedení církve a hierarchie v českých zemích s věcí habsburskou a válkou bylo základní zkušeností.

Všecko, co dosud bylo uvedeno, všecky tyto poměry kněžské a hlavně antipatie vůči polním kurátům za války a boj proti katechetům před ní mohou býti pokládány za skleníkové květy státního rakouského katolicismu. Jest však nade všecko jasno, že svalovat vinu za úpadek českého kněžství jen na poměry v habsburské monarchii a knížata duchovní (Němce) bylo by laciným a nespravedlivým.

Mezi českým kněžstvem byla také řada charakterových zlomenin, řada těch, kteří na kněžství nešli z vnitřní potřeby, ba naopak, proti celé své povaze, z donucení; jen proto, že neměli dosti síly vzepříti se přání a nátlaku svých rodičů. Bylo možno potom žádati od nich, neschopných jíti svou životní cestou proti vůli rodičů, aby byli hořícími pochodněmi církve posmívané, aby nesli úžasnou tíhu kněžské životní oběti proti všem?

Veliké množství kněží, vyšlých z chudoby, šlo koncem minulého století do seminářů nedobrovolně. Gymnasia a intelligence byla již odcizena víře, jejich matky však a drobný lid venkovský, věřil starou zvykovou věrou. Z rozporu tohoto dvojího prostředí vzešel rozpor životní tak mnohých kněží dobrého srdce, ale malé víry a odvahy. Typicky za svou ge-

neraci to vyjádřili dva spisovatelé kněží, Jindřich Baar¹⁰⁾ v románové zpovědi »Cestou křížovou« a odpadlý Lad. Kunte¹¹⁾ v autobiografické knize »Cesty, kterými jsem šel«. Hrdina Baarovy »Cesty křížové«, jak příznačně nazýván je život kněžský, podlehl při volbě povolání nátlaku rodičů, důtklivě naň doléhajících: »Nemají se kněží nejlíp? Co jim schází? Chcem jen tvoje štěstí, budeš vážen, ctěn — a lehčeji živ — než my tuhle s matkou.« (Str. 7.)

Několik dnů před vysvěcením díval se potom zpět na první časy seminářské: »Bez víry sice tenkrát nebyl — ale také ji neměl. Byl to ten zvláštní stav nejistoty, pochybování, má-li věřit, či ne . . . Cítil odpor jakýsi k tomu vnucenému povolání, odpor ke kněžím, v nichž viděl nepřátele pokroku a svobody, odpor k církvi, které na vrub připisoval Husa a Bílou Horu . . . zcela tak, jak na gymnasiu to slýchal a čítal . . . Jak to všechno skončí? — myslíval si tenkrát a vždy míval jen jedinou odpověď: Uteč! Ale pokaždé, když seděl v museu s tou myšlenkou v hlavě, uprostřed stáda abiturientů, sehnaného ze všech gymnasií Čech, když nad hlavou jako zmije syčely mu žluté plameny plynové a teskným okem místo do skript díval se do tmy ven, po každé do té hlavy smutné snesl se spasný paprsek: vzpomínka na matku — a na jejich bídu doma . . .«

Ladislav Kunte praví, že nevěřil už na gymnasiu, avšak vědomí, že matka nemá jiné iluse než té, že bude syn knězem, loupilo mu všecku odvalu prohlásiti jí, že nevěří a že knězem nebude. A když se toho přece jednou o prázdninách (před oktávou) odvážil, ulekl se jejího úleku. Řekl jí hned, že to nemyslel doopravdy; »že bych sice raději studoval profesuru, ale — no, neplačte, vždyť já budu knězem.« (Str. 80.) Konečně v oktávě psal opět rodičům, že necítí povolání ke kněžství, avšak otec mu poslal dopis »tohoto asi obsahu: Víš, jak na tom matka je (stonala tenkrát už těžce); teď k vůli tobě pláče ustavičně; máš-li ještě trochu citu pro ni, uděláš dobře, uvážíš-li, zdali si toho od Tebe zasloužila. Je-li ti jedno ji zabít, dělej si, co chceš. — Týž den jsem odepsal domů, že do semináře vstoupím.« (Str. 84.) Šel tedy proti svému přesvědčení na kněžství, utěšuje se flagelantským vzdorem: »Přál jsem si býti nešťastným; proto, aby rodiče, kteří mi nevěřili, byli tím jednou přivedeni k poznání, že jsem přece jen měl pravdu — to bude trest na ně a toho jsem jim přál. A usmíval jsem se

¹⁰⁾ Jindř. Baar: »Cestou křížovou« (vyd. z r. 1901 nákl. »Nov. života«).

¹¹⁾ Ladislav Kunte: »Cesty, kterými jsem šel.« (R. 1906, nákl. »Času«).

radostnou, škodolibou rozkoší při myšlence, že mne jednou uvidí zoufalého, rozervaného a že nebude více pomoci, nebude už možno vrátit se.«

V listě katol. modernistů »Mane« r. 1902 č. 11 se praví o přitažlivosti materiálních výhod a zaopatření v semináři: »Seminář kněžský jest obyčejně veřejnými a privátními nadacemi opatřen tak, že může všechny (bohoslovce) úplně zdarma přijmouti a stravovati. Jaká to příležitost pro ty, kteří po maturitě bez peněz, s prázdnýma rukama, bez naděje do budoucnosti, přece zde tak lacino životního postavení se dodělají mohou.«

Z těchto dokladů, které nikdo znalý poměrů před světovou válkou nebude pokládati za nahodilé, jest zřejmo, že mládež, jdoucí do seminářů, byla z části už mládeží doby, církvi zcela odcizené a jak při rozhodování mnohých mladých mužů o budoucím povolání životním padalo na váhu (hlavně u jejich chudých rodičů) seminářské zaopatření. Všude bylo nutno rvát se o chleba, jen cestou k tomuto povolání, vyžadujícímu pro celý život boj se světem i sebou samým, nikoli.

Z tohoto osobního materiálu stejně jako z myšlenkového světa katolické moderny rostlo popřevratové revoluční hnutí českého kléru, které jedním svým proudem se vylilo v odpad církve československé. Podrobný rozbor obou proudů ukáže nám rozdělení světél a stínů stejně jako vin, jež nebyly vždy vinami osobními.

KATOLICKÁ MODERNA ČESKÁ

Hnutí katolického kněžstva českého z konce minulého a počátkem 20. století, jak se projevovalo v časopisech Nový Život, Rozvoj, Rozkvět, Bílý Prapor, Mane, Nezmar, zvané obvykle českou katolickou Modernou, bylo hnutím velmi složitým a bylo by největší nespravedlností, nebo plným nepochopením je úhrnně odsouditi a zavrhnout. Qui bene distinguit, bene docet.

a) Politická a sociální emancipace katolická.

Obrození v církvi katol. po encyklikách Lva XIII. zasáhlo svým kvasem i k nám hlavně lidovou činností křesťansko-

demokratickou drobného kněžstva, avšak v organizačních formách (jednoty tovaryšské, svatojosefské, katolické sociální jednoty), přenesených z Německa, kde rozvoj sociální demokracie (jejíž organizace rovněž odtamtud se k nám šířila) vydupal i účinné zbraně protisocialistické na straně katolíků, kulturním bojem vytríbených. Dr. Rudolf Horský, jenž koncipoval program litomyšlský (tam dodnes při slavnostech staré katol. sociální jednoty hrají Kolpingovu píseň), činil tak dle encykliky Rerum Novarum a poučen německými vzory. Na Moravě Jan Šrámek stejně řídil se metodami obrany německých katolíků, klada důraz hlavně na pevnou organizaci strany (křesťansko-sociální) i organizaci odborovou. I Dlouhý-Pokorný, Rouček, L. Kunte byli činní křesťansko-sociálně. Kněžstvo křesťansko-demokratické, žel, že nikoli z iniciativy biskupů, ba bez podpory jejich účastnilo se pilně uvědomování lidu a tato práce projevovala se i v listech t. zv. modernistických i v pastorační práci kněží reformních. Z této práce, tradice a vůdčích osob vzešlo potom i vedení a program dnešní československé strany lidové. Jeden z velmi zajímavých bojů katolických reformistů byl v kulturně-politickém ohledu boj proti skupině »Vlasti« (Tomáš Škrdle, Rudolf Horský); byl to boj proti duchu, jenž »ryzím katolicismem« kryl službu feudálně konservativní struktury státu.

V této souvislosti není ovšem možno přehlédnouti, že se uplatňovaly také hlasy, mluvící proti zpolitisování pastoračních metod: »Katolická Moderna nemůže proto nikdy schvalovati kněze, kteří provozují volební intriky, zanedbávají kázání a místo toho vystupují na tribuny veřejných shromáždění, kteří studium theologie pověsili na hřebíček a místo toho redigují deníky, kteří nemocné nechávají umírat bez útěchy náboženské, protože musí psát články do novin anebo volit do sněmu.« (Jan Valerian, Bílý Prapor, č. 37, 1902.) »Jakožto kněz mám přesvědčení, že jsem poslán pro všechny své osadníky a mám-li k tomu času, i pro všechny krajany bez rozdílu jejich politického smýšlení, jsem povinen pečovat o všechny a nikoho nevyklučovat. Považuji se za část kvasu, který má proniknouti všecko.« (B. P., č. 24.)

Tyto názory, správné a odvozené z ducha i slov encyklik, upadaly však někdy v opak, přes zdánlivou důslednost, opakující slovně liberální námitky: »organisovaná katolická strana vyvolala reakci většiny proti katolicismu.« (Tamtéž, č. 24.) Zde se zřejmě výsledek zaměňoval s příčinou.

V úsilí o politické uvědomení a emancipaci katolického lidu zůstal v Čechách nejvýraznější vůdce hnutí dr. Rudolf

Horský daleko pozadu za moravskou školou, z které Jan Šrámek a František Světlík stvořili později v samostatném státě úspěšnou ideologii i fraxi křesťanské demokracie. Dr. Rudolf Horský, zhořklý po státním převratu, nedovedl najíti plodný poměr k nové době a stal se nakonec jen nervosním glossátorem politiky Šrámkovy, jejíž úspěchy, hlavně na poli školském, se mu zdály příliš malé. Skutečnou školu katolické politiky v osvobozeném státě stvořili tedy z tradice svého úsilí minulého Msgr Jan Šrámek a kanovník Světlík. O životním díle tohoto proudu kněžského hnutí je šíře jednáno dále.

b) Národní individualism náboženský.

Druhým znakem a zde vystupují rysy evropského hnutí reformního, bylo národní uvědomení v českém katolicismu. Zde mám na mysli vníkaní nacionálního citění do katolicismu a tedy něco jiného, než účast kněží a katolicismu v obrození národním.

Toto pronikání češství do soustavy církevní a náboženské dělo se dvojím směrem, vnějškově a vnitřně. Rakouský státní katolicism byl už sám o sobě zvláštním typem (Ehrhardtem, jež čeští modernisté stále citovali, kritisovaným) a tuto typičnost proti českému prostředí vyhrocovali ještě biskupové a arcibiskupové němečtí, vládě zcela oddaní. V tomto prostředí pak aristokraticko-pompésní vystupování jejich způsobilo zvláště vyostřené odcizení se českému kněžstvu demokratického citění. Proto zde našly živnou půdu požadavky po demokratisaci církevní správy (volby biskupů, vikářů), první náběhy zčeštění bohoslužeb a kněžské samosprávy. (Z e m s k é jednoty katol. duchovenstva.)

Zvláštní situace rakouského katolicismu to také byla, která vyvolávala v zájmu obnovy církevní a náboženské snahy po těchto vnějších reformách: svolávání synod diecésních a provinciálních, jiné rozdělení církevního jmění a užívání ho k pravému účelu kanonickému, úprava postupu na benefícia, zrušení práva patronátního, zrušení šlechtických privilegií v kapitolách (olomoucké), protesty proti jmenování biskupů vládou, které pak zvolení byli zavázáni ke škodě náboženství a církve, až konečně hlasy pro odloučení státu od církve.

Po stránce vnitřní ozvaly se tehdy u menší části reformního kleru moravského snahy po životní a myšlenkové svébytnosti českého katolicismu v této formulaci:¹²⁾

¹²⁾ »Bílý praporek« 1902, č. 12. (K církevním a politickým poměrům na Moravě.) Autor nepodepsán.

»Cyrilometodějství, toť uplatnění se v církvi slovanského individualismu a potom také individua vůbec, což pro každý národ a každého jednotlivce žádá t. zv. reformní katolicism. Není tento individualism náboženský nic jiného, než větší vnitřnost náboženská a nesmí se zaměňovat s protestantským autonomismem, toť věci zcela rozdílné, které právě ke škodě věci se zaměňují, když reformnímu katolicismu se vytýká vnášení protestantského principu. Náboženský individualism, který se žádá, toť ono vlastní přičinění se k prožití a k pochopení objektivní, nezměnitelné, absolutní víry církve, ona volnost a svoboda, které jednotlivci k tomu jest potřeba. Nemám-li křesťanství u sebe, jaká jest jeho síla? Jest třeba promyslet a procítiti víru, plamenem jejím tříbit mozek i srdce, aby veškero myšlení a cítění na ní bylo založeno a od ní bylo vedeno. Náboženský individualism nestojí proti objektivnosti pravdy a náboženství, nýbrž proti náboženství pouze vnějšímu, proti náboženskému mechanismu, který právem se nám někdy vytýká a který v lidu našem je příčinou onoho zjevu, že katolický lid jinak věří a jinak na veřejnosti jedná.« Tato snaha po vnitřném prožití náboženských forem životních je něco zcela jiného, než protiřímský antagonism národní, ač i ten žil v části kléru, jak nakonec vyvřel zrodem církve československé.

Někteří modernisté cizí (Herman Schell) kritisovali romantisující formalism římské církve, ale tyto protilatinské proudy v české katolické moderně se neuplatnily. Naopak, literární moderna (Xaver Dvořák, Sig. Bouška, Dantův kult u Dostál-Lutinova) čerpala z latinské a románské kultury velmi mocně, osvobozujíc se i těmito vlivy z úzkých hranic rakouského kulturního prostředí.

Požadavek liturgické řeči české byl ovšem jedním z hlavních snah národního individualismu církevního a nejde v něm jen o vnější stránku jazykovou, třeba že jednota universální liturgické řeči katolické je podstatnou známkou jednoty její organisace. Liturgická řeč česká nesla sebou i pojmové odlišnosti a skutečnost vzniku církve československé ze starých snah o liturgickou řeč českou, o zdobrovolnění celibátu a z husitské tradice vybavila k jasné představě skryté tendence reformního úsilí v tomto směru.

c) Blud racionalismu a skepse theologické.

V českém reformním hnutí uplatňovaly se však i ony specifické proudy myšlenkové, které právě v evropském smyslu

nazýváme katolickou modernou a které byly později zavrženy papežem Piem X. Byla to především kritika biblická, která v časopisech našich reformistů nalézala ozvěnu: francouzského modernisty Alfreda Loisyho »*Les Mythes Bibliques et les premiers chapitres de la Genèse* (1901)«, »*L'Évangile et l'Eglise* (1902)« a »*Autour d'un petit livre* (1903)«, ve kterých je obsažen už celý modernistický systém; dále anglického modernisty jesuity George Tyrella, názory Lagrangeovy a Prateovy i modernistů italských: Romola, Murriho, Foggazzara a Buonaintiho. Modernism všude navázal na zvláštní místní hnutí reformní a národní jako u nás na husitství, v Itálii na hnutí t. zv. křesťanské demokracie, v Německu »reformní katolicism«. Vlastním obsahem a zvláštností modernismu bylo: »zachovati úplně formu a zevnější výraz církevního učení, ale podložiti mu takový smysl, který se kryl s ideami a položkami moderní vědy. (B. Spáčil: »Potlačení modernismu důkazem síly a pravdy katol. církve.« Čas. katol. duchovenstva 1—3, 1931.) A tak mluví na př. o zjevení, ale zjevení není jim objektivním sdělováním nadpřirozené pravdy Bohem lidstvu udělované, nýbrž intimní, ze samého nitra lidského vycházející uvědomení si náboženských ideí, které člověk proto za pravé a skutečné má, že odpovídají jeho intimním sklonům a touhám. A toto subjektivní přesvědčení o jejich pravosti jest vlastně víra; není tudíž víra rozumový souhlas s pravdou, která se zvenčí nějakou autoritou nám podává. Připouští i pojem Církve, ale Církev není jim neomylnou a autoritativní společností božského původu, která má Kristem zjevené pravdy chrániti a hlásati, nýbrž společností, kterou si lidé podobných náboženských názorů sami utvořili, aby si vzájemně pomáhali v náboženském životě, který však je nejvniternější a nejosobnější věcí jednoho každého.

Modernismus připouští i dogmata a dogmatické definice, ale ty jsou jen zevnějším obalem, prostým symbolem, který se mění podle potřeby doby a lidí; může se státi, že to, co definice doslovně vzatá jedné doby praví, vývojem náboženského poznání v jiné době je úplně bludné. Nepopírá ani, že posvátné knihy nám vypravují mnohá historická fakta, ale zdůrazňuje, že něco jiného jest fakt a něco jiného jeho náboženské ocenění; všude třeba v zevnější formě, omylům podrobené, hledati vnitřního ducha, v němž jediné je pravda, třeba rozeznávati Krista »historického« od Krista »víry«. A podobně ponechala tato nová soustava podle jména i všechny jiné pojmy katolického učení: inspiraci, vtělení, milost atd., ale všude jim podkládá jiný smysl. A v tom je právě podstata

modernismu, úplně vlastní tomuto systému; v jiných věcech, na př. praktických reformních snahách: zdemokratisování Církve, zrušení církevní discipliny, zrušení celibátu atd. navázal modernism na jiné reformistické směry.« Tak modernism theologický nebyl jenom »reformou katolického myšlení«, nýbrž naprosto ustupuje před všemi hlavními zásadami a požadavky vědy moderní. Nemění jen formu dosavadního obsahu katolického učení, nýbrž úplně popírá všechny základní věty křesťanského zjevení. Jest absolutním a čirým subjektivismem, theologickým nihilismem, likvidací pozitivního křesťanství.«

Z dějin spásy stal se mnohým těmto kněžím, kteří pak z valné části odpadli od církve i formálně, jen kus kulturní historie. U nás pak na mnohé působila v tomto duchu i populární náboženská kritika Masarykova. Všichni kněží, kteří před válkou odpadli od katolické církve, přešli k neurčitému theismu nebo pantheismu.

Kladnou stránkou vědecké kritiky bylo, že zasahovala pastorační formy, což při obecné vzdělanosti a populární pseudo-vědecké agitaci liberálů i socialistů bylo nejvýše nutno. Bylo tak útočeno na podprůměrnost kázání a negramotnost kazatelů, kteří káží pro babičky a nikoli pro vzdělané, poučené lidi. Z této potřeby vznikla i »Kazatelna« pod redakcí Vaňkovou. Reformní časopisy útočily na nízké formy náboženských výkladů pro lid, hlavně anthropomorfism v katolických časopisech a literatuře lidové (Kříž a Maria, Svätý Vojtěch, Kotrbovy a Steinbrennerovy kalendáře), kde v povídkách líčeno hmotné a okamžité trestání nevěry. (Na př. hostinský, který se pustil modlitby a chytil spolkaření, přišel na mizinu. Stejně továrník za to, že byl proti misijím.)

Stejně úspěšně poukazováno na nutnost změny výchovy seminární, větší kvalifikaci učitelů náboženských i profesorů theologických fakult, které neplnily už své poslání, což přiznávali i protimodernisté.¹³⁾

Přílišné podléhání vědeckým, laickým metodám vedlo však k podcenění řádů církevních, byť mnohé výtky byly správné. Zvláštní odpor proti řádu jesuitskému nutno si pravděpodobně vysvětliti současnou antipatií národa, jemuž právě

¹³⁾ »Znovu vzplanul u nás boj o vyloučení studia theologického ze svazku universitního. O mohutně zkvétající fakulty theologické by se byly všechny pokusy proticírkevních fanatiků bezsilně rozbily. Při nynějším stavu těchto studií jest vítězství strany proticírkevní v této nadmíru důležité záležitosti asi jen otázkou času a otázkou milosti vládní.« (Dr. F. X. Novák, Kněžské problémy, str. 151, r. 1912).

tento řád a jeho struktura zůstala cizí, poněvadž vedl proti-reformaci u nás, ale i evropskou protijesuitskou agitací.

Theologický modernismus, jak zde byl vyličen, tento racionalism, v němž jako v rakvi byl uložen obsah víry katolické, však zachvátil jen malou část českého hnutí, jemuž se u nás říkalo: katolická moderna (literární, sociálně-politická); většině tohoto hnutí šlo hlavně o vyšší kulturní a životní úroveň katolického života v habsburském státním prostředí a v boji se socialismem a liberalismem. Přece však nelze tento racionalistický kořen části moderny škrtnout z českého hnutí, neboť odtud vyrostly odpady kněží před válkou (dr. Loskot, Kunte, Dlouhý-Pokorný, Rouček, Svozil) a z těchto kořenů vyrostl odpadem půldruhého sta katolických kněží po státním převratu nábožensky neplodný strom církve československé.

d) Moderna literární.

Česká katolická moderna, nepřihlížeje k osobním bojům, které ve své době právě nejvíce pozornosti poutaly (arcib. Kohn contra Hofer-Rectus, jenž později též odpadl k čsl. církvi, a pod.), měla však proti moderně evropské své zvláštní znaky, dávající českému hnutí vlastní, osobité zabarvení.

Prvním z nich jest moderna literární, časově vlastně zahajující reformní hnutí, která bojovala o čestné místo katolické literatury v národní tvorbě slovesné. Na tomto poli účastnili se vedle kněží, kteří udávali ráz, i laičtí umělci, kteří po »Novém Životě« řídili »Meditace«, na prvý list vědomě navazující. Byli tu z laiků vedle otcovského přítele Julia Zeyera výtvarníci Bílek, Jenewein, Foerster, Zdeňka Braunerová, Pacovský, spisovatelé Vilém Bitnar, redaktor »Meditací«, Jan Spáčil, Marie Kalašová.

Nejsilnějšími osobnostmi katolické moderny literární byli čtyři její hlavní představitelé: chodský spisovatel J. Š. Baar, jenž Janem Cimburou a hrdými selskými postavami svých povídek, jakož i životným líčením kněžských charakterů dospěl ze všech nejvýše i v obecné české tvorbě literární; Xaver Dvořák, básník mariánský, školy Vrchlického; Sigismund Bouška, jemný kritik a estetik výtvarný a překladatel Mistrala, Verdaguera a Arnošta Hella a konečně tambor a bubeník moderny, vydavatel »Nového Života«, Karel Dostál-Lutinov, stojící na rozhraní poesie a politiky celý svůj život.

Není nezajímavé připomenouti, že v »Novém Životě« byl otištěn i první překlad J. Floriana (Leon Bloy: Zde se vraždí velcí lidé), tvůrce staroříšského »Dobrého díla«, které svou stro-

hou přísností věroučnou, vysokou úrovní a protimodernismem mělo veliký vliv na katolickou inteligenci. Literární Moderně nelze vytknouti ničeho ve věcech víry, a její umělecké snahy byly mnohými brány jako doklad vzkříšení katolicismu, jako opět prof. Albín Bráf netajil se sympatiemi k sociální činnosti kněží.

e) Boj za zdobrovolnění celibátu.

Jedinečný rys v reformním hnutí českém znamená boj proti kněžskému celibátu, jenž se táhne jako červená niť všemi časopisy modernistickými a toto usilování bylo i Achilovou patou hnutí. Lid katolický, jemuž právě toto snažení kněžské nebylo sympatickým, chápal pak celé hnutí v jednostranné zkratce: chtějí se ženit, a byl přístup lehce hlasu těch, kdo osočovali kněze reformisty jako desertéry kněžství. Chceme-li býti právi skutečnosti, musíme říci, že právě proticelibátní program moderny to byl, jenž ji isoloval na kněžské řady a znemožnil proniknutí idejí jejich mezi lid.

Nestranně posuzující věc, musíme připsati hlavní vinu liberálnímu ovzduší (a výchově předseminářské), které zdůrazňujíc svobodu osobnosti v individualistickém smyslu, činilo právě tuto oběť, nejtěžší lidskou životní oběť, nesnesitelnou. »Naturam etsi furca expellas, tamen usque redibit« píší obhájci zdobrovolnění, ukazující na těžké následky potlačení jedné stránky přirozenosti: kdo úzkostlivě zachovává celibát (čemuž v materialistické, odpadlé době málokdo věřil, ba ani věřící ne), upadá do jiných hříchů jako lakomství, hněv. Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.

Jednosvorný hlas kněží, domáhajících se zde reformy, byl, že nevěděli, co slibují, berouce na sebe tento kříž a varovali ty, kdož šli za nimi.¹⁴⁾ Domáhali se, aby aspoň tam, kde povinnost celibátní není zachovávána, byl udělen dispens. Mnohé a mnohé důvody byly uváděny, aby tento příkaz discipliny církevní byl zmírněn. Socialistický tisk v tomto místě nasadil své nejhrubší útoky na církev, kněžstvo i náboženskou víru. Celibát jest těžká oběť a jediný pomocník, jenž brámu její může pomoci nésti životem, jest hluboká, zbožná víra. A Moderna právě v přívalu bezvěří o tuto víru, o tuto jistotu bojovala. Pro tuto generaci kněžskou, která si z domovů nesla idylickou víru venkovského lidu (nesla-li si víru ještě) a náhle

¹⁴⁾ »Ale vy, nezkušení abiturienti, si to dobře rozvažte, než učiníte tak těžký a osudný krok přes práh, který dělí podezřívavý svět a šestou svátost, ze které couvnouti již nelze.« (Bílý prapor č. 13, 1902.)

se octla v těžké bouři rozumové, byla situace tragickou. O zdobrovolnění celibátu bojovali i mnozí, kdož jej přísně zachovávali. K těm nutno mít hlubokou úctu a nad těmi, kdo si roztříštili hlavy o tvrdý příkaz, neodvažuji se lidsky žádného soudu.

Že však boj proticelibátní měl na kněžstvo vliv neblahý, nelze popírat. Jedinou cestou nápravy jest zde výchova dorostu, což ostatně reformisté tvrdili souhlasně.

Požadavek zdobrovolnění celibátu nebyl obecně požadavkem evropské katolické Moderny, jak jsem již uvedl. České hnutí v tomto směru odsoudil i sám prof. H. Schell 20. října v Mnichově na schůzi stoupenců reformního hnutí těmito slovy:

»Nechceme změlčení křesťanství, nýbrž prohloubení jeho. Proto jsme daleci onoho hnutí, které v zemích českých pracuje proti celibátu. Katolické kněžství je neodlučitelné od obětí. Nejideálnější obětí je obsažena v celibátu. Kulturní hnutí v katolicismu nemůže naprosto ideály zmenšovat. Třeba je držet vysoko na celé čáře.« (Bílý Prapor, č. 21, 1902.)

V českém kněžstvu staly se snahy po zdobrovolnění (což je skutečně odstraněním) celibátu hnutím živelným.

f) Husitská tradice v kněžstvu.

Dalším, zcela osobitým rysem české katolické Moderny byl poměr kněžstva k husitství a Husovi. Sympatie k boji Husově měly v českém kněžstvu už od dob probuzenských starší tradici, kterou Václav Beneš Třebízský zpopularisoval svým vlasteneckým, sentimentálním dílem slovesným. Když pak Masaryk postavil Jana Husa v sám střed české otázky, zhodnotiv Husův odpor proti autoritě církevní a státní, proti císaři a Římu jako sám program nacionální i kulturní akce současného národa, učinili katolíci tehdejší, co bylo možno v té době s účinkem jediné činit: Historickou kritikou dokazovali, že katolický kněz Jan Hus, jehož veškeré smýšlení až po úctu k Panně Marii a požadavek celibátu kněžského bylo katolické a který i ve svých dogmatických bludech (přejatých z ciziny) byl člověkem katolicky věřícím v Boha, že tento Hus nemůže býti zneužíván bezvěrci, volnomyšlenkáři a pantheisty proti katolicismu — věřící katolík že je vždy blíže Husovi, než moderní bezvěrec. Byť to bylo všechno pravda, katolickými apologety dodnes opakovaná,¹⁵⁾ přec to byla jenom obrana, strka-

¹⁵⁾ »Proto já dnes na sochu Husovu se dívám nikoliv jako ne nepříteli církve katolické, nýbrž jako na spolubratra, který, kdyby mezi námi žil

jící před základní otázkou dnešního smyslu života Husova hlavu do písku. Nehledě k tomu, že tato obrana nepovídala akčně a politicky nic současnému národu, který stál jako v době Husově v obdobné situaci, že prostředníkem mezi národem a Římem byla cizí moc (císař Zikmund, papež — Vídeň, Řím), tož je i nad to jasno, že kulturně podstata Husova problému spočívá v střetnutí dvou principů: náboženského subjektivismu, jenž soud nad pravdou a její poznáním klade do svého vlastního svědomí («pravdy boží každému přejte», svoboda svědomí) s objektivní absolutní pravdou, vykládanou učící autoritou církve katolické. To jest smysl Husovy žádosti, aby byl přesvědčen koncilem, jenž nemohl Husovu osobnímu svědomí přiznat právo rozhodovati o objektivní pravdě.

V tomhle zdůraznění svědomí a subjektu jest Hus zpřízněn a blízký všemu modernímu názoru životnímu, náboženskému subjektivismu novému i starému (anthrôpos metron hapan-tôn), od něho vede logicky cesta k sektářství a pádu veškeré autority, k anarchii jednotlivých svědomí.

V českém kněžstvu vlivem apologií husovských, zdůrazňujících to, v čem Hus byl synem své doby a církve a nikoli, v čem se s ní rozcházel, pak pro přirozenou sympatii s mravním bojem Husovým o očistu v církvi (stejným jako u jiných oprávců v církvi katolické), jakož i lidským soucitem s osudem jeho i nacionálním bojem proti Němcům zavládla plná zmatenost o smyslu Husově, vrcholící mnohdy ve volání po revisi procesu Husova. To je nepochopení základní.

V Husově životě a smrti jest ovšem obsažen kus rozporu národní povahy české a slovanského odporu k autoritě a tento fyziologický takřka fakt nesmí býti přezírán. On také je příčinou citové sympatie s pří Husovou, jak ji skoro typicky vyjadřuje P. Bělohlávek O. S. C. v knize *Moje nebe*. (Zápisky Božetěcha Harfeníka.)¹⁶⁾

dnes, stál by v jedné řadě s námi.« (ThDr. Rudolf Horský, »Čech«, 6. července 1923.)

¹⁶⁾ Básník po vzoru Danteově prochází nebe a tam spatří radostně veden andělem i vyvolené z Českých bratří a husitův. Byli to: »Blahoslav, Žerotín, Komenský, Jan Žižka. Mé zraky sunuly se libě po těchto ušlechtilých postavách horlivců Božích a nejednou vniternou rozkoší se zajiskřily, ale přes to všechno hledaly stále jen jednoho jediného... Posléze ho shlédly stranou, zahaleného v plášť fialový, v němž jakoby ještě dohořival oheň z hranice a očiště. Mistře Jene, zvolal jsem, milosrdenstvím Božím konečně dopřáno mi vidět tu všechny v míru, kdož na různých cestách i na scestí milovali horlivě Boha a Krista a mezi nimi i tebe. Plesám, díky nebesům. *Věř, po srdci býval jsi mi na zemi ve vlasti vždy můj*, ne ovšem po rozumu. Nemohl jsem sice nikdy schvalovat tvého

Od tohoto citového soudu velmi podstatně se lišilo hodnocení Husovo, jak pronikalo do listů katolické moderny, zřejmě vlivem liberálně pokrokařského subjektivismu. V časopise katolické moderny »Bílý Prapor« (č. 10 r. 1902) v článku »O slavnostech Husových« praví nepodepsaný autor kněz: »Mně je otázka Husova otázkou mravní par excellence. Mravní pravím proto, že jemu šlo v první řadě o to, aby směl žít dle pravdy, jak ji poznal, jak ji chápal. Krátce říkáme tomu: bojoval za svobodu svědomí, t. j. aby dle svého nejlepšího svědomí mohl žít a tolikéž aby směli jeho stoupenci. Ovšem právě proto, že věc Husova byla tak hluboce ethická, vnikala také do theorie, do dogmat. Neboť není přece žádná morálka, žádná mravnost bez theoretického podkladu.

Ale ať již jde o praktický život, jenž je uměním všech umění, či o theorii — všude nutno míti nejprve a nejvíce dbáti o pravdu, upřímnost a poctivost. Chtěl jsem říci důslednost, ale vzdal jsem se toho názvu, protože láska k pravdě ničí velice často důslednost, takovou totiž důslednost, jak si ji lidé obyčejně představují. Pravá důslednost je jen ve hledání pravdy a v životě podle poznané pravdy.«

Tohle ovšem byl heretický subjektivism a takřka programové prohlášení čsl. církve. Je to také široká cesta, vedoucí po případě i z křesťanství k bezvěří.

Přerovský program.

Celek reformních požadavků katolické moderny shrnut byl na III. sjezdu Moderny v Přerově dne 31. července 1906, jehož se zúčastnilo 150 kněží a laiků. Tento t. zv. přerovský program (otištěný v »Novém Životě« č. 8, září 1906) obsahoval všechny hlavní požadavky hnutí:

1. Odmítáme útoky na katolickou církev, jako by se byla přežila a jako by ona byla příčinou nedostatků našeho národa. Naopak jsme přesvědčeni, že pravý katolicismus hlásá a podporuje ony pravdy a ctnosti, které každému národu pomáhají k rozkvětu mravnímu, kulturnímu i hmotnému. V církvi katolické vidíme skálu a baštu civilisace v příboji podvratných a protikulturních instinktů evropského lidstva. Odmítáme tudíž heslo »Pryč od Říma«. Naším heslem jest: Uplatniti se v Římě, imponovat vedení církevnímu silou mrav-

díla pozemského, kteréž chtíc hojiti staré, zasadilo nové rány Kristu, ale můj cit, bouřící se vezdy proti mravní zkáze, vždy chápal tvůj šlechetný zápal a vždy bolestně želel tvého truchlivého osudu.«

ní a kulturní i hmotnou a získati jeho vlivu a autority ku prospěchu a slávě církve české.

2. Láska k církvi Kristově nečiní nás slepými k jejím časovým a místním nedostatkům. Právě proto, že ji milujeme, snažíme se o odstranění jejích vad. Přední vadu církve v zemích našich vidíme v tom, že hierarchie namnoze vládou volená, a to někdy i ze živelů národu cizích a odvislá, příliš lpíc na názorech a ústavech středověkých, staví se na odpor snahám po časových reformách, nedbá dostatečně ducha lidu a rozvoje vědeckých ústavů církevních. Žádáme tudíž, aby hierarchie byla volena kněžstvem bez ohledu na středověká privilegia, a aby statků církevních užívala ve prospěch církevních účelů kulturních a humánních v naší zemi, aby v kněžstvu neviděla svých němých sluhů, nýbrž bratry pomocníky, kteří mají býti slyšení a podporováni. Mají-li kněží míti skutečně bratrský styk se svými biskupy, žádáme, aby děkanové (vikáři) byli od biskupů jmenováni z kněží od kněžstva dekanátního navržených. Žádáme, aby i katolickým laikům poprálo se více clivu na záležitosti církevní.

3. My kněží českoslovenští máme za zvláštní povinnost hájiti dědictví našich velebných věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje. Dědictví to vidíme nejen ve víře katolické, nýbrž i v bohoslužbě národní a v církevní samostatnosti české. Žádáme tudíž o zavádění slovanského jazyka do bohoslužby a vymanění episkopátu primatiální oblasti české z područí Vídně. Prosíme o zřízení bohoslovné akademie cyrilo-metodějské, která by sdružila všechny kmeny slovanské na poli bohovědném.

4. Protestujeme proti zneužívání církevní moci se strany biskupů maďarských proti národním a církevním snahám kněžstva a lidu bratrského kmene slovenského a v zájmu církve žádáme p. t. episkopát moravský o intervenci

5. V zájmu víry katolické žádáme církevní vrchnost vídeňskou, litoměřickou a jiné, aby daly českému lidu české služby Boží.

6. Vzhledem k tomu, že celibát kněžstva je čistě disciplinárním zřízením a vzhledem k tomu, že stává se mnohým kněžím kamenem úrazu, takže působnost i kněží bezúhonných ochromuje, rozervanost duševní zaviňuje, ba část kněžstva dokonce k odpadu od církve dohání, žádáme časovou úpravu tohoto čistě disciplinárního zřízení.

7. Obmezujeme zásadu, jako by škola patřila pouze učitelstvu. Škola v první řadě patří těm, komu patří děti: rodičům. Jménem pak rodičů smí působiti na školu národ a společnost

náboženská a veřejnoprávní, kterýmž rodičové přináležejí. Ve smyslu těchto faktorů vychovávají dorost stav učitelský, k svému předúležitému úkolu co nejlépe vzdělaný. Svobody občanské, pokud se nepřičí tomuto úkolu učitelstva, nebudtež nikterak ztenčovány. Tak jako je nám samozřejmou zásada: české dítě do české školy, tak je nám samozřejmou zásada: katolické dítě patří do katolické školy, nekatolické dítě do nekatolické školy. Katolická škola pak předpokládá katolického učitele, neboť výchova musí býti jednotná. Ve vyučování náboženství na školách žádáme zachování nejčasovější metody. Zvláště důležitými jsou nám místa katechetů na středních školách; žádáme tudíž, aby na místa ta dosazováni byli lidé nejvzdělanější.

8. Katolická moderna sympatisuje s pracujícím lidem, cítí důležitost otázky sociální, vidí v ní též otázku mravní a náboženskou a vítá s potěšením organizace na základě křesťanském a vybízí své stoupence k účinnému spolupůsobení. Žádá se též spravedlivá úprava sociálních poměrů kněžstva, zvláště úpravu kongruy, patronátů, štóly atd.

9. K politice zaujímáme stanovisko: Poněvadž v konstitučním státě politika zasahuje do všech oborů života i do náboženství, uznáváme potřebu, aby uvědomělí katolíci zúčastnili se veřejného života politického a hájili zájmů katolického občanstva, ať už ve straně kterékoliv, pokud nestojí na stanovisku protikřesťanském.

10. V době, kdy se všechny stavy organizují a kdy se úspěchu dosahuje pouze organizací, žádáme také pro katolické kněžstvo svobody sdružování k hájení jeho zájmů.

11. Žádáme, aby katolický tisk byl na výši doby, aby byl v rukou lidí skutečně vzdělaných a neodvislých a dobře placených a aby už bohoslovci byli vedeni ku sledování všech časových proudů k publicistické činnosti a aby byli vychováni k charakterní samostatnosti. Žádáme, aby nejen klerus nižší dopisováním a řádným předplácením katolický tisk podporoval, nýbrž aby i hierarchie ze statků církevních tento moderní apoštolát podporovala.

12. Sjezdovému výboru ukládáme, aby zřídil Sbor katolické inteligence československé.

Tento program ukazuje složitost hnutí, shrnutého pod jméno katolické moderny.

Je tu jednak zápas proti zotročení církve a biskupů rakouským státem, je tu náboženská i národní starost o dělnictvo, církvi se odcizující zejména v tak zvaných zněmčených územích, je tu projev kmenové solidarity s lidem

slovenským pod panstvím maďarským a výzva katolickému lidu, aby se postavil proti přívalu moderní nevěry.

Tito kněží a z části i laici bojovali na dvě fronty: proti nevěře liberalismu a socialismu a proti feudálním, církevně politickým poměrům rakouským. K tomu pak přistupovala vlastní krise kněžské generace, ozývající se v přerovském programu sice jen požadavkem zdobrovolnění coelibátu, ale která byla mnohem všestrannější.

Většina požadavků je však zřejmě diktována pastýřskou úzkostí o osud církve a náboženství v českých zemích a Moderně patří nesporně zásluha, že zmobilisovala k aktivní obraně značnou část kněžstva, když ti, kdo měli nejdříve se ozvat a stát v čele, biskupové, pro osudovost doby většinou pochození neměli.

Do katolické Moderny ovšem je nutno zařaditi nejen tu část kněžstva, jejíž snahy a myšlení bylo vyčerpáno obsahem programu přerovského, ale i ty, kteří odpadli k ateismu. Nelze neviděti a popírati, že u živých pramenů Moderny seděla nikoli pohádková, ale skutečná žába; kořeny části Moderny otravovala jedová houba: nevěra. Mnohý a mnohý výkřik kněžský po reformách v hlavě byl výkřikem hnijecího údu. Výchova gymnasiální, která byla liberální, zabila naivní, oteckou víru leckterého studenta a přikryla-li seminární výchova na několik let propast v duši tenkým lešením, tož první výkřik žádostivého těla či pýchy rozumu toto lešení strhl a objevila se černá, zející tma. Těžká oběť kněžského života může býti nesena jenom silnou, živelnou vírou. Ti, kdo této víry v sobě neměli, padli na tvrdém kamení kněžské životní přísahy a hledali pak svému faktickému, osobnímu hříchu teoretické odůvodnění v reformních snahách, obviňující jiné z viny své vlastní. Nevěra vnitřní to byla, která se na čas sebeklamavě přesvědčovala o možnosti náboženského života, skepse, ještě bolestně pociťovaná, která samu sebe upokojovala reformními výkřiky. Lidé, kteří již nevěřili v inspiraci Písem, v Neposkvrněné Početí, v přítomnost Kristovu v oběti mše svaté ani v církev jako ústav spásy, dovolávali se vědy a jejích teorií pro potřebu reformy náboženské a církevní. Za čas zvítězila v nich skepse úplně a tak okolnost, že s cest Moderny odbočili Ladislav Kunte, dr. Loskot, Josef Svozil, Jaroslav Rouček nikoli k jiné křesťanské církvi, ale k bezvěří, jest základním průkazem. Ti, kteří později přešli k čsl. církvi, působili v ní ve směru odkřesťanění k pantheistické vodnatelnosti. Snahy proticelibátní byly neseny jednak těmito uvnitř nevěřícími lidmi, což jest logické, ale

také kněžími věřícími, čestného života a poctivého charakteru, kteří neviděli kolem sebe úměrného zisku pro církve za přetěžkou obětí, ne vždycky zachovávanou a přinášející pak víc škody než užitku. Zde nutno vlastní lidské pochopení podříditi odmítavému hlasu církve, která ví, co činí. Stejně dvojí tvář měl i boj kněžstva o autonomii a demokracii v církvi, projevovaný v zemských Jednotách katolického duchovenstva proti biskupům.

První »Zemská jednota českého katolického duchovenstva v království českém« byla rozpuštěna nařízením českých biskupů roku 1907. Toto rozpuštění měla provést valná hromada Jednoty dne 2. dubna 1907 v Praze, na které bylo přítomno 279 členů a delegátů, zastupujících 2375 hlasů. Předsedou byl (po kaplanu Janu Paulym) F. Krojher, administrator v Borovanech, členem výboru ještě byl později odpadnuvší dr. Loskot. Ačkoli před hlasováním z uložení episkopátu vyzval kanovník dr. Tumpach shromáždění, aby schválilo a provedlo rozkaz o rozpuštění Jednoty, přece pro návrh výboru, přijímající opatření biskupů, nehlasovalo ani deset přítomných. Nato předseda i výbor se vzdali svých funkcí.

Tato scéna takřka fotograficky se opakovala po létech — 17. února 1921 za téhož předsedy a s tímž výsledkem.

V kněžském boji za demokracii, pokud ji připouští ústava církve katolické, byl čestný boj proti biskupům jako sluhům státu, balsamujícího feudální řády a byl to hlas volajících, že lid a národ se odkřesťanuje a že je nutno, aby biskupové vyšli z hodností tohoto světa duchovně bosi mezi lid; ale někde byl boj tento sloupem prachu na silnici: odboj pýchy a demokracie špatně pochopené, kryjící odpor k řádu, jemuž ti, kdo vcházejí, musí dáti v oběť nejprve sama sebe.

Katolická Moderna evropská byla rázně potlačena Piem X. (dekret *Lamentabili*, encyklika *Pascendi dominici gregis* 1907, *motu proprio Sacrorum Antistitum* r. 1910).

Motu proprio »Sacrorum Antistitum« z 1. září 1910 nařizuje rozhodně, aby základem theologických studií byla filosofie scholastická. »Ovšem naskytne-li se u scholastických učitelů něco příliš subtilně vymyšleného, nebo ne dosti rozvážně podaného, co by bylo méně srovnalé s výsledky bádání pozdějších, nebo konečně, co by bylo jakýmkoli způsobem pravdě nepodobno; nemáme naprosto v úmyslu, abychom předkládali toho našemu věku k následování.« Filosofii scholastickou míní se především ona sv. Tomáše Aquinského. Učitelé kněží, nasáklí nebo podezřelí z modernismu, mají býti odmrštěni od úřadu učitelského, spisy modernistů mají býti

stihány a zakázáno je čísti. Kněžím světským se zakazuje bez předchozího dovolení biskupů bráti na sebe redakci novin neb časopisů. Schůzky kněží, připustí-li je biskupové, nesmí rokovati o věcech, náležejících biskupům nebo Apoštolské stolici. V každé diecési má býti zřízena rada osvědčených kněží, která by sledovala a mařila šíření nových bludů. Kněží nemají mluvit a kázati »nový řád křesťanského života, nové zákony církevní, nové tužby moderního ducha, nové sociální povolání kněžstva, novou křesťanskou vzdělanost« a vůbec varovati se způsobu řeči, »kterým z převráceného novotářství jako by tropili si smích ze zbožnosti věřících«.

Starobylé ostatky jest uchovávat v téže účtě, v jaké byly až doposud, leč by se vyskytly v jednotlivém případě jisté důkazy, že jsou nepravdy nebo podvrženy. Při výchově kleriků největší péči jest věnovati nevinnosti jejich života a zdravé nauce. Na odstranění každého podezření tajně se vtírajícího modernismu musí klerikové, faráři, kazatelé, učitelé v seminářích, zpovědníci složiti *protimodernistickou přísahu*, která prohlašuje: »Já pevně přijímám a uznávám vesměs i jednotlivě vše, co neomylný učitelský úřad církve rozhodl, vyřkl a prohlásil, zvláště ty články učení, jež přímo odporují bludům této doby.« — »Podrobuji se také s náležitou úctou a s celou duší lnu k zavržení, prohlášení a předpisům všem, které jsou obsaženy v encyklice »Pascendi« a v dekretu »Lamentabili«, zvláště v tak řečených dějinách dogmatu. Stejně zavrhuji i způsob posuzování a výkladu Písma svatého, který pomíjeje ústního podání církve, analogie víry a pravidel Apoštolské stolice, lpí na racionalistických smyšlenkách a drží se kritiky textu jako jediného a nejvyššího pravidla. Konečně zavrhuji co nejvíce blud, kterým modernisté tvrdí, že »v posvátné tradici není ničeho božského, nebo což jest ještě horší, připouštějí to ve smyslu pantheistickém, takže by nezbylo už ničeho, leč holý a prostý fakt, postavitelný na roveň obecným událostem dějinným: škola totiž, kterou svým přičiněním, důvtipem a nadáním Kristus se svými apoštoly započal a na níž lidé postupem věků dále pracovali.« Proti tomuto bludu přirozeného náboženského evolucionismu končí přísaha vyznáním víry Otcův o charismatu pravdy jistém; ne, aby se trvalo na tom, co by se zdálo snad lepším a vhodnějším podle vzdělanosti toho kterého věku, ale aby se nikdy jinak nevěřilo, nikdy jinak nerozumělo absolutní a nezměnitelné pravdě, od počátku apoštolů hlásané«.

Ti, komu biskupové svěří úkol posvátného kazatelství, nechť jsou ozdobeni pravou zbožností a láskou ke Kristu. »Dlužno,

aby zbožnost, posvátným řečníkům obzvláště potřebná, zářila z vnějšího způsobu jejich života; aby řeči vychvalovaným příkazům a zařízením křesťanským mravy mluvících neodporovaly; aby nebořili skutkem, co budují slovem. Jinak totiž, jak pěkně poznamenává Andělský, nauka-li jest dobrá a kazatel zlý, sám jest podnětem k rouhání Božímu.« Je nutno zavrhnout kazatele, kteří »nahrazují bývalá kázání novými jakýmsi a méně správně pochopenými promluvami, nazývanými konference, jež vhodné jsou spíše, aby přilákaly mysl a přemítavost, než aby přiměly vůli a obnovily mravy. Kazatelům jest osvětlovati v tom, co dlužno konati, zjevným činiti, čeho třeba se varovati; zvěstuji jim neřesti, kterých se mají chrániti a ctnosti, o které se mají snažiti, aby unikli trestu věčnému a došli nebeské slávy.« Kázání musí míti evangelickou zřetelnost a prostotu, jak praví slova Apoštola: Řeč má a hlásání mé nebylo v přemluvných slovech moudrosti lidské, ale v dokázání Ducha a moci. »Oni naproti tomu, spoléhající na přemluvná lidská moudrosti slova, taktak že si všimnou, nebo vůbec nevšimnou, výroků Božích a Písem svatých: živá zajisté jest řeč Boží a účinná, pronikavější každého meče dvojsečného; a sahající až do rozdělení duše a ducha.«

Těmito všemi příkazy, přísahou a napomenutími potřen byl modernism ve všech svých formách a učení církve pevně vyzvednuto jako oheň na vrch hory nad všechny bludy moderního racionalismu, subjektivismu a evolucionistického panteismu.

Česká Moderna, potlačena z vnějška, nebyla zničena uvnitř. Všechno, co v ní kvasilo, vybuchlo po letech po státním převratu r. 1918 prudce na povrch a rozkladné prvky tohoto hnutí vyústily v schisma československé církve. Od Moderny předválečné vede k popřevratovému kněžskému odpadu přímá cesta.

Dílo dra F. X. Nováka proti modernismu.

S životním problémem českého kněze a s reformním hnutím katol. moderny předválečné vyrovnal se ze všech odpůrců moderny nejdokonaleji vynikající náboženský duch, redemptorista dr. F. X. Novák ve svých »Kněžských problémech«. (Dr. F. X. Novák napsal vedle Kněžských problémů: Pohledy do života bohoslovců, Alpský farář, V Máji života, řadu úvah o čsl. církvi a drobné studie dosud knižně nevydané o poměru muže a ženy, individualitě a práci, rodině a j.)

Tento hranatý, přísný a neklidný v životě tulák, jenž se

vším svým vzděláním, poctivostí a čistým životem skončil ne výše než chudý farář na pensi, neodmítal sice zásadně reformu církevní, ba pokládal ji za přirozenou stránku církevního života, ale proti čemu se postavil tvrdě a vášnivě, bylo, aby nereformovali církev ti, kdo uvnitř již k ní nepatřili. Věděl sice, že »u nás nejednou zdravé reformy zabity tím, že zabita (proti zákonům církve, která tu šíře cítí a smýšlí) od představených každá i věcná a oprávněná kritika«, ale bránil se útočně smrtelnému jedu, jež zanášeli reformátoři do ran operovaného těla. S drem Frant. Kordačem, profesorem na pražské fakultě theologické, druhým odpůrcem modernistů, měl tutéž svrchovanou životní jistotu křesťana, osobně zakoušenou harmonii vědy a víry, pravdy rozumové i zjevené s toutéž životní logikou: pád autority zjevené nutně má za následek mravní i sociální rozvrat společnosti.

Dílo Novákovo z daleko větší části jest věnováno mravnímu životu kněžstva a mravním problémům, z životní oběti kněžské plynoucím, celibátu, poslušnosti, životu duchovnímu a přihlíží všude a soustavně k českým poměrům, k českým sklonům citovým a charakterovým. Mravní charakter kněžstva to byl, do něhož bušil Novák svým dílem jak kladivem do kovadliny a měl tudíž užší vztah k samému životu kněžstva, životním poměrům a okolnostem, než profesor dr. Kordač.

Cítil-li se prof. Kordač ve svém živlu v zápolení rozumovém, a stojí-li i autorita u něho na vědeckém základě rozumovém, Novák stěží zatajuje skepse vůči veškeré vědě a vymezuje jí v životě jejím přesné místo vedle jiných pramenů harmonie životní.

Autoritu církve, která jest »vtělením světového problému náboženského«, hájil proti modernistům, kteří kněžskou práci nazývali dřením, kněžskou poslušnost otroctvím, celibát hříchem, odboj charakterností, kteří ubíjeli ducha kněžství pod záminkou reformy zákona. (»Kněžské problémy, str. 175.)

S veškerou silou opřel se národnostnímu ohraničování všelidského problému náboženského a přelévání moře do národních rybníků (tamtéž, str. 94), do forem, jež měla náboženství před Kristem.

Soudy, jimiž odmítá Novák národní náboženství a církev, jsou pronášeny před válkou, v době, kdy scházela obrovská zkušenost světové války i v tomto směru, ale již logika Novákových závěrů byla jen potvrzena. »I po Kristu opakují se periodicky snahy samo jeho sv. zjevení přesaditi do zahrad a skvělých parků národních. Vštěpiti všelidskou ideu Kristo-

vu na strom výhradních zájmů jednotlivého národa. Světové moře křesťanské proměnit na jezero ruské, německé, francouzské. Či též rakouské? Ovšem se takové snahy za našich časů neprovádějí tak dokonale a zřejmě jako před Kristem. Ale kde a pokud se státu, národu povedly, výsledky nezůstaly daleko za zkušenostmi prvotních národů kulturních. *Zploštily náboženství, oslabily ve vlastním pramenu vyšší síly národa.*» (Tamtéž, str. 94.)

Tato závěrečná věta předválečná je takřka klíčem k tragedii německého i ruského národa ve světové válce a revoluci.

Proti slabosti charakteru, náboženské rozbředlosti, nedostatku mravní síly a okresnímu obzoru duševnímu bojoval svým literárním dílem Novák před válkou i po ní.

Byl-li vedle poměru k Husovi boj proti nucenému celibátu nejcharakterističtějším znakem české moderny a reformy, nasadil právě zde Novák svůj odpor proti opuštění ideálu, jenž se stal »úhelným kamenem kněžské výchovy a kněžské askese«.

»Toť úděl náš všelidský, obychom od obmezení a jeho sestry oběti pronikali, pozdvihovali se ku pravému jádru života, k vyšší lidskosti, k samému Bohu.«

V tomto mravním idealismu, v tomto quichotovském takřka rytířství, v této odvaze tuláckého pohrdání dary života měl dr. F. X. Novák neobyčejný vliv na laickou akademickou mládež katolickou před válkou i těsně po ní. Mužná a tvrdá síla jeho přesvědčení a zase rytířská něha (nikdo neuměl tak mluvit o lásce) vryla se navždy do paměti každému, kdo měl štěstí účastnit se jeho exercicií nebo kdo se s ním v životě potkal.

Po převratu, když kněžská ulice promluvila ústy Zahradníka Brodského, byl F. X. Novák první, jenž vmetl v tvář těchto kněží nejprudší výtky hned na místě a v této chvíli za ním, osamoceným, stála bezvýhradně laická akademická mládež. Příklad Novákův, jeho literární dílo i osobní vliv, způsobil, že generace mladých podnikla první útok na reformní kněžské hnutí v dobách, kdy proti Jednotě ještě nebylo zakročováno shora.

REFORMNÍ HNUTÍ KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA PO STÁTNÍM PŘEV RATU

Státním převratem 28. října padla v zemích českých i autorita církevní, spjavši osud svůj s osudem habsburské říše.

Vznik Československé republiky zastihl arcibiskupa pražského Huyna v Chebu, kde v říjnu uděloval sv. biřmování, nemocného španělskou chřipkou. Do Prahy se již nevrátil.

Nebylo tedy v Čechách ani na Moravě, kde se vzdal úřadu arcibiskup kardinál Leo Skrbenský, přirozené autoritativní moci církevní, ochotné a schopné postavit se rozhodně vstříc událostem a řídit je. Po stržení mariánského sloupu 3. listopadu v Praze čekali i mnozí církevní hodnostáři, že rozluka je neodvratitelná. Hluboké zklamání ze zvratu dob, kdy církev měla privilegované postavení ve státě a nejistota, co bude v době nejbližší prozrazovala se mlčením na místech, která mají v církvi přirozené vedení.

Za tohoto interregna církevního vznikla z pudu sebezáchovy, z tradice minulých bojů kněžstva a z radosti nad vítězstvím národním Jednota českého duchovenstva ve státě československém. »Přípravný výbor Jednoty mohl v den převratu mezi prvními osvědčiti svou oddanost Národnímu výboru a vítati novou naši svobodu. A už desátý den (7. listopadu) z valné hromady nové Jednoty duchovenstva valily se seřazené šiky kněžstva k práci v národě. V době, kdy biskupové mlčeli, mluvit nechtěli nebo nesměli, byla Jednota jediným mluvčím kléru českého, musila býti vším, co církev potřebovala.« (Opat Prokop Šup, ř. sv. Benedikta.) Na ustavující valné hromadě Jednoty (7. XI. 1918) děkan F. Krojher v proslovu vyslovil radost nad vznikem československého státu i z důvodů církevních a současně přiznání k jeho republikánské formě. »Rakousko mělo ve světě pověst státu katolického, ve skutečnosti považovalo církev za služebnici a nás za sluhy státu. Tento způsob jednání s námi a s církví byl umožněn tím, že panovník rakouský měl privilegium určovati, kdo se má státi biskupem, po případě i jiným hodnostářem církevním.« A hned vyvozeny důsledky pro přítomnost: »Myslím, že všichni považujeme za žádoucí a že všichni se

spojujeme v prosbě, aby kníže arcibiskup (Huyn) užil své cesty do Říma k resignaci na stolec sv. Vojtěcha. Kanonický důvod k tomu má.»

Na valné hromadě zvolen byl předsedou Jindřich Baar, místopředsedou Xaver Dvořák, prvním jednatelem děkan Fr. Krojher, druhým kaplan smíchovský Jan Žížala a pokladníkem farář v Hřivicích Fr. Polívka.

Už i tito představitelé bývalé katolické Moderny znamenají návazání na minulost a celá Jednota dostala jimi na venek jaksi revoluční ráz.

Valná hromada odeslala holdovací projev sv. Otcí a loyální projev Národnímu výboru. Za Jednotou v těchto a nejbližších příštích dobách stálo takřka veškeré i vysoké kněžstvo v Čechách, ale jenom menšina na Moravě.

Jednota (stanovy schváleny pražským místodržitelstvím pro celou republiku) uznána byla fakticky i svatou Stolicí a to jednak prohlášením seniora českých biskupů a dočasného správce pražské arcidiecése Th. Dra Josefa Doubravy, jenž 10. listopadu 1918 prohlásil šesti členům výboru: »Jste kanonicky zřízený spolek«, jednak odpovědí na holdovací telegram z ustavující valné schůze. (Nunziatura apostolica Viena 13. Novembris 1918. No 12377.)¹⁷⁾ Konečně později i tím, že sv. Stolica jednala s delegáty Jednoty o reformách.

Že Jednota skutečně byla organizací všeho i vysokého kléru v Čechách, svědčí jména členů v odborech, členů zakládajících i přispívajících.¹⁸⁾

¹⁷⁾ »Reverendissimo domino sacerdoti Josepho Kuška, praesidi Unionis cleri bohemo-slavonici, Pragen. — Quos Tu, Reverendissime Domine, nomine Unionis cleri catholici bohemo-slavonici inconcussae fidelitatis, filialis devotionis ac firmae ad Petri Sedem adhaesionis obtuleras sensus, Sanctissimo Patri laetus offerre satagi. Hos idem Beatissimus Pontifex paterne excipiens benevolentis animi pignus petitam Benedictionem Apostolicam impertitus est.«

¹⁸⁾ Na schůzi ústředního výboru 5. prosince 1918 zvoleny zvláštní výbory: liturgický (mezi členy i arc. taj. Msgr. Fr. Hrubík a prof. dr. Frant. Stejskal), pro církevní umění (biskup dr. Ant. Podlaha, kanovník Ed. Šitler), pro církevní jmění (velmistr ř. křižovníků Josef Vlasák, prof. dr. Stejskal, kanovník Jan Pauly), odbor osobní a řeholní (metrop. kanov. dr. Karel Kašpar, velmistr Jos. Vlasák, Milo Záruba, člen Nár. Shrom.), menšinový (F. Žák Tov. Jež., děkan Krojher, farář Václav Holub).

Ve školní sekci: Dr. Jos. Hanuš, Ant. Podlaha, prof. Sýkora. Mezi zakládajícími členy byli: biskup královéhradecký dr. Josef Doubrava, Msgr. Fibiger, konsistorní sekretář v Litoměřicích, Dr. Karel Kašpar, metropolitní kanovník v Praze, dr. Mráz, kanovník v Budějovicích, Jan Pauly, kanovník, Smíchov, dr. Mořic Pícha, gen. vikář v Praze, dr. Ant. Podlaha, kanovník, dr. Jan Sedláček, světící biskup, opat Method Zavoral, kapitulní děkan královéhradecký dr. Jan Soukup, prof. dr. Jan L. Sý-

Vedení, iniciativu a skutečnou moc v Jednotě, která byla faktickou autoritou církevní v této revoluční době, mělo ovšem drobné kněžstvo a pro poměr biskupů k této Jednotě jest svrchovaně zajímavá zpráva o výborové schůzi Jednoty 7. ledna 1919, ve které »královéhradecký p. biskup Doubrava přijat byl za člena Jednoty.« Vyšší kněžstvo ovšem většinou bylo v Jednotě jen z pocitu ohrožení existence církve, svobody i majetku jejího. Nikdo nevěděl, co bude zítra.

Hned v druhém čísle Jednoty (věstníku Jednoty československého duchovenstva) v článku »K našemu programu« vyslovil Jindřich Š. Baar program nového kněžského hnutí a zdůraznil spojitost s předválečnou Jednotou a Modernou: »Nikdy jsem si nemyslel, že se ještě jednou v životě vrátím k práci, se kterou jsem se bolestně loučil, když ještě před Jednotou rozdrčeno bylo reformní hnutí neprávem označované »Modernou«. A přece k tomu došlo. Leží v tom kus satisfakce pro všechny, kteří o celé dvacetiletí předběhli naši dobu, kteří tušili, co se na katolickou církev v Čechách hrne a volali včas po rozumných opravách. Dnes je jasno, že poraženými tehdy nebyli jsme my. Myšlenky neutlukou se žádnými fermany ani tresty. Udeřila hodina a veškeré kněžstvo i s hierarchií povstává ze sna a protírá si oči.«

A v dalším již vyslovuje v podstatě vše, co později Jednota veřejně a oficiálně v Obnově církve katolické za svůj program prohlásila. Bojovým listem reformním bylo »Právo národa«, jehož první číslo vyšlo počátkem října 1918. Bylo od počátku orgánem kněží, jdoucích s revolučním národem proti aktivistické politice katolických stran a prof. dra Kordače. Postupem času stal se mluvčím radikální kněžské levice, která konečně skončila v schismatu.

Rozhodující a veškeru budoucnost určující byla veř. schůze členská dne 23. ledna 1919 v Obecním domě, které bylo přítomno 475 kněží a na níž promluvili Bohumil Brodský-Zahradník a dr. Farský. Na ní při první manifestaci programové promluvila levice hnutí radikálními požadavky i kritikou.

Bohumil Zahradník-Brodský, seznav důvěrnou dotazníkovou akcí smýšlení kněžstva, promluvil řeč, hodnou demagoga

kora, metrop. kanovník pražský dr. Josef Soukup a pražský kanovník dr. Karel Schuster.

Mezi přispívajícími členy byli: Velmistr řádu křižovníků Josef Vlasák, opat řádu sv. Benedikta v Rajhradě Prokop Šup, provinciál řádu kapucínů v Praze Řehoř Kott a Karel Keppl, rektor Boromea v Hradci Králové.

těchto vzrušených dob. O celibátu pravil: »Odpůrci tvrdí, že papežská Stolica celibát zrušiti nedovolí. Papežská Stolica není tak zpozdilá, aby pro věc discipliny nechávala dojít k schismatu. A že by k schismatu došlo, neváhám prohlásiti po všem tom, co jsem četl« (t. j. kněžské dopisy). »Nemá-li nikdo odvalu to veřejně říci, mám tu odvalu říci to já, že, nejmírněji řečeno, část kněží žije již teď v manželství, bohužel úkradkem.« O zákazu Codexu řekl: »Nemám chuti věřiti, že by tento Codex něčí svědomí vážně polekal. Je sice překážkou, ale u takových překážek se bystřina nových ideí nezastaví. Zakončuji referát o tomto bodu tím, že pravím: jedněte rychle.«

Ne sice důležitá, ale přece charakteristická pro svou dobu a její kněžstvo jest starost: »Odstranění vousů a nosení kollarů. Tyto předpisy o vousech a kollaru jsou zkrátka malichernosti, které musí zmizet.« A konečně starý, těžký kmenový spor rozlomených duší vyvrhel touto obžalobou Říma ve věci Husově: »Veliká řada hlasujících žádá, aby české duchovenstvo podalo žádost za revisi Husova procesu. Faktum je, že proces byl odbýván v době všeobecné církevní korupce a že každý soudný člověk je přesvědčen o nezbytnosti revise procesu Husova. Jestliže něčím mohl by nalezen býti můstek mezi papežem a českým národem, pak je to rehabilitace Husova, při čemž církev získá, protože dokáže, že se jí nejedná o obhajování privilegovaných zlořádů, ale o pravdu. Je faktum, že na Husovi byla spáchána justiční vražda. Je faktum, že nic nám tak neškodí, jako neštěstí, které se v Kostnici stalo. Je sice už trochu pozdě s tím začínati, ale k napravení zla není nikdy pozdě.« (»Právo národa«, příloha k č. 1. a 2. v r. 1919.)

Už na této schůzi ozvaly se hlasy, zda tak mluví ještě katoličtí kněží (dr. F. X. Novák) a mladá laická inteligence katolická, vyšlá z války (»Život«) se od tohoto kněžstva prudce odvrátila. Stejně učinil katolický denní tisk (»Lid«) těmito mladými již vedený a s ním katolický lid, organisovaný v čl. straně lidové.

Stavovský boj kněžský (»chtějí se ženit«) byl pokládán v době těžkého kulturního boje, kdy byly káceny sochy světců, vyhazovány kříže ze škol a katolicism dán ve psí, za zradu zápasu o církev, její svobodu a víru. Tak to chápal lid.

Inteligence pak nerozuměla tomuto boji předválečného kněžstva s předválečnou psychologií i cíli, jsouc zaujata jiným hodnocením světa. Kdežto toto kněžstvo útočilo ještě na církev, aby vyšla vstříc modernímu světu a jeho potřebám,

laická mládež katolická, proživší válku, naopak pochopila, čeho je třeba světu, srazivšímu se se všemi vymoženostmi vědy v krvavé válce, z věčných pramenů církve. Tato mládež necítila již potřeby, aby církev s omluvou ustupovala světu. Celé devatenácté století bojovalo proti církvi, píšíc o ní již úmrtní historie a hle, na prahu dvacátého věku vytekl jeho mozek na kamení a v zákopech světové války.

Potkaly se tedy v popřevratovém boji dvě generace katolické. Ona z konce a počátku století a tato z války; pohleděly si do očí a nerozuměly si.

Na schůzi 23. ledna a po ní objevilo se, že Jednota není jednotnou; radikální menšina začala udávat tempo, které výbor nechtěl příliš brzdit, doufaje, že právě ono vymůže co nejvíce ústupků v Římě. Ostatně sympatisoval více s levicí než s pravým křídlem, organisovaným hlavně ve straně lidové, které souhlasíc sice s reformami, bylo zaraženo radikální taktikou a plno obav, aby reforma se nezřítíla po nakloněné ploše do propasti schismatu.

Nutno hned v počátcích upozorniti na důležitou okolnost, totiž politické rozvrstvení členstva v Jednotě, které při zpolitisování života českého mělo dalekosáhlý význam. Nejsilnější složkou v členstvu byli kněží, organisovaní nebo sympatisující s českou stranou lidovou. Vedle nich mnozí politicky neutrální a zbytek tvořili stoupenci strany agrární a státoprávně demokratické. Tato menšina však měla vedení Jednoty v rukou a ona svým postupem, protěžujícím liberální strany, nejen nezískala politické strany lidové a lidu, jenž jediný pro svůj životní, praktický katolicismus mohl býti oporou reformních snah, ale postupem času jej i odpudila. V Jednotě byli kněží přímo vyzýváni, aby ustavili »stavovské, kněžské komory v rámci svých stran.

Úkolem těchto odborů bude uplatniti nezbytné potřeby církve a kněžstva a přiměti politické strany k součinnosti nebo aspoň k blahovolenějšímu postupu v otázkách církevně politických« (»Jednota« č. 1.). »Kněží na skupinové schůzi ve Slaném dne 30. ledna shromáždění a ve všech zmíněných třech stranách zastoupení doporučují, aby v orgánech katolických nelíčila se účast kněží v různých politických stranách jako naše rozdrobenost a nesvornost, jako zjev, který může býti církvi nebo kněžím samým na škodu, aby se o kněžích agrárních nebo státoprávních nepsalo tak, jakoby byli církvi méně oddáni« (Jed. č. 6.—7.).

Kněži agrární a státoprávně demokratičtí také utvořili kluby uvnitř svých stran a po nich tak učinili i kněží v čsl. straně

lidové. Důvody, proč se organisovali katoličtí kněží ve stranách liberálních, byly jednak nacionální, jednak taktické a ovšem rozhodoval tu u části i vnitřní, kulturní liberalism. Aktivistická politika katolických stran za války, proti níž byla dávno část kněžstva i akademická mládež, zprotivila mnohým politický katolicism. Při reformách pak účast kněží ve vládních stranách slibovala vedení Jednoty větší pomoc, než slabá a opoziční strana lidová.

Okolnost však, že vláda republiky, konkrétně řečeno: její vůdčí osobnosti: A. Švehla, Vl. Tusar, Eduard Beneš, a Kramář nepostavili se za reformní kněžské hnutí ani později za církev československou, ač není pochybností, že to mohlo mítí strhující vliv na mnohé, je pozoruhodná a značného historického významu sama o sobě, bez ohledu, z jakých různých důvodů to tito mužové učinili. Tusar pokládal celý spor za věc pro socialistu překonanou; sedlák Švehla neměl sympatií k tomuto »bouření se kaplanů«; E. Beneš potřeboval z důvodů zahraničních spíše náboženský klid doma než revoluci, a dr. Kramář, dívaje se na bolševický požár na východě, postřehl bleskurychle, že v této chvíli není zájmem státu boj proti katolictví a jeho sociální autoritě. Mravní pokleslost autorů schismatu pak nezískala ani presidenta Masaryka pro tuto formu »odsouzení Říma«.

Vedení Jednoty se tedy zklamalo dvakrát ve svém výpočtu: za první vládu nenapadlo reformisty katolické podporovat (jmenování arcibiskupovo) a politickou stranu lidovou získati vůbec nemohlo.

V první chvíli za církevního mezivládí dosáhla Jednota zřejmých úspěchů. »Pan biskup budějovický (A. Hůlka, jenž byl rovněž členem Jednoty) nařídil již odbývání mimořádných pastorálních konferencí, k nimž předložil každému knězi 23 otázek, které obsahují všechny body z referátu Zahradníkovy. (Program reformní byl také schválen. Pozn. vl.) Potěšitelné je, že požadavek, aby vikáři byli voleni od duchovenstva, pan biskup budějovický při první příležitosti vyplnil. Prvním, od duchovenstva voleným vikářem je farář Randa, vikář traktu horšůvtýnského, kterého p. biskup potvrdil. S povděkem četli jsme, že p. biskup královéhradecký vyjednává s Římem o zmírnění zákazu církevního pohřbu těch, kteří se dali spáliti« (»Jednota« č. 8). »V budějovické konsistoři jsou již zvoleni zástupci kněžstva: Řepa, Smitka a Michka« (»Jednota« č. 9.).

Do konce listopadu 1918 měla Jednota 1300 členů. V červnu 1919 v Čechách 2620, t. j. 95% všeho kléru českého.

Na Moravě tomu bylo jinak než v radikálních Čechách. Byly zde dvě Jednoty diecéšní a Jednota zemská, utvořená z těch, kdo byli členy pražské. (Asi 200.) Opakoval se tu znovu dějinný zjev konservativnosti moravské. »Byl to předně radikalismus jisté části kněžstva v Jednotě české, a vlastně jen taktika, s níž uplatňována jedna část toho reformního plánu — na kterou poukazováno jako na nemístnou. (Via facti v celibátu. Pozn. vy.) Za druhé byl to rozdíl v politické příslušnosti kněžstva. V Čechách bylo kněžstvo ve všech stranách politicky činné, na Moravě jen v jediné (katolické) lidové, odštěpenci od této strany byli jen *rari nantes in gurgite vasto* — a tak z bázně, aby se politické rozštěpení nepřeneslo na Moravu, kněžstvo moravské se těsnějšímu spjetí bránilo.

Třetí příčina byly rozpory o osoby moravských biskupů. Praha a jedna část moravského kněžstva prohlásila se pro odstoupení olomouckého p. kardinála (Skrbenského) i p. biskupa brněnského (Kleina). Druhá část a na Brněnsku jistě hodně velká část kléru tohoto požadavku nechtěla podporovati. Zdálo se jí, že je příliš politický a věcně i osobně snad nespravedlivý.« (Opat Prokop Šup. Jedn. č. 21.)

Biskupové církevní provincie pražské v listě ze dne 26. ledna varují již kněžstvo. Uznávají, že Jednota duchovenstva vznikla z potřeb doby a ze snahy dobré a proto došla i důvěry, avšak »bylo by jen velice litovati, kdyby v Jednotě tak nadějně převahu dostaly proudy, které by otrásly oněmi nutnými předpoklady legálního trvání Jednoty.«

Na výborové schůzi 23. června 1919 dána výborem Jednoty direktiva, »aby o slavnostech Husových farní budovy ozdobeny byly prapory, služby Boží aby však překládány nebyly, a kdo chce, nechť účastní se schůze na oslavu Husovu«. (Čís. 14. Jednota.)

Vývoj reformního programu vylíčil na valné hromadě 7. srpna 1919, kdy Jednota byla na vrcholu svého vlivu a moci, Jindřich Baar: »Na veřejné schůzi členské dne 23. ledna 1919 v Obecním domě v Praze ohromnou většinou usneslo se kněžstvo domáhati se určitých reforem. Příslušný návrh Bohumila Zahradníka-Brodského rozdělen byl mezi naše pracovní odbory a zvolené korreferenty. Jejich elaboráty znovu probány ve dvoudenní výborové schůzi dne 9. a 10. dubna v přítomnosti delegátů moravských diecéšních Jednot dra Hejčla, Dostála-Lutinova, Zavadila a Holby, dále poslance Jurigy, zastupujícího Slovensko, a milých hostů delegace americké Msgra Boušky a faráře Zlámala. Na této schůzi uloženo předsednictvu výsledek rokování vydati tiskem jako

»Návrh československého duchovenstva na obnovu církve katolické v republice Československé.«

V této programové knize reforem hned na začátku jest plné přiznání k reformnímu hnutí předválečnému: »Katolictví u nás v širokých vrstvách lidových stává se pozvolna pouhým ztrnulým formalismem, katolictvím matričním. Kostely se prázdní, svaté svátosti přijímá čím dále tím méně duší, intelligence se od církve odvrací, náboženství přestává býti regulátorem lidských myšlenek a skutků. Tuto nebezpečnou, protože vleklou, krizi církevní pochopilo a těžce neslo několik katolických kněží v letech devadesátých minulého století a proto odvážně přistoupili k jejímu řešení. Vznikla tak zvaná Katolická Moderna, která ve svém programu už tehdy měla všechny nynější návrhy naše, takže dnešní naše hnutí není ničím novým, nýbrž zcela organicky navazuje na to, co roku 1907 brutální mocí bylo přerušeno a udupáno. Vůdčí kruhy katolické, raněny nepochopitelnou slepotou, přissály se ještě úžeji k Vídni a v moci státní hledaly záchranu pro tonoucí církev.«

Reformy, kterých se Jednota domáhala, byly dle »Obnovy církve katolické« tyto:

1. *Patriarchát*. Jurisdikce patriarchova by obsahovala práva: Vykonávati přímý dozor nad biskupy celé republiky, býti jediným reprezentantem episkopátu vůči svaté Stolicí i vládě, předkládati sv. Stolicí, resp. i vládě navržené biskupy k investituře a jmenování, udíleti dispense jinak sv. Stolicí vyhrazené a jednou za tři léta sv. Stolicí navštívit.

2. *Samospráva církevní*. Zde obsažen A) návrh event. zákona rozlukového. (Čl. 1. Všecky náboženské společnosti ve státě jsou si rovny; všechny výhody, poskytnuté jedné náboženské společnosti, platí současně i pro ostatní.) B) Farní obce (farní rady), diecéšní rada, ústřední církevní rada. (Účast laiků.)

3. *Úprava otázky patronátní a obsazování beneficií*: A) Zrušení soukromého práva patronátního. B) Obsazování církevních beneficií. (Synodální komise sestaví terno, z něhož diecéšní rada zvolí beneficiáta, kterého pak biskup jmenuje.) C) Volba biskupů. (Diecéšní rada navrhne terno patriarchovi.)

4. *Reformní návrh na liturgii československou*. (Budiž zavedena řeč lidu, řeč živá do veškeré liturgie vůbec v národě československém. Mimo to staroslovanskou liturgii a to zejména v památné dny národních světců v Nitře, na Velehradě, na Sázavě a v Praze v Emauzích a na Vyšehradě.)

5. *Úprava studia a výchovy kněží*. A) Zrušení diecéšních

seminářů a zřízení ústředních při universitách. B) Úprava bohosl. studia na theologické fakultě. Vyučovací řeč česká (slovenská). Nově zříditi stolice pro filosofii, pro studium slovan-
ských jazyků, pro sociologii a církevní umění (pokud není). Volnost bohoslovcům, aby mohli i na světských fakultách poslouchati kterýkoli předmět. C) Úprava zkušebního řádu na bohoslovecké fakultě. D) Úprava výchovy budoucího kněž-
stva. (Z koleje nebudtež dělána kasárna. Bohoslovci v koleji budtež jen znenáhla a nenápadně vedeni k tomu, aby si zvykali žíti tak, jak ve skutečnosti dobří kněží žijí. Netřeba je uniformovati: na kněžská roucha je času dost ve zvláštním alumnátě ve čtvrtém roce; aspoň jim nezevšednějí; není třeba, aby se theolog rozeznával od světských studentů. Čas od času vlož se jim na srdce duchovní četba, jmenovitě Bible. Jednoho je potřebí, aby kněz vychován byl na charakter.)

6. *Zdobrovolnění celibátu.* (Kněží svobodní i ženatí mají v církvi stejná práva. Suspendovati praksi církve sjednocené, zbraňující knězi-vdovci vstoupiti do nového manželství.)

7. *Stanovisko k řádům.* (Je nutno, aby církev provedla revisi všech řádů a jednotlivých domů, zda plní intenci fundá-
tora a je-li ještě dnes život jejich oprávněn. Každý řád v re-
publice Čsl. nechť tvoří svou provincii.)

8. *Upravení praxe církevní při pohřbívání ohněm.* (Svatý Otče, račiž zrušiti zákaz o pohřbívání ohněm a připustiti cír-
kevní pohřeb i v takových případech, jediný vyjímaje, kde by rozhodnutí umírajícího bylo bývalo spojeno se zřejmou
nevěreckou tendencí proti církvi katolické, anebo povstalo z pohrdání zřízeními církevními.)

9. *Úprava breviáře.* (Breviář v řeči české (slovenské), opra-
va míst historický nepravdivých, ulehčení povinnosti modliti se breviář sub levi místo sub gravi a sine debita restitutione.)

Pro tyto reformy hlasovalo z 2620 členů Jednoty (členové z Moravy a Slovenska většinou nehlasovali, takže hlasování se zúčastnilo 2091 členů) 1788 kněží. 207 proti reformám a 96 hlasů bylo neplatných. Z 96 skupin 92 program přijaly, pouze 4 se vyslovily proti.

»Na výborové schůzi 10. května 1919 usnesl se výbor, aby Jednota vyslala ke svaté Stoliči do Říma deputaci, která by přednesla naše přání v záležitosti reforem a požádala o u-
rychlené vyřízení otázky pražského arcib. stolce a ostatních stolců v republice.« (Jed. I. č. 17—18.) K cestě do Říma dele-
gování předsednictvem: Msgr. Marian Blaha, dr. Alois Kolí-
sek, děkan František Krojher a profesor dogmatiky dr. Voj-
těch Šanda.

Deputace odjela 21. června do Říma a přednesla svou žádost kardinálu Gasparrimu i sv. Otcí.

V Římě projevíli sice snahu smírnou v některých věcech, celkem však byly požadavky českého reformního kléru zásadně v hlavních bodech zamítnuty, byť formou nikoli přikrou. Kardinál Gasparri řekl, že o Praze je rozhodnuto. Stran obsazování biskupských stolců trvá na tom, aby biskupové komprovinciální podali seznam kandidátů, z nichž po votu vládním jmenuje papež. Není námitek, aby arcibiskup pražský jmenován byl primasem republiky, k němuž by šla jako v Uhrách apelace v III. instanci. O celibátu pravil: *Zatím je třeba býti klidnými.*

Svatý Otec potvrdil výroky kardinála Gasparriho a o liturgii pravil, že bez váhání lze povolit čtení a zpívání české epištoly a evangelia. Při tom zvěděv, kolik je v Čechách kněží a že dorostu nebude, pravil, že je *lépe málo kněží, ale dobrých.*

Na valné hromadě 7. srpna 1919, kde byla podána zpráva o římské cestě, objevily se velmi zřetelně tři směry v Jednotě. Radikální levice v »Ohnisku« a pak v klubu reformního duchovenstva, která byla pro via facti, to jest revoluční postup reformní a pravice, která právě v »Ohnisku« viděla největší nebezpečí jak pro reformy, tak církve samu. Vedení Jednoty stálo uprostřed, podceňujíc nebezpečí a jsouc nakloněno víře, že spíše pravice jest hodna pokárání. Na valné hromadě nově zvolený předseda děkan Krojher, jenž zamítl sice revoluční postup via facti, pronesl současně obhajobu »Ohniska«:

»V »Ohnisku« jsou lidé ohnivější než druzí, ale jsou jimi lidé dobré vůle, kteří někdy něco přerěknou, ale jistě to dobře myslí. Jsem přesvědčen, že stanovisko »Ohniska« se kryje s mým stanoviskem.«

Dr. F. X. Novák, zástupce pravice, na niž spíše než na »Ohnisko« se vůdcové Jednoty dívali jako na škůdce Jednoty, vyslovil hned (jako už na lednové schůzi byl výstražně zakřikl kněžskou demagogii vět Zahradníkových) svoje obavy veřejně: »Chceme reformy a řekne-li sv. Otec ano, řekneme stokráte ano a stokráte zaplať Bůh. Bylo zde mluveno, jako bychom my opozičníci, kteří máme své mínění, tříštili Jednotu. Dal by to Bůh všemohoucí v tuto chvíli, aby jí jiný netříštil. Nad tímto shromážděním jsou pánové, ještě jiné černé stíny z našich řad. *Bůh nás zachovej v Jednotě se sv. Otcem a církví.*«

Na valné hromadě byl zastoupeno 1011 kněží a 58 hostů. Velikou většinou zvolen byl výbor starého směru s předsedou

F. Krojherem, přes žádost klubu kněžší strany lidové o některé změny. Levice kněžská trhala se už z jednotné řady a v »Právu národa« (č. 15. 1919) vyzývá k činu. »Nedá-li proto Řím v jisté době určitou odpověď v otázce celibátu, jakou od něho žádá zákon přirozený a evangelický, jsem přesvědčen, že tak vyspělí a silní budeme skoro všichni, že překonáme v tomto smyslu nesprávné stanovisko Benedikta XV. a slovy Petrovými mu odpovíme: Více sluší poslouchati Boha než lidí. Buď pozdravena, cesto činu . . .« (Dr. S.)

Měsíc po valné hromadě jmenován byl arcibiskupem pražským prof. dr. František Kordač. »Jako náhlý úder hromu za jasného dne zapůsobila v Praze v úterý 9. září zpráva, že Řím jmenoval pražským arcibiskupem universitního profesora msgra dra F. Kordače« psalo »Právo Národa« a dr. Farský otiskl proti němu prudký útok v denním listě (»Národní listy«).¹⁹⁾ Protestoval klub reformistů v Jednotě, klub agrárního i národně demokratického duchovenstva na schůzi 25. září a Jednota sama podnikla zlomenou akci dotazníkovou, která se však roztránila o neúčast kněžstva lidového. »Či není

¹⁹⁾ Pro zajímavost budiž uvedeno, co o tom po letech napsal arciděkan plzeňský A. Havelka 30. července 1931 v »Českém deníku«:

»Ve výboru Jednoty padlo také při jedné schůzi jméno Baarovo, ale ten odmítl co nejrozhodněji: »mlčte o tom, nechcete-li mě vyhnati z výboru Jednoty!« Veliké naděje choval prof. dr. Farský, který spoléhal na předsedu vlády dra Kramáře; ovšem s pádem Kramářovým v červenci 1919 klesly také naděje Farského, a vytvořilo se ovzduší, které skončilo patriarchátem Farského v nově utvořené československé církvi. Pochybuji, že by byl episkopát Farského šťastným při jeho despotické povaze. Konečné mínění soustřeďovalo se kolem opata Zavorala a biskupa Kašpara. Na prof. Kordače do konce srpna 1919 nepomyslel nikdo. Tolik na základě vzpomínek a poznámek.

O svém jmenování vyprávěl arcib. Kordač (v pros. 1919 v Plzni p. vl.) v podstatě toto: Na počátku září 1919 přijel do Prahy vídeňský nuncius (v Praze ještě tehdy nebylo zástupce Apoštolské stolice) a přivezl ternu: Kordač-Zavoral-Kašpar. Se světícím biskupem Sedlákem šli ku předsedovi vlády Tusarovi, který zastupoval zahraničního ministra dra Beneše, dříve tehdy v Paříži. Předseda vlády přivítal nuncia a biskupa Sedláka velmi přátelsky a při úředním jednání, zda nemá vláda republiky nějakých námitek proti některému z předloženého ternu, odpověděl žertovně: »Nám je to v celku fuk, koho pan papež posadí na arcibiskupský stolec pražský.« A prohlásil, že nečiní námitek proti žádnému z navržených. K výslovnému pak dotazu, zda by nebylo námitek speciálně proti osobě Kordačově, řekl Tusar: »Nemám také ničeho proti Kordačovi; jest pravda, že byl Rakušákem, ale to jsem byl já také, a dnes jsme oba velmi dobrými republikány; ostatně jako člen Národního shromáždění počínal si Kordač vždy velmi reálně a nepodnikal nikdy ničeho proti zájmům republiky.« — Poté podepsal Tusar příslušný protokol, že vláda československé republiky nenamítá ničeho proti navrženému ternu, hlavně pak ničeho proti osobě Kordačově.

v celém duchovenstvu čsl. muže, který by byl přijatelný za arcibiskupa všem? Schůze reformního duchovenstva v Praze 15. září usnesla se vedle protestu proti jmenování prof. Kordače na návrhu, že za kandidáty na arcibiskupství prohlášeni jsou: prof. Xav. Dvořák, spis. Jindř. Baar, prof. dr. Karel Farský, univ. prof. dr. Šanda, opat rajhradský P. Šup a farář Th. Perútka ze Slezska. Návrh kandidátní listiny měly zmíněné schůze už předem, ještě než jmenování prof. Kordače vešlo ve známost.« (»Právo Národa« č. 17. Dr. Farský.)

Jmenování dra Kordače pražským arcibiskupem urychlilo neobyčejně třídění v kněžstvu, rozlom v něm a zrání událostí. Lidové kněžstvo, byť převahou reformní, postavilo se za autoritu arcibiskupovu jednak zásadně, jednak z důvodů politických (prof. Kordač byl členem Nár. Shromáždění za stranu lidovou), vyšší klérus uvítal jeho jmenování radostně, poněvadž neoblomná hlava arcibiskupova slibovala dáti pevnou páteř církevní organizaci a zbavovala už obav. Radostně uvítala na arcib. stolci svého starého protektora i akademická mládež (Česká Liga Akademická) a oddychl si zhluboka i katolický, věřící lid nad koncem církevního bezvládí.

Zato vášnivě odporovala kněžská levice v Jednotě (klub reformního duchovenstva) a jmenování v ní utvrdilo úmysl rozluky s církví.

Výbor Jednoty odebral se k nově jmenovanému arcibiskupovi, a přednesl mu věcný, nikoli osobní protest proti způsobu jmenování, které se stalo bez slyšení organizace duchovenstva a vyslovil současně obavy, jak se arcibiskup zachová k reformám, za nimiž stojí skoro všechno duchovenstvo. Arcibiskup uznal potřebu reformy v církvi, avšak za plného dbání autority. Odporem, násilím nebo hrozbami ničeho by se nedocílilo. Opakoval pak názory sv. Otce, o celibátu však přimlouval se za všeobecnou dispens pro všechny osoby kněžské, jichž poměr nezůstal bez následků a které ochotny jsou věnovati se povolání laickému.

Předseda Krojher prohlásil, že slibované koncese duchovenstvu čsl. nestačí a že kněžstvo neustane přesvědčovati episkopát i papežskou Stolicí o nutnosti všech požadovaných reform v plném rozsahu.

Běh věcí však již neodvratně šel ke srážce.

Rozhodnutí radikální části reformního kléru v tak zv. »Ohnisku« nedalo se již zabrániti. Dne 20. srpna 1919 přinesly »Národní Listy« obsah usnesení této skupiny ze dne 6. srpna (den před valnou hromadou Jednoty), v němž předsednictvo »Ohniska« žádá »okamžitou očistu a zlidovění našeho

náboženství. Nenecháme se od dosažení tohoto cíle žádnými intrikami domácí hierarchie ani politickými aspiracemi jednotlivců odvrátiti. Od tohoto požadavku neupustíme, kdybychom i měli přinést největší oběti.

Vybízíme reformní kněžstvo, aby ihned uzavíralo církevní sňatky. Zároveň vybízíme, aby kněží, kteří jsou morálně povinni sňatky uzavřít, bez průtahu tak učinili a tím se před svým svědomím i před veřejností ospravedlnili.»

Vedení Jednoty zvědělo o jasném již úmyslu reformního kněžstva založení zvláštní církve v listopadu a proto výbor nařídil konati velké krajské schůze, na kterých členové předsednictva referovali o situaci a varovali před tak nešťastným a dalekosáhlým krokem. Přes to bylo již pozdě.

Na Moravě byla 7. října 1919 zakázána zemská Jednota zá-
krokem biskupské konsistoře brněnské. »Právo Národa« otisk-
lo v č. 18. článek dra Boháče z »Kostnických Jisker«, radící
duchovenstvu k rozluce s Římem a v čísle příštím uveřejněna
byla výzva manželky B. Zahradníka-Brodského (Anny Ple-
šingerové-Zahradníkové): »Do boje za lidská práva«, v němž
autorka, žena knězova, se sentimentální demagogií mluví pro
ženitbu kněžskou.

Odtud už vede cesta levice z církve. »Právo Národa« zaká-
záno (vlastně už dřívější usnesení o zákazu publikováno):
Canonicum suspensionis a ss. ordinis poenam ipso facto in-
curret.

Vůdcové levice byli liberální lidé a mnozí bez víry. Nábo-
žensky to byla suchá ratolest, která hledala teorii své osobní
vině. Byli ve styku s Volnou Myšlenkou, s ní také se radili
o postupu a za účasti její padlo rozhodnutí schismatu. Jed-
nota nepostřehla tohoto vývoje včas, ba nevěřila v něj a její
vůdcové stále doufali, že naopak radikální křídlo spíše po-
hne episkopát a Řím k povolnosti. Byl to omyl a byla
to vina.

Vznik církve československé.

Dne 8. ledna r. 1920 konal se v Národním domě na Smí-
chově valný sjezd klubu reformního kněžstva za účasti asi
300 osob. Členů klubu bylo 211, v první lavici seděla choť p.
Zahradníka-Brodského.

Na schůzi po referátech Zahradníkově, Farského a debatě
o nich při hlasování o osamostatnění se v nové církvi hlaso-
valo 140 kněží pro rozkol, 66 proti, 5 nerozhodných.

Schisma bylo dokonáno. Nemožnost smíru v poslední chvíli

a plánovitě rozhodnutí založiti novou církev už v listopadu vylicil vůdce schismatu a kandidát na stolec pražského arcibiskupství dr. Farský a osobní zpověď jeho ukazuje nejen malost zakladatele nové církve a gentlemanské chování arcibiskupovo, ale i marnost každého pokusu zachytiti v církvi lidi, kteří byli uraženi v pýše a s katolicismem se vnitřně rozešli:

27. listopadu konala se 2. plenární schůze klubu reformních duchovních v Národním domě na Smíchově. Shodou okolností byl jsem na ten den pozván též k p. — arcibiskupu Kordačovi. Prý má poručeno vyžádati si ode mne určité prohlášení. Šel jsem.

Nechal jsem předejítí smíchovského faráře (Paulyho), který konferoval s arcibiskupem skoro hodinu. Různí redemptoristi a jeptišky posupně měřili si návštěvníka — patrně kněze, který šel k dru Kordačovi v civilním obleku, bez oficiálního taláru. Někteří mne i znali a po straně si asi sdělovali, že mne jistě čeká v arcibiskupském saloně suspense — už za ten kabát.

Dr. Kordač přijal mne asi v 11 hodin dle pořadí, jak jsem přišel. Neurazil se ani, když jsem mu jen ruku podal a pouze společensky se uklonil s obvyklým pozdravem. Usedli jsme v saloně za stolem a rozmlouvali. Musím loyálně doznati, že si vůči mně nepočínal nijak arcibiskupsky. Naopak, vedli jsme obšírnou diskusi o církevních reformách, poměrech i lidech. Novým bylo mi sdělení, že papež řekl mu sám v příčině nejhlavnějších reformních požadavků (zrušení celibátu, mateřský jazyk bohoslužebný, volba biskupů): indiscutabile — ani řeči. Uvěřil jsem mu na slovo.

Také přede mnou rozvinul dr. Kordač celý svůj reformní program. Přiznal nízkou úroveň vzdělanostní u duchovenstva — a sliboval ji zvýšit prohloubením scholastické filosofie na fakultě — což jsem ovšem musel kvitovati pochybností, pronesenou ne bez úsměvu —; přiznal i hluboký mravní úpadek v duchovenstvu — a sliboval zabezpečiti celibát asketičtější výchovou v seminářích. S ironií radil jsem mu otevřeně k prostředku radikálnějšímu s poukazem, příroda že si stěží dá brániti askesí. Vycitoval mi řadu svých známých citátů z různých scholastických bohomluvců, — já mu odpovídal klidně poukazem na skutečný život. I na osobní otázky došlo. Na konec sliboval i hrozil. K hrozbě »všemi prostředky«, k nimž je zplnomocněn, jsem odvětil, že v tomtéž saloně mně vyhrožoval roku 1909 kardinál Skrbenský, jemuž jsem pomáhal pak z Prahy (a na konec i z Olomouce). K slibu, že mně vy-

nahradí, čím mně snad bylo ublíženo od jeho předchůdce, odvětil jsem, že nic nečekám a nic nechci.

Byly $\frac{3}{4}$ na 1. hod. Podíval jsem se na hodinky, vstal a omlouval jsem se, že mám v 1 hod. schůzi. Klidně jsme se rozešli a já jel na Smíchov, kde jsem o 1. hodině zahájil jednání sdělením o své návštěvě. Projednali jsme mezi jiným název budoucí církve (v dlouhé debatě jednáno o něm, až si přítomný slovenský kněz skoro s pláčem vynutil přijetí přídavku »slovenská«), ohlásil jsem vydání českého misálu k vánocům (večer na to jsem na něm začal pracovat), ujednány na vánoce české bohoslužby, — a na 8. ledna schůze s programem: zřízení samostatné církve československé.« (Dr. Karel Farský: Přelom. Vzpomínkové feuilletony k dějinám církve čsl., 1921.)

V svolání »Národu československému« 10. ledna 1920 přejímá církev československá »prozatímně až do ustanovení vlastního zákona dosavadní náboženský řád církve římsko-katolické, obnovený v duchu demokracie. Stěžejní zásadou církve čsl. je svoboda svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého tak, aby se nikomu nesmělo z jeho přesvědčení nic brátí nebo vnucovati. Bohoslužby, jejichž účast jest ovšem dobrovolná, konají se výhradně jazykem mateřským. Zatímní správu čsl. církve vede církevní výbor duchovních i laiků.«

Na sjezdu 8. ledna 1921 přijata jednomyslně zásada: »Uznáváme svobodu vědy naprosto a bez jakýchkoli výhrad. Jsme přesvědčeni o všeobecné platnosti zákona vývoje, jemuž podrobena jest i myšlenka náboženská a že i křesťanství spadá do tohoto vývoje. S tohoto stanoviska díváme se i na dogmata křesťanská a všechna usnesení církevních sněmů, jež chápeme jako etapy ve vývoji křesťanské myšlenky, podmíněné svou dobou.« (Dr. K. Farský. Přelom.)

Dne 1. března 1920 (v den 500. výročí vyhlášení křížové výpravy proti kacířům českým Martinem V.) vydaly Volná Myšlenka, evangelická církev česko-bratrská a církev československá společné svolání k Čechům, aby se vymanili z tísnivého objetí církve římsko-katolické.

»Po pěti stoletích našich pohnutých dějin, do kterých zasáhl Řím tak ničivou silou, jest i na nynějším pokolení osvozených Čechů, aby se vymanili z tísnivého objetí téže církve římsko-katolické, do které byli před 300 lety násilím zpět vehnání. Pryč s matrikovým katolictvím! Po odrakouštění nechť následuje odřímštění!«

Hned v lednu biskupové česko-moravští pastýřským listem

(17. ledna 1920) rozpustili Jednotu čsl. duchovenstva a nařídili utvoření Jednot diecézních pod biskupovým vedením a rozhodnou mocí. Pastýřský list uznává, že Jednota s počátku trvala kanonicky (»nedostatek jistých určitých předpokladů za tím účelem byl shovívavě prozatím přehlédnut«), bohužel však »Jednota ocitla se na scestí. Domáhala se zdemokratisování církve, pomíjela ve vážných otázkách a věcech autoritu biskupů, domáhala se vlády vedle nich, ano i vlády nad nimi, posuzovala opovážlivě vůči autoritě sv. Stolicе jmenování arcibiskupa pražského, kritisovala troufale pastýřský list veškerého episkopátu, tvrdošíjně trvala na provedení všech svých reformních požadavků, i těch, o nichž opětovně autoritativně bylo prohlášeno, že jsou nedosažitelné, zvláště z dobrovolnění celibátu. Ano, pobádala slovem i tiskem jejich provádění via facti. Směr takovýchtó snah vedl za dnů nedávno minulých až k události nanejvýš zarmucující, ke schismatu.«

Shnilá větev, která odpadla od těla církve za revoluční doby schismatem, zastavila rozkladný proces, který od let v církvi katolické probíhal a který nebyl v podstatě leč nevěrou, ve kterou vyústila i praxe nové církve.

Veliký byl podíl těchto kněží na odpadu od katolické církve, neboť oni svou účastí a předstíraným »českým katolicismem« upokojili kolísající svědomí i těch, kteří bez kněžského příkladu nikdy by byli církev katolickou neopustili. Za klidná svědomí těchto svedených odpoví svědci.

Do církve československé nepřešla sice ani polovina těch, kdo 8. ledna pro schisma hlasovali v rozčilení schůze, avšak přece jen odpad kněžský byl značný. »Sursum« (věstník Klubu duchovenstva čsl. strany lidové) uvádí za rok, v č. 2, únor 1921, jejich počet ve všech diecésích (první číslo značí počet odpadlých kněží k církvi čsl., druhé číslo značí odchod do laických služeb):

Praha 29, 17 — Budějovice 4, 30 — Hradec Králové 11, 31 — Litoměřice 10, 20 — Olomouc 7, 7 — Brno —, 3 — celkem 61, 108.

V roce 1924 pak bylo všech odpadů kněží od víry i ab ordine celkem 288 a to: Hradec 68, Olomouc 35, Litoměřice 47, Praha 63, Slovensko 5 (1 Maďar u čsl. církve), Budějovice 40, Brno 30.

V prudkých bojích náboženských, které se rozpoutaly hlavně v místech, kde kněží katoličtí odpadli, byla zabráněna i řada kostelů, jež během dalších let za postupující konsolidace právního řádu a mocenského vzrůstu strany lidové byly opět vráceny původnímu účelu. Byly to kostely v diecésích:

Praha: Kolín (filiální chrám), Tmář, Jílové, Lišany, Přerov nad L.

Budějovice: Lnáře (fil. chrám), Kremže (kaple), Tábor, Sárnetice (kaple).

Hradec Král.: Machov, Jaroměř, Kostelní Lhota, Německý Brod, Chotusice, Čáslav (fil.), Holohlavy, Radhošť, Červený Kostelec, Králové Dvůr, Skuteč, Vysoké Mýto (fil.).

Litoměřice: Louny, Velká, Kožov, Přepere, Turnov (fil.), Všejanya, Solany, Jenišovice.

Olomouc: Chudobín, Grygov, Vacanovice, Cholina.

O velikou řadu kostelů a kaplí byl nad to sveden pravý boj mezi katolíky a odpadlíky v mnohých městech a místech českých. Zde se mohl přesvědčiti, kdo o tom pochyboval, že by násilný zápas protikatolický i v našem století měl průběh krvavý a že by jím i mladá státní samostatnost byla v základech ohrožena. A ještě jeden poznatek, ještě jedna zkušenost těchto dob je pozoruhodná: že hromadné odpady, hlavně k církvi československé, se staly tam, kde se jím v čelo postavil kněz — v méně případech i jiná vážná osobnost katolická.

*

První sněm čsl. církve, v posledních srpnových dnech roku 1924 v Praze konaný, jest po stránce naukové jen proslovením toho, co zbylo z křesťanské víry mnohým kněžím katolickým ještě před válkou.

První článek ústavy církve československé zněl: »Církev československou tvoří křesťané, kteří usilují naplniti současné snažení mravní i poznání vědecké duchem Kristovým, jak se zachoval v Písmu a podání starokřesťanském i jak dochován jest národu československému hnutím husitským a česko-bratrským.«

Zde tedy na první místo postaveno »současné snažení mravní i poznání vědecké« a jako druhotná síla teprve duch Kristův, omezený ještě historií českou.

Nauková resoluce, současně přijatá, pak zachraňuje z křesťanství již jen monotheism.

»Církev československá spatřuje svůj úkol životní v tom, aby vracejíc se ne ke křesťanství prvých století, ale ke křesťanství samých evangelií, vybudovala si takové náboženství, které by odpovídalo jak kulturní, tak mravní úrovni nynějšího člověka vůbec a českého zvláště.

O tyto tradice se opírajíc, chce církev československá v reformaci, která našemi husitskými a česko-bratrskými předky byla započata, pokračovati a přivésti ji k definitivnímu za-

končení. Předmětem této reformace musejí se státi i ony články víry, které první naše reformace ponechala beze změny.

I tyto články víry musejí býti podrobeny náležité revisi a musejí býti upraveny tak, aby staly se přístupnými a přijatelnými i oněm lidem, kteří od náboženství se odvracejí, kteří v náboženství nechtějí viděti nic jiného, nežli zbytek nižší lidské kultury, náležející již jen minulosti.

Jedinou se všemi církvemi křesťanskými společnou naši basí zůstane nám idea a definice Boha. Veřejně a slavně vyznáváme, že věříme v osobního Boha. Tohoto Boha vyznávali prvokřesťané a tohoto Boha vyznávali i naši otcové.

Kardinálním naším požadavkem jest, aby naše křesťanství bylo náboženstvím, které nečerpá náboženské svoje ideje a náboženské svoje důkazy ani tolik z minulosti, jako spíše z přítomnosti. Kdežto církev katolická kladla hlavní důraz na církevní tradici a kdežto protestantismu hlavním zdrojem náboženských pravd jest písmo, převážným pramenem našeho křesťanství jest vedle evangelia Kristova sám lidský život a jeho potřeby.

Požadavkem našeho křesťanství dále musí býti, aby nebylo a nezůstalo pouhou náboženskou teorií, nýbrž především, aby osvědčovalo se skutkem. Ne naše víra, ale náš život musí býti především křesťanský.

Proto cílem našeho náboženství a posledním cílem naší národní církve mělo by býti celonárodní naše mravní a povahové zdokonalení a ušlechtnění. Posledním závěrem a vyvrcholením náboženského našeho programu musí býti láska k Bohu a láska k bližnímu.«

Tak padlo celé Credo; zmizelo božství Kristovo, zmizela víra v Trojjediného Boha i víra v Církev Kristovu, která jest ústavem spásy a cestou k ní.

Vůdcové církve veřejně přiznávají, že jdou na jarmark života, smlouvajíce s kupci nejnižší cenu. Je to hluboký náboženský úpadek a veliký skok zpět k náboženství národních penátů. (Moravské křídlo v čsl. církvi bylo ovšem blíže křesťanství a to v pravoslavné orientaci. Biskup Gorazd Pavlík — což je novým historickým dokladem menšího radikalismu moravské duše proti Čechům.)

Konec Jednoty čsl. duchovenstva.

Prvním přímým důsledkem vzniku církve československé a dokladem energie nového arcibiskupa byl pastýřský list

českomoravského episkopátu ze dne 17. ledna 1920, kterým byla Jednota československého duchovenstva rozpuštěna.

Rozpuštění toto způsobilo mezi kněžstvem vlnu vzrušení a odporu. Jak byly pobouřeny hlavy i srdce, o tom svědčí tato Baarova odpověď na rozpouštěcí pastýřský list:

»Pro mne je odpověď pouze jedna a ta zní: nikdy ne, z těchto důvodů:

1. My máme právo jako občané se organisovat.
2. Jako kněží máme už svou diecéšní organizaci ve vikariátech, která nám stačí a je osvědčená.
3. Otázky stavovské netýkají se pouze kněží jedné diecése, ale jsou celoříšské.
4. Není důvodu k rozbíjení organisace, jež se osvědčila a s takovou námahou byla vybudována.
5. Není rozumné dráždit kněžstvo tak svévolnými fermany v tak nakvašených dobách.
6. Podmínky, za kterých se povoluje zřizování Jednot diecéšních, je nutno nazvatí přímí paskvilem na svobodu organisací; podmínky ty jsou provokací a urážkou veškerého kléru, je to policejní šněrovačka, hodná éry Bachovy, je to něco takového, že se to skorem ani definovati nedá, něco, co nikdo nemůže přijati ani v diecéšní Jednotě, protože taková Jednota by byla pro smích a k pláči. Činí to dojem orientální sveřeposti, dojem hedvábné šňůry tureckých sultánů, kterou posílají biskupové Jednotě, dojem japonského harakiri.«
(»Jednota«, č. 5, 1920.)

Důvody tyto, uvedené v plnosti pro význam osobnosti autorovy, jenž byl předním členem katolické moderny, jsou hubené jak úhory na Chodsku. J. Baar, bývalý předseda Jednoty, je pobouřen, že biskupové omezují občanské právo kněží organisovati se zájmově jako obuvníci na př., kominíci nebo hasiči a přece právě tato obrana jest od základů pochybená, poněvadž nekněžská. Jestliže spisovatel tak velké intelligence nenašel jiných důvodů pro život kněžské Jednoty, než laicky občanské požadavky stavovského organisování, jest patrné, že se zde střetly dva zásadně odlišné názory na kněžství a že jedině správný byl názor biskupů. Modernistická laicisace kněžství, která občana státu vyzvedá v sobě nad syna církve bojující, jest cizí duchu církve a jest plodem moderních názorů o suverénitě státu a jeho občanství. Tento souboj musel skončit vítězstvím biskupů, tím spíše, že i všechen lid byl za nimi. Jednota se také okamžitě začíná rozkládat.

Prvního března 1920 ohlásil královéhradecký biskup Josef Doubrava, že vystupuje z Jednoty. (»Nemohu zůstatí členem

sdružení, které nejen snahu episkopátu, hledícího k dobru Jednoty na základě upřímné oddanosti podezřívá, ale též opětne projevenou vůli Sv. Otce v celé její upřímnosti nedoceňuje.»)

Tato okolnost, jakož i další průběh jednání však jest dokladem, že i v českém episkopátu nebylo jednotného názoru na postup proti Jednotě a že energie arcibiskupa Kordače překonala váhavou nejistotu druhých českých biskupů. Okolnost, že biskup vystupuje z Jednoty teprve 1. března, až po papežském potvrzení zákazu Jednoty, jest velmi příznačnou.

Koncem února biskupové oznámili schválení papežské duchovenstvu a nařídili sub oboedientia vystupovati z Jednoty. (Pastýřský list z 20. února 1920.)

Předsednictvo rozpuštěné říšské Jednoty katol. duchovenstva (předseda děkan Krojher) zaslalo Sv. Otcí dne 9. března rozklad proti rozpuštění (schválenému již v únoru Sv. Stolicí), avšak stížnost ta byla přípisem kardinála Gasparriho 6. května zamítnuta a potvrzen nález biskupů jako nález administrativní, k němuž nebylo třeba soudního řízení.

Marné bylo všecko dodatečné jednání předsednictva Jednoty s arcibiskupem Kordačem, jenž doporučil Jednotě přijetí podmínek, jakým se již podrobil klerus německý. V Jednotě přes to bylo pevné odhodlání vésti boj za reformy dále. Sjezd skupinových delegátů 6. dubna 1920 (zastoupeno 98 skupin, 76 delegátů za 2678 členů) schválil, aby Jednota zůstala zachována tak, jak jest, nezřikajíc se dohody s episkopátem, »pokud se to dá srovnat se ctí Jednoty«. Po odvolání do Říma nařídil výbor zjistiti souhlas členstva písemným hlasováním. Hlasovalo 1595 členů (60 %), zda je Jednota vinna tím, co jí pastýřský list klade za vinu (obsah listu viz výše), či ne. Z nich 1394 hlasovalo: nevinna tím, z čeho ji biskupové viní (87 %), a 103: vinna (6 %).

Pro říšskou Jednotu se vyslovilo 1528 členů (97 %), pro diecéšní (zaváděnou biskupy) 49 (3 %). Tento stav trval přes celé léto.

Valná hromada Jednoty 5. srpna 1920 nepřinesla rozporem v hlasování žádného vyjasnění. Na to svolána 26. října mimořádná valná hromada a na ni se dostavil i kapitulní vikář dr. Cyril Stojan a msgr. dr. Šrámek, aby naléhavě doporučili kněžstvu rozpuštění celostátní Jednoty uvést ve skutek. Dr. Cyril Stojan prosil, aby Jednota přinesla oběť církvi a rozešla se. Reformy se tím na své cestě nezastaví. Msgr. Jan Šrámek žádal členstvo Jednoty, aby za sebou nespalovalo mostů

a vyřizoval pozdrav kardinála Merciera, aby kněžstvo české zachovalo velikou linii kněžstva po celém světě.

Valná hromada přes to 345 hlasy proti 60 rozhodla nerozejíti se.

Byl to veliký, bloudivý zápas kněžstva, tím tragičtější, čím osamocenější tu kněžstvo stálo. Sotva kdy před tím bylo v hnutí reformním více mravní síly než v těchto dobách neodvratného zanikání.

Pastýrský list, určující vinu Jednoty na schismatu, přičetl Jednotě i vinu těch, kdo měli býti autoritou církve v popřevratových dobách z moci svého úřadu, ale nebyli jí. Katolický lid pak, zmatený hromadným odpadlictvím kněží, strhujících s sebou zástupy, viděl nyní Jednotu ve světle daleko nepříznivějším, než bylo spravedливо. Jednota stála zde osamocena, nepodporovala jí ani vláda, ani katolický lid, ani politická strana lidová.

V členstvu Jednoty žilo naopak přesvědčení, že právě české kněžstvo to bylo, které bez vůdců bylo autoritou církevní po převratu a zabránilo mnohým škodám, jež za nepřítomnosti episkopátu církvi hrozily. Na druhé straně nebylo lze neviděti, že celostátní organizace kněžstva, jež představovala autoritu vedle diecésních biskupů, je institucí revoluční a vymykající se úplně organizaci církve katolické; jako taková musela býti v svém demokratickém bludu odsouzena právem ke zkáze, když revoluce skončila.

Do vyjednávání Jednoty s arcibiskupem Kordačem o způsob spolužití a zachování holého života Jednoty přišlo náhle slovo papeže Benedikta XV., které přiložilo sekeru ke kořeni reformního hnutí českého.

V tajné konsistoři 16. prosince r. 1920 měl Benedikt XV. allokuci, ve které rozpuštění Jednoty znovu schváleno a současně zavrženy hlavní požadavky reformního hnutí.

»Velké starosti zabírají naši mysl, ale dvě starosti nás zarmucují. První starost týká se jedné části českého kléru, která si vede tak, že úplně zapomíná na čest svého povolání. Sami jste svědky, jak jsme se namáhali, abychom blouznivce ty přivedli na pravou cestu. Mnozí z těchto kněží dospěli již tam, že od církve odpadají. Většina českých kněží zůstala však církvi katolické věrna. Český episkopát vykonal svou povinnost, aby věrnost těchto kněží posilnil. V konferenci biskupů bylo usneseno organizaci duchovenstva (Jednotu) rozpustiti a dovolit organizace pro každou diecési pod ochranou biskupa. Koncem února r. 1920 jsme tento krok českého episkopátu schválili v přípisu, zaslaném arcibiskupovi do

Prahy. Zatím však Jednota se postavila rozkazu episkopátu na odpor, namítajíc, že duchovenstvo nebylo slyšeno. Jednota porušila hrubě církevní disciplinu a tu bylo povinností episkopátu zakročit a disciplinu církve hájiti. Rozkaz episkopátu o rozpuštění Jednoty byl činem církevní administrativy a nikoli soudu. Ačkoli to bylo výboru Jednoty známo, přece se členové výboru toho namáhali a odpor prodlužovali. Dokonce vyskytli se kněží v Jednotě, kteří tvrdili, že Vatikán hodlá zmírniti celibát a kněžím, kteří o to žádají, míní dáti potřebnou dispens. Není třeba dokazovati, že tvrzení to není pravdivé. Pakli katolická církev kde vykvetla, jest příčinou toho celibát kněží. Z toho důvodu musí celibát ten církví katolickou býti zachován za všech okolností. Právě nyní v této trudné době, kde svodů k hříšnému životu tolik se hromadí, kdy bují divoké vášně a chtíče, kde se zdá, jako bychom žili tu jen pro požitky, je tím více nutno, aby katolický kněz stal se vůdcem jiným, aby sám dal příklad, jak se ovládati dle příkazu papeže Siricia, že kněz při ordinaci slíbil srdce a život svůj zasvětit čistotě a odříkání. Proto zde důrazně prohlašujeme, že nikdy k tomu nedojde, aby Apoštolská Stolica kdy zamýšlela upustiti od církevního zákona o celibátu, že zákon ten nikdy neodstraní, ani nezmírní. Též jsme již v dopise do Prahy prohlásili, že všeliké tak zv. demokratické požadavky uvolnění církevní discipliny nutno zamítnouti. Trváme na rozkazu českého episkopátu o rozpuštění Jednoty a znovu jej potvrzujeme. Nás těší, že německý klerus českého státu podrobil se poslušnosti episkopátu a že mnozí kněží české národnosti z Jednoty vystoupili. Je třeba, aby všichni ostatní tak učinili.« (»Jednota«, 1—2 1921.)

Tato allokuce slavnostně potvrzuje a odůvodňuje všechna rozhodnutí papežské Stolice a jest jejím konečným soudem nad českým hnutím reformním. Je zde důrazně zamítnuto především zdobrovolnění celibátu a v druhé řadě všeobecně všechny »tak zv. demokratické požadavky uvolnění církevní discipliny«.

Co však v této allokuci bylo pocíťováno netaktickým, jest závěr její, dávající českému kněžstvu za příklad chování kněžstva německého.

Reformní hnutí českého kněžstva přece vzniklo v neposlední řadě právě proto, aby dobývalo rovných práv českému národu v církevní oblasti proti přednostním výsadám Němců. Hnutí českého kněžstva bylo i odbojem proti německé hierarchii, která neznala duše a často ani jazyka svěřeného lidu na velikou škodu církve i náboženství tohoto lidu.

Jest proto pochopitelno, že klerus německý bez zvláštního sebezapření vzdal se formy organizační, která mu zdaleka nebyla tím, čím kléru českému, a to tím spíše, že hnutí české směřovalo k vyvýšení národa na jeho státním území (české bohoslužby, patriarchát) a odstranění německého nadprávní v církevním zřízení.

Roma locuta, causa finita.

Slavnostním projevem Benedikta XV. shasla českému reformnímu kněžstvu poslední naděje, že bude možno reformy v dohledném čase provést. Nad snažením těchto kněží, nad celoživotním úsilím celé kněžské generace vyneseno rozsudek odsuzující.

V této době vystoupilo již z Jednoty 740 členů, takže zbývalo 1717, počet stále veliký a svědčící, že reformní hnutí bylo hnutím téměř všeho kněžstva. Po papežské allokuci ovšem nezbývalo už ničeho, než se rozejíti. Svolána skutečně valná hromada Jednoty 17. února 1921 a na ní navrhl předseda děkan Krojher, aby se Jednota rozešla s protestem, že bylo porušeno *lidské a občanské právo kněžstva*.

Rozrušení a odpor kněží však byl dosud veliký a tak tento návrh byl odmítnut 100 proti 83 hlasům a v druhém, kompromisním a jaksi vedlejším hlasování přijat byl za kleslé účasti návrh na přeměnu v zemskou Jednotu diecézních sborů s podřízeností biskupům 66 proti 47 hlasům.

Spor tím byl sice rozhodnut pro většinu, znavenou bojem i ochotnou se podrobiti, ne však pro všechny. Nový výbor Jednoty neuznával druhého hlasování, trval v odboji a tak předseda Krojher vystoupil z Jednoty, když výbor nechtěl usnesenou přeměnu Jednoty provést. Část členstva vystoupila, ale většina ještě formálně v Jednotě trvala. Místní skupiny ovšem už po papežské allokuci žádné činnosti neprojevovaly.

Takto vnitřně oslabená a navenek protizákonná Jednota sešla se k valné hromadě 25. srpna 1921. V té době čítala ještě formálně 1315 členů. (V třetím správním roce vystoupilo 1112, zemřelo 28. Na jeho počátku bylo 2455 členů.)

Na valné hromadě rozhodnuto znovu domáhati se reformu v Jednotě a zvolen byl předsedou neústupný kněz husovského typu, básník Moderny, katecheta Xaver Dvořák. Vášnivý bojovník nastoupil za rozvážného oceňovatele možností — děkana Krojhera — na vůdcovské místo, lituje, že Jednotu opustili nejen kněží lidové strany, ale i sám předseda:

»Smutné pohledy. Ale my chceme vytrvat na té lodi, naše přesvědčení nám to velí. Dva mužové našich dějin tanou mi

na mysli: Jeden přes své dogmatické poblouzení za své přesvědčení dal svou existenci, dal svou svobodu, dal i svůj život na hranici, a druhý — Havlíček. S ním řekneme: vyhrožujte si nám, persekvujte si nás, suspendujte si nás, od svého přesvědčení neustoupíme!«

Tak stanul v boji proti arcibiskupu Kordačovi v čele rozpuštěné Jednoty kněz povahově blízký arcibiskupovi, osobně poctivý a čestný, básník zanícený pro svou zem a čistého srdce, ale voják tvrdý až k pýše neposlušnosti, pramenící z přesvědčení pravdy ve vlastním svědomí. Nikdo jiný než on nebyl by donesl rozbitý prapor Jednoty dále a nikdo jiný by jej nebyl čestněji pustil z ruky, sražené k zemi.

I když však mravní zanícení tohoto vůdce bylo silou Jednoty v dnech konce, byla jeho taktika a postup objektivně nesprávný, lidsky zaujatý a konec konců pro věc škodlivý. Tak jeho obrana Jednoty a jejího poměru k církvi čsl. (»Jednota«, č. 11—12 1921) ukazuje, že chyby muže čestného nejsou chybami menšími a zaujetí jeho není méně nebezpečným než těch, kdo této mravní přednosti nemají. Jen oslepený zrak mohl v zásadním nepochopení obviňovat odpůrce schismaticů ze spoluviny na přirozeném hnilobném rozkladu duší bývalých katolických kněží, jak to činil X. Dvořák v této obraně Jednoty proti episkopátu:

»Jednota chovala se blahovonně s počátku i k odštěpencům (v církvi čsl.), chtěla je udržeti co možná na půdě pravověrnosti v ohledu dogmatickém a mravoučném.

Bohužel, příliš rigorosní v našem kněžstvu a laictvu, snad i inspirací hierarchie, zahájili pustý boj proti odštěpencům, zapomínajíce, že je zahánějí tím spíše na cestu ke schismatu nejen v hlavě, ale i v učení. Tak vlastně utvoření církve nové stalo se zásluhou těch, kteří se v církvi za nejpravověrnější pokládají, hierarchie a její vášnivých halapartníků ať už ideálních nebo námezdních. Jednota vzpomínajíc slov Písma: nalomené třtiny nedolomiti, hasnoucího knotu neuhasnouti, i potom snažila se taktním způsobem rozkol zažehnati a odštěpené k návratu přiměti. Ale boj těch, o nichž jsme se zmínili, nabyl takového rázu, zejména po návratu delegace římské, od níž mnoho očekáváno, že se rozpoutal boj i se strany odštěpených, který se vystupňoval v poslední době až v divokou agitaci, ano i v brachiální násilí při zabírání kostelů. S tím stejnoměrně šinulo se vyznání víry po nakloněné ploše nově založené církve, pokud vím, až k popření nejdražšího nám tajemství božské Eucharistie a sladkého kultu panenské Matky Marie.« (»Jednota«, č. 11—12 1921.)

Vůdce odbojné Jednoty propadl zde v zaujatosti hlubokému omylu. Nemůže býti zkřivenějšího soudu nad ten, jenž rychlé odkřesťanění čsl. církve přičítá nikoli vnitřní nevěře odpadlíků, nýbrž vnějšímu obrannému boji katolickému. A přece víme všichni, že s katolické strany bylo učiněno méně než mělo býti. Naprostá pasivita theologických fakult v Čechách, jež měly státi přirozeným určením v čele zápasu, nesvědčí nikterak o všeobecné mobilisaci sil ohroženého katolicismu, leč bychom připustili, že skladiště ta byla ve chvíli potřeby nalezena prázdnými. Xaver Dvořák odsoudil zde ty, kdo běželi za zlodějem.

Výbor této Jednoty jménem 1300 kněží podal znovu Apoštolské Stolicí memorandum, žádající provedení reformy, a v úvodu vylíčil historii styků čsl. národa s Římem, která jest vlastně vášnivou nacionální obžalobou Říma. Čtouce ji, pochopíme teprve, jaká propast rozevírala se zde mezi Jednotou a arcibiskupem Kordačem, a jak vnitřně rozdrásáni byli katoličtí kněží, kteří se o náboženskou autoritu Říma měli bít v českém národě.

Memorandum duchovenstva čsl., sdruženého ve stavovskou organizaci »Jednoty katol. duchovenstva čsl.« Apošt. Stolicí v Římě.

Memorandum líčí, jak Němci pod rouškou šíření víry vyhubili slovanské národy severské a z té příčiny i Čechové odmítali křesťanství od německých kazatelů, beroucích i jazyk a národní svobodu. Když přišli slovanští apoštolové Cyril a Metoděj, radostně přijali Čechové víru Kristovu. Úklady německé zbavily však národ slovanské liturgie za Řehoře VII.

»Brzy potom rozšířila se v lůnu církve samé znemravenlost veliká, v hlavě i v údech. Lid náš v jádře svém velmi zbožný toto znemravenění těžce nesl a vážnosti Říma v národě našem nepřibýlo. Naopak. Když povstali v našem národě kněží ctihodní, kteří zkázu mravů kárali, nešetříce ani nízkých, ani vysokých, lid přilnul k nim upřímně. Takový byl nad jiné Mistr Jan Hus, kněz katolický, života beze skvrny. Avšak v horlivosti své proti zkáze mravů upadl do některých bludů Viklefových. Byl sice hotov odvolati, bude-li z Písma sv. a ze sv. Otců lépe poučen. Proto přišel i na sněm Kostnický (1414 až 1418). Jak s ním nakládáno od sněmu — Bůh sám soudí! Avšak přes jeho neporušenost mravní, přes ochotu dáti se poučiti, odsouzen jest na hranici a zemřel po způsobu mučed-

níkův. Kdo jest vinen toho činu? A lid náš odpovídá: Sněm Řím. Propast rozvívá se mezi národem naším a Římem.

Poté nastaly války, zvané husitské, a papežové římské, Vaši předchůdce, povzbuzovali k výpravám, ano i sami papežští legáti a kardinálové vodili je proti národu našemu. Z největší části ničemnou chátro, jež pustošila naši vlast a krutá zvěrstva páchala. Za všechny ty činy vinen se činí Řím. Tak smýšlí a soudí náš lid. Naši předkové, v těchto válkách vždy vítězové, všechny vpády nepřátelské vždy odrazili, těžce při tom nesouce, že za kacíře zvaní jsou, neboť vždy se cítili věrnými syny církve katolické. Proto pozváni jsou na sněm Basilejský, přišli do Basileje a smířili se s církví s výhradou pražských artikulů, které pod jménem »kompaktáta« na budoucí a věčné časy našemu národu dány a prohlášeny jsou (1436). To bulou Eugena IV., v níž Čechové za věrné křesťany a pravé syny církve jsou uznáni a prohlášeni.

Avšak tyto přeslavné smlouvy, vykoupené tolikou krví, již 23. prosince 1462 Piem II. neprávě jsou odvolány. Ano, král národu nejmilejší a nejmilovanější, Jiří z Poděbrad, jenž věrně staral se o sjednocení s Římem, klatbou stížen jest a ten, který před tím římským papežem zván byl synem nejmilejším a věrným, nazývá se tu kacířem a kacířů záštitou a ochráncem. Propast mezi Římem a Čechy velmi se rozšířila.

Není proto divu, že přemnoží Čechové, když povstal Luther, vášnivý protivník Říma, stávají se luterány. Vznikají nové války náboženské. Skončeny byly nešťastně pro náš národ na Bílé hoře (1620). Čechové jsou poraženi. A král Habsburk, vítěz ve válce, král katolický »par excellence«, provázen souhlasem Říma, mstí se strašně: 27 pánů ze šlechty dává popravit — po roce, ač se byli pokorně podrobili. Skvrna, která navždy ulpívá na jménu Habsburků i Říma. Tak smýšlí náš národ. A sám národ byl zdecimován, neboť na třicet tisíc rodin na rozkaz králův opouští vlast — navždycky — a odchází do nejbídnějšího vyhnanství. Mezi nimi 155 rodin šlechtických. Národní šlechta česká není už. Cizinci, dobrodruhové, za odměnu od krále Habsburka uchvacují jejich místa, statky a panství. Rod Habsburský znamená pro nás Čechoslováky krutou porobu, odnárodnění, nejbídnější vyhnanství — národní smrt. A Řím byl povždy rodu toho záštitou. Na stolce biskupské dostávali se ponejvíce cizinci — německé národnosti, kteří neznali ani jazyka lidu našeho. Odtud i všechny zprávy jejich do Říma byly vždy národu našemu nepříznivé. Řím se odcizil Čechoslovákům a stal se jim předmětem nenávisi.« — Podepsáni za výbor: Xaver Dvořák, předseda, JUDr.

Josef Choc, místopředseda, JUDr. Ludvík Svatoš a František Ševčík, jednatelé.

Tato politická a nacionální, nikoli náboženská obžaloba Říma tkví všemi kořeny v nazírání průměrného českého vzdělance v rakouském prostředí na katolickou církev. Není v ní odvahy mysliti nábožensky tvrdě, není tu odvahy k pravdě absolutní, nikoli národní. Xaver Dvořák hledal dějinnou souvislost s dnešním reformním knězem a jeho národním vědomím a našel ji v svatých Cyrilu a Metoději, kacíři Janu Husovi, kněžích buditelích Dobrovském, Třebízském. Na Husovi velebí »upřímnost pravdy, která se nezakotvává ani tváří v tvář nejvyšší hlavě církve, ba ani v tvář sněmu hierarchů všeho světa. Hus hájící svého přesvědčení před sněmem, Hus umírající, tam žádající lepšího poučení z Písma a sv. Otců, tu žádající pokorně zpovídati se, je typem charakternosti a zbožnosti českého kněze. Smrt jeho heroická za přesvědčení připojuje ho do řady světových martyků přesvědčení a vtiskuje čelu jeho nesmrtelnou gloriolu před Bohem jeho i před jeho národem. Toť nejvyšší zásada mravouky křesťanské: Vždy a ve všem řídit se po svém svědomí. Mýlit se může toliko člověk, ale hřešit nikdy.«

Tento subjektivism názoru na dobro a zlo jest sice běžným názorem současné inteligence, ale s katolicismem se těžko dá uvést v soulad. Zde je odhalena náboženská propast v duších reformního kléru, z níž se zrodila církev československá. Náboženství jest zde povážlivě zúženo na cit a morálku a její kriterion položeno do svědomí člověka.

V souboji posledního předsedy Jednoty Xavera Dvořáka s arcibiskupem drem Kordačem dospěl také konflikt dramatického vyvrcholení: arcibiskup po mnohých napomenutích sáhl k radikálnímu řezu: vyloučil Xavera Dvořáka z církve.

Co následovalo dále, je věcí více lidskou než věcí historického popisu, ale osvětluje přes to povahu sporu. Xaver Dvořák ztísněn tímto trestem, chodil do kostela dále, až jednou chrámový dozorce v Emauzích, jenž ho znal, jej vyzval, aby okamžitě opustil chrám; neuposlechně-li, oznámí jeho přítomnost knězi, aby přerušil bohoslužby. Exkomunikovaný vůdce Jednoty a mariánský básník katolické Moderny opustil na to jako vyhnanec chrám, v jehož šero z pražských kostelů nejraději se utíkal.

Xaver Dvořák se později podrobil a exkomunikace byla s něho snata. Osobní drama posledního předsedy Jednoty bylo závěrem akce, která od té doby dohořívala přetenkým plaménkem ještě delší čas, ale bez obecnějšího už významu.

Dívajíce se v určitém odstupu na celé hnutí v katolickém kněžstvu v první čtvrtině dvacátého století, končící odpadem části kněžstva k nové církvi československé, nemůžeme neviděti hlubokou tragiku v jeho závěru, ve vrcholné jeho fázi ve svobodném státě československém. Bylo závěrem a západem minulosti, nikoli svítáním na východě. Světová válka ve svém duchovním významu a světová revoluce sovětská a pád rakousko-uherské říše učinily neaktuálními hlavní síly reformního hnutí, vyvřelého z poměrů v říši habsburské a v duchovně-vzdělanostním stavu Evropy předválečné.

Církev československá je pohrobek po rakousko-uherské monarchii a filosofickém racionalismu evropském. Je to vyvřelina minulosti, nikoli zvěstování a označení duchovních a náboženských cest budoucích. Církev československá je historicky vysvětlitelná z poměrů své doby, ale duchovně českému vzdělanému člověku svobodného státu neříká nic, poněvadž neexistuje nám žádný náboženský problém český, německý, francouzský, nýbrž obecně lidský. Česká inteligence zůstala také chladná k této církvi, jež patřila duchovně minulosti už v okamžiku svého zrození.

Rozbor sil v reformním hnutí českém působících však ukazuje, že v katolické církvi zůstalo mnoho kněží, kteří se zarazili před konečným aktem schismatu, ač souhlasili s většinou požadavků, z nichž rozkol vzešel. I na ně zapůsobilo mocně již vědomí, že důvody reformních snah ztratily na životní průkaznosti a že osvobozením národním hlavní část výtek, Římu činěných, stala se pro budoucnost bezpředmětnou.

Boj celé této kněžské generace zdál se už v prvních chvílích popřevratových cizím mladé části laické inteligence katolické, která z České Ligy Akademické a Moravana vycházela do života, majíc za sebou zkušenost války. Tato laická mládež také vedla přímý boj proti celému reformnímu hnutí, poněvadž hlavní požadavky jeho nebyly již odpovědí na životní potřeby a ideály mladých.

Duchovní obraz této generace, nenárodním episkopátem nejednou v nejhlubších krisích svého kněžství a češství opuštěné, nebyl by úplný, kdybych nenastínil životní úsilí představitelů a pracovníků onoho mocného proudu kněžského hnutí, kteří ze všech těchto krisí doby probojovali se k aktivní účasti a vůdcovství v emancipačním díle katolického lidu v životě veřejném a stvořili politický nástroj této aktivity, československou stranu lidovou.

Mimo ně pak k přibližnému aspoň dokreslení obrazu církevně náboženského v době pádu monarchie a zrození československého státu je nutno vyzvednouti aspoň několik kněžských postav, ve kterých římské katolictví splynulo s českým jejich myšlením a posláním v harmonickou, tvůrčí jednotu.

SOCIÁLNĚ A POLITICKY BUDITELSKÁ GENERACE KNĚŽSKÁ

Životní úsilí kněžské generace, která vybudovala předválečné katolické strany v Čechách a na Moravě a československou stranu lidovou po válce, nejlépe vylíčil jeden z představitelů této politické akce, druh Msgra Jana Šrámka, kdysi redaktor »Bílého Praporu«, nyní olomucký kanovník, poslanec František Světlík. Učinil tak v revui »Život«, v polemice a obraně politické činnosti kněžstva, když za nových poměrů církevních a státních byla vyslovena pochybnost, zda politická činnost kléru nejlépe může učiniti zadost novým úkolům katolictví v českém poválečném prostředí.

Výklad Světlíkův a jeho rozhodně zápornou odpověď na otázku: zpět do sakristie? cituji zde pro dokumentárnost v úplnosti. Prostor a dílo této generace za posledních 30 let líčí Světlík takto:

»Sociálně buditelská generace kněžská i laická — inteligentní laikové, kteří spolupracovali, dali by se ovšem sečísti na prstech, daleko více bylo spolupracovníků z řad dělnictva, živnostnictva a zemědělců — začala u nás křísit a uvědomovat katolický lid sociálně politický po vzoru hlavně německém nejméně o dvě desetiletí pozdě. Je jasno, že by náboženská situace u nás byla se vyvinula docela jinak — asi tak, jak v katolických zemích německých, Belgii a Holandsku, kdež všude náboženský život je v plném květu — kdyby dílo kněžské družiny sušilovské, která už po roce 1848 začala na Moravě organisovati katolický lid v katolicko-politických Jednotách, pořádat katolické sjezdy a pracovat křesťansko-sociálně, nebylo bývalo přerušeno persekucí absolutismu a kdyby duchovenstvo právě tímto vídeňským germanisačním absolutismem nebylo bývalo donuceno postavit se v čelo snah buditelství národního. Bylo by u nás lépe, kdyby se bylo za-

čalo ještě v letech sedmdesátých. Když však v Německu Ketteler a Windhorst zahájil emancipační akci katolickou, u nás katolické kruhy nemohly a nechtěly tříštit politický národ — věrně — skoro tři desetiletí — stály v šicích národní strany Palackého-Riegrovy. Co v letech sedmdesátých a osmdesátých se zanedbalo, nedalo se potom už nikdy dohonit, ježto liberalism a socialism příliš v této době zmohutněly.

A když po pádu strany národní začalo se v katolickém táboře pracovat proti vítěznému liberalismu (mladočešství) a socialismu, byl kromě opoždění náš tábor zatížen přílišným konservatismem. Katolický směr hlavně v Čechách byl příliš pod vlivem vídeňského konservativně katolického deníku »Vaterland«, vydávaného a financovaného aristokratickým episkopátem a feudální šlechtou, »Vaterland« byl národnostně spravedlivý, sympatisoval s federalismem a stál proti strohému vídeňskému centralismu. Tím právě se vemlouval do přízně duchovenstva také českého, ale sociálně a ještě více politicky — sociální spravedlnost ve smyslu křesťanského solidarismu hlásal už tehdy baron Vogelsang a jeho škola — byl přesto protidemokratický, potíral všecko, co by mohlo zmenšit vliv a stará privilegia šlechty a šířil skepticism a pessimism vůči všemu, co přinášela doba. Křesťanská demokracie musila se teprve proti tomuto světu probíjet. Je znám boj Scheicherův a jeho »Reichspost« a »Correspondenzblatt« ve Vídni, marné stížnosti na křesť.-sociální stranu vídeňskou v Římě, a jsou známy ohlasy tohoto boje u nás, kde proti rovnému hlasovacímu právu postavil se také Dr. Horský a kde pro tuto věc se katolický tábor rozbil v několik nemohouc-ných skupin.

»Vaterland« representoval duševní směr tak zv. austrokatolicismu, který byl za každou cenu dynastický a který byl potírán nejen nacionalisty všech rakouských národností, nýbrž také mladou generací katolickou, rovněž bez rozdílu národností. Klid a status quo byl hlavním požadavkem dynastického austrokatolicismu, jemuž byl nesnesitelný každý temperamentnější biskup. Ze slovanských biskupů dostali se s ním do konfliktu na př. Strossmayer a Brynych, z jiných Rudigier. Každý biskup, který rušil onen hřbitovní klid, do něhož upadl veřejný život katolický v 19. století a který byl nejhlubší v Rakousku, byl volán ihned k císaři ad verbum audiendum. Každý farář a kaplan, který vyšel ze sakristie a dělal více než církevní funkce, byl podezřelý a rebelant. A zatím co oficielní katolický svět dobrovolně i nedobrovolně zachovával klid a zároveň s »Neue Freie Presse« potíral kaž-

dého »heckaplana«, který dělal »politiku«, t. j. burcoval katolický lid k uvědomělosti, masy katolického lidu buď přecházely k socialismu oficielně atheistickému, nebo tvořily mlčící a hlasovací materiál liberálních a t. zv. pokrokových stran s programem protikřesťanským.

Sociálně buditelská generace duchovenstva, která u nás koncem 19. století bouřlivěji stupňovala práci pro všestrannou emancipaci katolického lidu a začala poznávat katolicismu líchu všestranně, na brázdě literární, sociální, politické i národohospodářské, postavila se rovněž proti dynastickému austrokatolicismu a dala se uvědoměle a rozhodně po národní cestě kněží buditelů, ale zároveň směrem rozhodně demokratickým a sociálně reformním. Chtěla prostě postupovat společně s národem a přijat, co doba přinesla nového. Ideový boj mezi »Vaterlandem« a »Reichspost« rozvířoval také kněžské semináře u nás. Byl to rovněž boj dvou generací konservativní a reformní. Když jsem v letech 1894—98 studoval v olomuckém semináři, stáli jsme vesměs na straně »Reichspost« a »Correspondenzblattu« proti »Vaterlandu« a současně na nás mocně účinkoval tak zv. reformní katolicism v Německu, kde Schell, Müller a Ehrhardt hlásali katolicism činu, ježto sám Bůh je čirý kon a právě všestrannou, živou a tvůrčí činností nejvíce slouží se Bohu a z principu, katolicismu činili správně princip pravého pokroku.

Vyburcovat mlčící a pasivní katolíky ke všestranné činnosti — ke katolické akci, jak by se řeklo dnes — a dáti jim možnost, aby na nové půdě demokracie, sociálního rozvoje a národohospodářského pokroku mohli zůstat věrni křesťanskému názoru světovému; vybudovat zároveň ochrannou zeď proti politickým stranám, kulturním, sociálním a hospodářským organisacím, které jménem demokracie, vědy, nového sociálního řádu a hospodářského blahobytu útočily především na církev katolickou, jako hlavní překážku rozmachu zaostalých prý katolických národů a států, v podobě politických stran, kulturních institucí a hlavně katolických universit a nově organisovaného theologického studia, odborových organisací křesťansko-sociálních a samostatných hospodářských a hlavně finančních ústavů: tu byl cíl oněch Sušilů, Stojanů, Ševčíků, Šupů, Šilingrů, Bařinů, Valoušků, Šrámků na Moravě a ve Slezsku, Brynychů, Reylů, Šulců a Horských v Čechách, oné generace kněžské, která vybudovala to, co dnes se nazývá lidovou stranou československou.

A tak dostala se sociálně buditelská generace duchovenstva českého do oné »politiky«, která se tak perhorekuje jednou

složkou mladé generace katolické, ostatně ideově velmi různorodé a neujasněné, pokud nepokračuje v tradičním sociálněpolitickém a hospodářském díle emancipačním, začatém velikým buditelem národním Františkem Šušilem a jeho družinou.

Že Morava je katolicky zachovalejší než Čechy, je zásluhou tohoto díla, jehož se budou dovolávat budoucí apologeté. Tato generace vyšla ze sakristie mezi lid a na všechna duševní kolbiště se postavila. Na kolbišti politickém dosáhla toho, že pod ochranou politické strany lidové po pádu Rakouska československý katolicismus byl ušetřen persekuce se strany státu a že pod touto ochranou mohl sebrat svoje síly k náboženskému a kulturnímu nástupu, který na celé frontě počíná milénium svatováclavským. Tato generace nedělala politiku pro politiku, ne aby dosáhla míst v parlamentech, v zemských a okresních zastupitelstvích a na radnicích, ne aby se politicky vyžila, nýbrž aby před útokem liberálních a socialistických stran, které vesměs u nás mají kulturní program protikatolický — milénium svatováclavské to ukázalo okatě znova — uchránila lid věrný katolické církvi, jemuž chtěla umožnit politickou činnost národní, sociální a hospodářskou, aniž by byl nucen organisovat se v liberálních a socialistických stranách a tak propadat buď agnosticizmu nebo materialismu, jak se to jeví u velké většiny oněch katolíků, kteří přes všechno zůstali v těchto táborech. Bylo to v jádře a v podstatě úsilí náboženské, které vedlo duchovenstvo naší generaci ze sakristie na veřejné forum, kdež ve svobodné diskusi hájila národní tradici katolickou s úspěchem úměrným oněm poměrům, které koncem století 19. a počátkem stol. 20. u nás zavládly. My nemáme příčiny stydět se za svoje dílo a jsme přesvědčeni, že také nová, mladá generace katolická, dnes převážně laická, až se vyrovná s duševními proudy dneška, hlavně fašismem a komunismem, jemuž částečně podlehla, bude v tomto velikém díle pokřesťanění veřejného života našeho národa s novým nadšením pokračovat, jak ostatně z velké většiny už dnes také činí. Co pak se duchovenstva týká, jsem přesvědčen, že Sušil a Stojan, který ve všech »krčmách« na Slovácku a na Valašsku pořádal politické schůze a jenž i jako arcibiskup přál si vroucně zůstatí senátorem a podepisoval se »senátor arcibiskup« — nápis tento je i na jeho hrobě — aniž by byl jakkoliv proto utrpěl ve zbožných očích moravského lidu, zůstanou jeho ideálními vzory. Duchovenstvo se do sakristie už vrátit nemůže.

V olomouckém semináři v letech devadesátých minulého století sledovali jsme bedlivě sociální a demokratické hnutí mezi katolíky a dali jsme se nadchnout pro emancipaci katolického lidu v životě veřejném. Liberalism i socialism, ježto odvracely lid od církve, měly býti poraženy na vlastních bojištích a vlastními prostředky: v politice, parlamentě, na universitě, v literatuře, vědě, umění a odborových hospodářských organizacích. Katolickému lidu mělo se ukázat, že o svá politická a sociální práva a hospodářský blahobyt může bojovat na půdě křesťanství, ve vlastních politických, sociálních a hospodářských institucích, aniž by musil čekat na pomoc svých kulturních a náboženských protivníků a opouštět k vůli nim církve. Přijali jsme za své heslo: »Ven ze sakristie!« a »Všude je vinice Páně!«, kterou je nutno obdělávat. Nuže, jak jsme tyto devisy praktikovali? Jak se naše generace před 30 lety dostala do politiky?

Patřil jsem v olomouckém semináři ke skupině tak zv. »Katolické moderny« a kolportoval jsem »Nový život« Karla Dostála-Lutinova. V nynějším pouhém »Životě« bylo řečeno, že Katolická moderna byla pesimistická, jako by nebyla měla plnou důvěru v katolicism, který proto chtěla smířovat s moderním světem. Katolická moderna byla konglomerát různých směrů. Byli v ní politikové i apolitikové, literáti a umělci, kteří se hlásili k názoru »umění pro umění« a »odi profanum« i sociální pracovníci a odboroví organisátoři, nadšenci a lidé plní víry i skeptikové a pesimisté. Spjovala je všecky touha po »novém životě«. Chtěli do katolických řad vnést nový svět, překonat »hřbitovní klid« zvláště v oboru kulturním, vzpomínajíce na doby, kdy církve vedla. Chtěli prostě, aby církve opět vedla své příslušníky nejen v oboru náboženském, ale všude, kde z náboženských principů katolických vyrůstá kultura a civilisace křesťanská. Katolická moderna podobala se ve mnohém dnešním »Katolickým intelektuálům«, tvořícím rovněž společnost různorodou, která je spojena pouze nejasnou snahou o nové metody katolické práce, napodobíc tu fašism, tu komunism, tu francouzský a vůbec románský způsob, zatím co naše generace vyšla více ze školy německé a byla odchována německou katolickou theologií, filosofií a sociologií. Odvrat od německého způsobu přivedla válka.

Nepatřil jsem v Katolické moderně ke skeptikům a pesimistům, z nichž potom mnozí vůbec se rozešli s katolicismem, nýbrž k optimistům, ovšem optimistům ne citů a slov, nýbrž práce a to praktické práce, ke katolíkům činu. A pln nadšení pro katolickou emancipaci roku 1898 přišel jsem jako 22letý

kaplan na Valašsko, na Vsetín, který tehdy vzrostl na moderní průmyslové město. Nábožensky smíšený Vsetín — byly tam čtyry kostely: katolický, ev.-luteránský, ev. reformovaný a židovská synagoga — ovládla tehdy sociální demokracie, v jejímž táboře takoruka nevědomky se octlo všecko dělnictvo bez rozdílu náboženství — původní protestantská většina změnila se industrialisací v menšinu — zatím co střední vrstvy občanstva stály v táboře liberálním. Byla ve Vsetíně tehdy také ještě hrstka staročechů, vedených staročeským zemským poslancem, továrníkem Bubelou.

Když jsem začal na faře rozvíjet svůj plán na organizaci katolického lidu na Vsetíně a jeho emancipaci ze vlivu liberalismu — zhoubný vliv této závislosti byl patrný na návštěvě kostela, za kterou se naši lidé styděli — bylo mně řečeno, že ve Vsetíně se naprosto ničeho v tomto směru nedá dělat. Jakoukoliv agitací by prý se ztížilo postavení duchovenstva a znesnadnila duchovní správa. Nesouhlasem ovšem jenom vyrostla moje aktivistická nálada a odvaha. Když několik mladíků, s nimiž jsem se seznámil ve Farní Jednotě Cyrilské, prohlásilo, že na Vsetíně už dávno mnoho katolíků volá po křesťansko-sociálním spolku, za měsíc po svém příchodu založil jsem vzdělávací spolek křesťansko-sociální a o něco později odborovou organizaci dělnictva, které následovalo založení záložny a konsumního spolku, jakož i potom vybudování vlastního spolkového domu. Úspěch této organizace, která sledovala zachycení celého společenského procesu, byl veliký.

Ve třech, čtyřech letech dospělo to tak daleko, že křesťanští sociálové stali se v továrnách živlem rozhodujícím a že na Vsetíně — druhdy červeném — neslavil se ani první máj . . .

Nepracoval jsem sám. Energickým spolupracovníkem byl mně nynější vsacký děkan a místostarosta, P. Jos. Svrčina, s nímž jsem skoro současně na Vsetín se dostal. A neznámela také naše práce, že bychom byli chtěli vyžít se jen politicky a zanechat obrodné práce náboženské. Právě naopak! Pomocí organizace hleděli jsme katolíky odcizené chrámu zase do kostela přivést. Jaké bylo podivení na Vsetíně, když o Zeleném čtvrtku r. 1899 přistoupilo společně k sv. přijímání 150 mužů!

Vedle práce ve spolcích konali jsme horlivě svou povinnost ve škole a na kazatelně. Byly zavedeny nově eucharistické pobožnosti, které soustřeďovaly nevídaný počet návštěvníků, duch katolický ve městě náboženskou, kulturní a sociální činností nás kněží znova se probudil, obrodil a zmužněl. Ukázaly to všechny veřejné náboženské projevy, slavnost Božího

Těla, Vzkříšení. Účast na nich mocně vzrostla. Bázlivi přestali se jim vyhýbat.

Tak jsme vyšli ven ze sakristie a dostali se mezi lid na Vsetíně a tak, tuším, bylo tomu ve všech městech a místech, kde se tehdy začala katolická emancipace. Dnes na Vsetíně jsou katolíci rozhodujícím činitelem ve městě, v němž svého času nesměli uspořádat ani veřejné schůze a jejich spolky jsou jim mohutnou oporou jejich postavení, zvláště ve škole. Po převratové hnutí sektářské se tam skoro ani neprojevalo.

Je na Vsetíně a podobně ve všech ostatních městech a místech dnes vůbec možno, aby se kněží vrátili do sakristie? Aby opustili dílo, které katolíky posílilo nábožensky, v revoluční době stalo se baštou jejich občanských práv a svobody? Dnes by katolický lid, který je organisován a který plní farní chrám a chodí ke svátostem, ani nesnesl kněze, který by také mimo chrám nestál mu po boku ve všech jeho záležitostech a potřebách. Katolický lid dnes sám si přeje vidět všude kněze ve svém čele a sám ho vysílá do veřejných korporací. I katolíci neorganisovaní ctí kněze, který veřejně hájí katolickou věc a pro ni se exponuje.

Emancipační katolické dílo posledních 30 let provedené sociálně buditelskou generací duchovenstva z motivů náboženských znamená dnes mohutný kolos katolických domů, Orloven, odborových, politických a kulturních centrál, deníků a týdeníků, tiskáren, nakladatelství, záložen, konsumů, stavebních a výrobních družstev, jevišť a kin, knihoven a čítáren, stadionů a hřišť. Kolos, na který přispívá katolický lid mnoha miliony ročně. Vedle kostela a školy koná zde duchovenstvo obrovskou práci kulturní, sociální, hospodářskou a politickou. Duchovenstvo nekoná tu dílo efemérní, nýbrž jak bylo řečeno vůdcem lidové strany, ministrem Šrámkem, dílo sekulární, o němž musí pracovat také generace nové a příští, aby je zdokonalily a měly pevně v ruce pro všechny případy, když by opět došlo k pokusům o kulturní boj a přitlačení katolického živlu v národě ke zdi. Je pravda, na dílo toto a jeho zdokonalení dle potřeby doby dnes už duchovenstvo samo nestačí.

Čím dále, tím více začíná se uplatňovat život laický. Ale v té chvíli, kdy by duchovenstvo vrátilo se do sakristie a složilo ruce v klín, padlo by i jeho dílo. Ani v Holandsku, ani v Belgii a Německu nemohlo duchovenstvo nechat veřejné práce, ačkoli tam laický živel katolický je daleko před naším. V zájmu katolické věci je, aby duchovenstvo zůstalo na svém místě a proto také asi ani mladé duchovenstvo do sakristie se

už vrátit nemůže a musí žádat, aby — pokud má mezi sebou politické talenty — bylo jim umožněno se uplatnit.

Ne tedy zpět do sakristie, nýbrž dále, na všech oborech vinice Páně budovat velké dílo katolické emancipace a pokřesťanění veřejného života našeho národa!«

Vyčerpávající apologie Světlíkova má v sobě pathos obrany osobního životního díla vlastního i druhů, a jen ten, kdo by si rukama zavřel oči, aby neviděl skutečnost, mohl by popírat, že činnost tohoto proudu kněžského nenaplnila z velké části poslání, které jí dal papež Lev XIII. svými encyklikami o lidové činnosti křesťanské a otázce dělnické.

Na druhé straně však není opět možno zavírat oči, že dnes, doba druhého desetiletí po světové válce, staví obecně průměr kněžstva před úkoly pozměněné a že duchovní tvářnost doby určí kněžstvu metodu práce pastorační, přizpůsobenou nejnaléhavějším potřebám doby. Podívejme se kolem sebe na skutečnost dneška.

Kněžstva totiž po válce neobyčejně početně ubylo a tím zejména v Čechách fakticky klesl počet i těch, kdo pracují směrem Světlíkem naznačeným v čl. straně lidové. Základem strany byli před válkou kaplani, kterých bylo číselně dost a měli tedy čas mimo vlastní správu duchovní řídití spolkový život katolický. Dnes by v Čechách spočítal na prstech ty nové kaplany, kteří za 12 let republiky přibyli k starému kádru kněží v politické straně lidové činných. Tento kádr zestárl; dnes jsou to totiž lidé všude v politice jako před dvaceti, pětadvaceti lety, církevně ovšem vyšších a vysokých vesměs hodností. Nového politického dorostu kněžského není takřka vidět, poněvadž počet kaplanů se všude zmenšil, kde bývali před válkou tři, je jeden — kde jeden, žádný, a farář veškeru práci pastorační, matrikově úřednickou i školsky vyučovací musí konati sám. To dospělo tak daleko, že do škol k vyučování náboženství jsou povoláváni laici-katecheté a katechetky.

Laické intelligence katolické politicky a na všech úsecích kulturní veřejné práce činné naopak přibylo a nastává tak postupně samočinně dělba práce, řekněme časově racionalisace práce katolické podle přirozeného, účelového určení. Bylo by přece protismyslné, aby mladý klérus šel do politiky a laická intelligence do pastore, kteréžto přehnané zkratky užívám jen pro nápadnější rozlišení. Ani mne nenapadne upírat správnost závěru Světlíkovy apologie, že *pokud mladé duchovenstvo má mezi sebou politické talenty*, musí jim býti

umožněno politicky se uplatnit. Konstatuji proti tomu jenom fakt, že těchto jednotlivců je čím dál méně a že v celém seminárním životě, výchově a v samotném hnutí mladých kněží uplatňuje se určitý odklon od práce politické a oživuje soustředění na nejvlastnější úkoly kněžské, v nichž nikým z laiků nemohou býti nahrazeni. Čím méně kněžstva bude a čím složitější a těžší bude vlastní pastorační práce jeho, čím větší požadavky budou kladeny na čistě náboženskou činnost kněžstva, tím více bude se jevit potřeba, aby především této práci se kněžstvo věnovalo. Označení »zpět do sakristie« není v této době přiléhavým výrazem pro činnost exerciční, udělování svátostí, kázání, náboženské vyučování školní a mimoškolní, nebo duchovní vedení a výchovu katolické mládeže dospívající. Tato práce ovšem bude vyžadovat velikého vzdělání a to i sociálně politického, ale zcela mimořádné úkoly čekají zde na novou generaci kněžskou v oblasti vzdělání náboženského a výchovy náboženské.

Katolickou generaci kněžskou netvořila však jen ta většina kněžstva, která byla činná v politické emancipaci nebo kulturní činnosti katolické v stranách katolických, ale i ona část kléru, která se přiklonila ke straně národně-demokratické (státoprávní) a agrární, i ona, která dala vznik církvi československé. Tyto poměry ve vlastním kněžstvu katolickém uškodily celkové věci katolické v našich zemích. I takový zjev, jako je vůdčí postavení děkana Františka Krojhera a členství celé řady katolických kněží českého jihu a západu ve straně agrární, straně, která organizuje v sobě příslušníky všech vyznání křesťanských i bezvěrce a židy, která hlasovala pro rozluky manželskou a v praxi celou svou organizací odvádí mládež od kostela a náboženských povinností na české vesnici, takový příklad kněžský až na určité výjimky také není prospěchem katolicství.

Není charakterisován poměr děkana Františka Krojhera ke straně agrární objektivně nejlépe úmyslem strany, aby ukazujíc na vysokou funkci katolického kněze a členství mnohých kněží ve svých řadách, mohla tím agitovat mezi katolíky po celé republice a másti jejich svědomí? Při tom se nedotýkám subjektivního přesvědčení páně děkanova o účelnosti jeho postupu a činnosti politické.

Avšak i jiné příklady lze uvést, že nikoli každou činnost veřejnou je možno zařadit do oblasti přirozené veřejné činnosti kněžské. Funkce v kapitalisticko-výdělečných obchodních společenstvech nebo v reprezentaci nekatolických peněžních ústavů, funkce, mající povahu sinekur, působí v dnešní

době náboženské a sociální bídy mnohých svou úplnou vzdáleností od duchovního poslání knězova více zla než dobrého, je-li co dobrého z nich. O nich platí výstraha papežova: »Ne se sacerdos implicat negotiis saecularibus.« Jsou funkce veřejné, jejichž přijetí katolickým knězem nelze odůvodniti žádným zájmem pastoračním, duchovním nebo církevním.²⁰⁾

Není možno popřít, že nejúčinnější propagandou katolickou, nejúčinnějším apoštolátem v dnešní době je životní příklad katolického kněze. Je sice pravda, že i špatný kněz, kněz špatného příkladu zůstává, káže-li církevní nauku, ukazatelem pravdy na životním rozcestí, je pravda, že šipka na křižovatce ukazuje správnou cestu, i když je sama rezem sešlá, ale životní zkušenost ukazuje, že příklady táhnou, nikoli slova. To platí obecně v krajích bezvěreckých, kde jednota slov a životního příkladu je podmínkou účinnosti slov.

Jako nikdy dříve je dnes předním úkolem nové kněžské generace vnitřní reforma kněžská, překonání těch myšlenkových a morálních fondů uvnitř katolického kléru, které vedly ke schismatu a které schismatem nebyly pro zbytek kněžstva současné generace zcela překonány. Vnitřně náboženská reforma celku katolického kněžstva musí předcházeti zesílení náboženského uvědomení katolického lidu, který je většinou

²⁰⁾ *Dekret posv. kongregace konsistorní z roku 1910, jímž se zakazuje kněžstvou správa časná, o tom ostatně praví docela jasně:*

»Podle učení Apoštola Pavla, žádný, kdo bojuje Bohu, nezaplétá se do obchodů světských (II. Tim., II, 4), trvalou kázní a posvátným zákonem bylo vždy církvi, aby kněží nebrali na sebe správy záležitostí světských, leč v nějakých obzvláštních a mimořádných okolnostech, a to po zákonitém povolení.

Ježto pak za našich dnů přehojně jest z dopřání Božího v křesťanstvu podniků k časně pomoci věřících, a zejména záložen, bank, úvěrních spolků a spořitelen, smí sice kněží podniky ty velmi schvalovati a jim přát, nikoli však tak, aby je odváděly od povinností jejich stavu a důstojenství, do světských jednání zaplétaly starostmi, pracemi a nebezpečími, jež s takovými věcmi vždy jsou spojeny, zatěžovaly.

Proto přesvatý Náš Pius PP X., ač nabádá sice kněžstvo a káže, aby k zakládání, ochraně a vzrůstu takových ústavů přičiněním i radou působilo, dekretem tímto naprosto zakazuje mužům posvátného svěcení, ať světským či řeholním, přijímati, nebo když již přijali, nadále si ponechatí úřady, s nimiž spojeny jsou starosti správní, závazky a nebezpečí jako úřad předsedy, ředitele, tajemníka, pokladníka a podobné. Stanoví tedy a přikazuje přesvatý Pán Náš, aby všichni kněží, kteří do nynějška úřady ty zastávají, do čtyř měsíců od vydání tohoto dekretu se jich vzdali, a na příště aby nikdo z kněžstva nijaký úřad takový nepřijímal nebo nevykonával, leč by se mu dříve dostalo k tomu zvláštního povolení od Apoštolské Stolicе. Přes jakákoliv ustanovení opačná.

Dáno v Římě, z paláce posvátné kongregace konsistoriální, dne 18. měsíce listopadu roku 1910. — K. Kard. De Lai, sekretář. S. Tecchi, předsedící.

katolickým podle matriky, a teprve potom budou dány podmínky katolické expanse do vrstev, které v minulých desíletích církev ztratila i formálně.

Náboženský stav katolictví v českých zemích je žalostný — zliberalisování a zvlažnění katolíků skoro všeobecné! O tom svědčí rozvody a rozluky církevně uzavřených manželství.²¹⁾ o tom svědčí pohřby ohněm, kde velikou většinou jde také o katolíky, toho dokladem je malé procento katolíků, kteří přijímají svátosti a žijí náboženským duchovním životem, o tom křičely dlouho semináře kněžské i skutečnost, že ve veřejném životě většina katolíků tvoří kádry liberálních a socialistických stran. Cestou politickou katolické kněžstvo tyto zhouby napravit nemůže.

Nikde také v celku není vidět hledání nových pastoračních cest mezi průmyslovým a továrním dělnictvem. Slyšel jsem v kostelích v kázáních a výkladech evangelií mnoho příkladů ze zašlých století, mnoho dokladů ze života vysokých osobností a vládců zapadlých věků, jako by evangelium nebylo zvěstováním dnešku, jako by bylo věcí minulosti a ne poselstvím do Škodovky, do kladenských dolů, vítkovických železáren, do bank a správních rad finančně-průmyslových koncernů, do svědomí boháčů i dělníků dneška? Duch živého křesťanství, duch katolické akce musí proniknouti pastorační metody kněžstva dnešní doby. A nemohu neviděti, že kněz může zde nejúčinněji zasáhnouti cestou nepolitickou. To měl na mysli i list čsl. biskupů o katolické akci, když naznačil, že mnozí z těch, kdo hledají duchovní jistotu v těchto poválečných dobách světového zmatku, obracejí se k církvi a proto také ke knězi, »ale chtějí ho míti toliko duchovním správcem a nikoli předsedou spolku s orientací politického protivníka«. (List čsl. biskupů 1927.)

Výsledky této nepolitické kněžské činnosti náboženské budou samozřejmě také politické druhotným svým účinkem, ale kněz především musí hledět na cíl prvotní a hlavní.

Aby bylo dobře rozuměti! Kněz nemůže se vzdáti činnosti veřejné v demokracii, kde předmětem politických bojů jsou otázky náboženské a mravní. Tato působnost začíná již v obcích, v obecních zastupitelstvech, školních výborech. Všude zde jedná se veřejně o věcech náboženského vyučování škol-

²¹⁾ »Zprávy státního úřadu statistického« č. 144 (1930) uvádějí: Roku 1929 bylo v Československu rozloučeno 5379 manželství, rozvedeno 4862. V těchto rozloučených manželstvích byl muž katolík v 3553 případech, žena v 3734 případech; v rozvedených manželstvích byli katolíky: muž ve 3254, žena v 3429 případech.

ního, o způsobu účasti žactva na náboženských úkonech: obce jsou patrony kostelů, ve správách obcí jsou ústavy charitativní, sirotčince, chudobince, zde všude může kněz, ale ovšem nejenom kněz, vykonati mnoho nikoli pro politiku, avšak pro náboženské pozvednutí farnosti. Náboženskou povinností kněze jest i starost o organisaci a výchovu katolické mládeže a to ve škole i mimo školu a samozřejmě po skončení docházky školní v nejdůležitějším věku rozumového i mravního dospívání. Stejnou povinností duchovního správce je péče o všechny katolicko-vzdělavací, náboženské a částečně i politické spolky a organisace katolických mužů i žen.

To všecko je činnost náboženská, nejenom vlastní duchovní správa, jejíž střed jsou bohoslužby a udělování svátostí. Politická činnost začíná tam, kde se kněz veřejně exponuje a stává středem nebo vůdcem boje v otázkách, které jsou nábožensky neutrální a o nichž je dovolena různost mínění. To jsou otázky státní politiky, národnostní, stavovské, správní, jako autonomie nebo centralismu, celní atd., otázky, o které bývají sváděny boje neméně prudké, než o kulturní. Zde všude kněz, jako bojovník jedné z front, vysazuje svou kněžskou autoritu nebezpečí z důvodů nikoli náboženských a čím jeho povaha je výbušnější, tím nebezpečnější. To jsou skrytá nebezpečí profesionální politiky a dnes v době tak složitého ústrojí státního i veřejných potřeb každý politik, chce-li dosáhnouti skutečné autority a váhy, chce-li něco vykonat na svém místě, musí býti odborníkem svého oboru. Politika ve vlastním smyslu, jak typicky se projevuje v parlamentních sborech, je vědou i uměním, jak organisovat a jak užívat státní moci. Zde velmi často není možno v konkrétních případech nekompromisně užití ani morálních norem, zde se musí užívat i násilí, zde velmi často je nutno voliti ne mezi dobrým a zlým, ale mezi různými stupni zla.

Žádná strana katolická, žádný katolický politik nesmí v boji nábožensky neutrálních názorů a opatření dovolávat se důvodů náboženských, aby snáze působil na své voliče. To by byl zločin a hřích proti druhému přikázání desatera: nevezmeš jména Božího nadarmo!

Toho si musí býti vědom každý kněz a v konkrétním případě není vždy lehké odolati pokušení a místo důvodů věcných, politických, rozumově odborných... nenasaditi a nehoditi na váhu svou autoritu duchovní a vystaviti i ji útokům, když se kněz mýlil.

Přehlízíme-li dějiny revolucí, nemůžeme neviděti, jak světská moc v rukou kněžských vinou povahy a slabosti lidské

způsobila velmi často více zlého než dobrého. Jedním ze základních znaků politiky je přece boj o moc a užívání moci.

Je pravda, že u kněze politika se musí rozlišovat to, co koná jako kněz a co jako státní funkcionář a politik na základě zákonů a povinností svého úřadu, avšak v praxi to rozlišiti pro veřejnost často nejde, nehledě k tomu, že nekatolíci a političtí odpůrci naopak se propagandou postarají, aby právě jako kněz byl učiněn odpovědným za čin úřadu.

Není pochyby o tom, že je lépe, když v zápasech politických, kde nejde přímo o náboženské nebo mravní boje, kněz nestojí v popředí bojovné fronty a nevydává tak útokům své kněžství z důvodů nikoli náboženských. Mohlo by se namítnouti, že jen lidé zlé vůle mohou činiti odpovědným kněžství za politické činy kněze politika, avšak proti tomu je jasné, že nutno počítati s lidmi a poměry jak jsou.

Není žádnou tajností, že tak se dívá na politickou činnost kněžstva, zvláště kde se stala povoláním, i Vatikán, jenž omezil počet mandátů kněžských v zákonodárných sborech ČSR před volbami roku 1925 a což připomenuli i roku 1929 biskupové slovenští poslaneckému klubu slovenské strany ludové. Přípis biskupa spišského, Jana Vojtaššáka zněl:

»P. T. předsednictvo slovenské ludové strany obrátilo se přípisem ze dne 13. června t. r. na biskupský sbor, ve kterém žádá, aby se katolickému kněžstvu ponechala ještě účast na poli aktivní politiky až do té doby, když je bude možno vyměnit na tomto poli v duchu programu slovenské ludové strany a v katolictví vyškolenými laiky.

Níže podepsaný se své strany zásadně ničeho by nenamítal proti tomu, aby kněžstvu katolickému velmi sporadicky i v budoucnosti v aktivní parlamentní politice se ponechala účast, ale musela by býti tu garancie v osobě a charakteru patřičného kněze: 1. že i jako aktivní a parlamentní politik nikdy se nedá na pole takového nepěkného a nečestného boje, jakého jsme byli nešťastnými svědky v minulosti mezi katolickými slovenskými kněžími, majícími účast v aktivní parlamentní politice. 2. Že ten katolický kněz, který se bude pohybovat na poli aktivní politiky, bude mít na zřeteli v první řadě a nadevše otázky katolického náboženství a katolické církve se týkající, nakolik jsou ony ve společenském a kulturním životě i mimo to projednávány. 3. Že v ničem neupustí, co církev katolická od svého kněze ve věcech víry, mravů a discipliny na každém kroku požaduje a co mu má vždy kázat *kněžské* přesvědčení. 4. Ale i tehdy případně budoucí kněží a aktivní parlamentní politikové nemohou a ne-

smějí býti samozvanci, ani politickou stranou vyhlédnutí a vyzvaní, ale jen ti, koho vyšlou anebo propustí na arénu aktivní parlamentní politiky patřičné biskupské ordinariáty.

Ve Spíšskej kapituli 22. VI. 1929.

Jan Vojtaššák,
biskup spišský.

Přípis biskupů slovenských zřejmě narážel na nezdravé poměry slovenské, kde kněží i vysokých hodností vedli spolu z politických a vnitrostranických důvodů prudký osobní boj k pohoršení veřejnosti katolické i nekatolické (ThDr. Ferdiš Juriga a Tománek contra Andrej Hlinka) a vytkl nutné hranice odpovědnosti kněží politiků.

Není ovšem možno neviděti, že všechna tato opatření jsou jen účelovou korekturou a usměrněním politické činnosti kněžské, která pro současnou generaci kněžskou je přece typickou. Není přece náhodou v poměrech střeoevropských, že jsou to preláti dr. Kaas, dr. Seipel, dr. Korošec a dr. Šrámek, kteří v Německu, Rakousku, Jugoslavii a Československu vedou politické strany katolické. Jsou to vesměs výjimečné talenty politické, jejichž vůdcovská autorita spočívá právě v mimořádných schopnostech osobních, v pronikavém odhadu situace i postřehu, jak nejúčelněji spojití zájmy katolicismu se státními potřebami vlastních národů. V těchto osobnostech vyvrcholila průkopnická kněžská generace předválečná, inspirovaná duchem Lva XIII., své dílo, neboť o tom není pochyby, že všechny tyto individuality jsou zrcadlem kolektivního kněžského hnutí.

V tom opět má nespornou pravdu poslanec kanovník Světlík, nikoli poslední politik této generace. Avšak právě proto, že dnes kolem sebe vidíme v mladším kléru ducha jiného, že jmenovaní nemají za sebou nástupců, zdá se býti jistým, že tato generace nevydá ze sebe největší své osobnosti v oblasti politiky — po zákonu nejvyšší a nejnaléhavější potřeby dobové.

Osudovou otázku katolického kněžstva, nalezení hlubiny náboženské bezpečnosti, překonání všech sil rozkladu, tak ohroživšího mnohé v minulém třicetiletí, otázku jeho světově katolické jistoty v národě s tak mocnou, citovou i historickou tradicí protiřímskou, pokládám za základní otázku katolicismu v českých zemích pro budoucnost. A za nejúčinnější, úspěch nejbezpečněji zaručující metodu obnovy katolické: životní příklad katolického kněžstva. Je to cesta nejtěžší, po-

něvadž je výsledkem nejenom náboženské jistoty a vypětí mravní vůle, ale i milosti, která jest přidána nikoli z moci lidské.

Z této celé kněžské generace první čtvrtiny dvacátého století a na tomto pozadí kněžských zápasů vystupují dvě mohutné postavy, ve kterých česká zbožnost a české náboženské úsilí různosměrně dospělo typické velikosti ze starých, odlišně kmenových, osudových kořenů: arcibiskupa pražského Františka Kordače a arcibiskupa olomouckého dra Antonína Cyrila Stojana.

Arcibiskup ThPhDr. Frant. Kordač.

Postava pražského arcibiskupa, jenž na počátku nové samostatnosti české potlačil reformní hnutí celé kněžské generace, jest hodna zvláštního povšimnutí a ocenění, pokud to současníku je možno. Nemohlo býti větší propasti myšlenkové, než jaká byla mezi životním charakterem i filosofickým názorem nového českého arcibiskupa a myšlenkovým světem veliké většiny českého kněžstva.

Profesor dr. František Kordač už dávno před válkou byl charakterově vyzrálou individualitou, na níž imponovala živelná a celou osobnost jeho stravující apologie náboženského řádu, práva a mravnosti, řádu, jímž otřásaly moderní revoluční ideje ve všech oborech myšlení i života současného. Jeho ducha se nedotkly modernistické zmatky myšlenkové, kterým podlehl tolik kněží, v něm se jednota víry i rozumového poznání spájela vášní v novou životní jistotu, která vyzařovala z jeho slov, gest i činů. Právě tato vlastnost, ta hlubina bezpečnosti jeho víry, kterou nemohla podvrátiti žádná věda, poněvadž oblast její končí, kde kraj víry začíná, tohle bylo největší kouzlo a tajemství přitažlivosti osobnosti Kordačovy. Byl stejným v soukromých hovorech se studenty na ulici, stejný na fakultě, stejný v řečech volební kampaně roku 1911, kdy kandidoval na program strany křesťansko-sociální na Hradčanech a Malé straně, stejný v kázáních. Měl skvělou metodu domýšletí rozebírané filosofické směry a teorie v jejich vlastní logice k posledním důsledkům a v tomto domýšlení, rozvíjení jádra jako klubka v předivo nevyhnutelných důsledků, toto vyvedení každého filosofického bludu ad absurdum, k obludnosti společenských i myšlenkových závěrů, to bylo strhující silou jeho dramatických monologů přednáškových. Středem této jeho činnosti a vlivu na laickou mládež universitní byla těsně před válkou nedělní kázání při akade-

mických bohoslužbách v kostele sv. Klimenta. Mnoho intelligence chodívalo sem výlučně jen pro tato kázání, v nichž umlčujícím dojmem působilo právě vášnivé osobní prožívání obhajovacích náboženských pravd proti moderní filosofii. Jeho argumenty byly logické svorníky a kleště, nože chladného rozumu, odpoutaného ode všech relativních souvislostí a ode všeho citu. Kostel nedýchal a všechny oči visely na suché postavě bělovlasého starce jakoby vystouplého ze středověkých rytin. Jeho gesta, lámaná ostře jak staré dřevorezby, vyvolávala živou představu soudců na církevních koncilech, vyslovujících anathema nad kacírským bludem.

Ve společenské aplikaci životní projevovala se absolutní filosofie profesora Kordače neobmezenou úctou a obhajobou autority i v řádu společenském a státním. Z chladného rozumu jeho opravdového charakteru vyplynula i jeho politická ideologie za války jako nejosobitějšího představitele strany křesťansko-sociální v Čechách. Bylo to zásadní filosofické přesvědčení proti každé revoluci a osobně žitý odpor proti kácení řádu, jenž způsobil, že princip státně politické legitimacy hájil prof. Kordač z vnitřní logiky celé své osobnosti i tehdy, když bylo jisté zhroucení státu rakousko-uherského. V té době ovšem se na chvíli rozešel politicky s akademickou mládeží katolickou, jejíž byl nezapomenutelným učitelem a filosofickým vychovatelem a ovšem také s převahou strany, jejíž byl vůdcem.

Změnou státního útvaru a uznáním nové autority státní nemohla býti nijak dotčena absolutní filosofie jeho, jejíž politický smysl byl vždy státotvorný. Jeho koncepce myšlenkového vývoje evropského teprve nyní byla životněji chápána i jeho odpůrci a v tom směru zůstane všem svědkům nezapomenutelnou jeho řeč v revolučním Národním shromáždění proti rozlučitelnosti manželské.

Zde se střetlo nejprudčeji nazírání katolické s dobou a zde blesk myšlenek autorových se rozsvítil nejostřeji. Chlad logiky jeho oslnil i jeho nepřátele, dívající se na něho, pravda, jako na zjev z jiného světa, když nachýlen s parlamentní tribuny začínal svou řeč protirozlučkovou lapidárními větami soudce: »V moderním požadavku rozluky manželské téměř veškerých moderních států spatřuji veřejnou, generální zpověď lidstva, vzdáleného od Boha, zpověď ze své naprosté nedostatečnosti plnit základní zákon mravnosti, obsažený v šestém přikázání dekalogu: nesesmilníš — non moechaberis, necizoložíš.«

Do oblasti této neschopnosti zahrnoval přirozeně prof. Kor-

dač i požadavek reformního kněžstva po zdobrovolnění celi-
bátu a celé hnutí reformní pokládal za hnutí rozkladu v rám-
ci dějinného názoru, jak jej vyjádřil v závěru téže sněmovní
řeči:

»Chceme-li pochopiti význam navržené sekularisace man-
želství a chystané laicisace školy pro život soukromý i ve-
řejný, musíme je zkoumati v souvislosti s povšechným myš-
lenkovým vývojem nové doby podle správného výroku
Schoppenhauera: Die Philosophie jeder Zeit bildet den Grund-
bass der Geschichte dieser Zeit — jaká filosofie, taková hi-
storie.

Myšlenkový vývoj nové doby se běře těmito fázemi: První
jest odluka od katolické církve (»Los von Rom«), náboženskou
revolucí, zvanou reformací věku šestnáctého jménem čistého
evangelia. Druhou fází jest odluka od Krista Boha a řádu
nadpřirozeného zjevení víry věku osmnáctého, jménem čis-
tého rozumu neboli nacionalismu. Třetí fází jest degradace a
negace ducha jménem materialismu osmnáctého a devatenác-
tého věku. Revoluce náboženská a filosofická zplodila velkou
revoluci politickou ve Francii věku osmnáctého. Čtvrtou fází
tohoto vývoje tvoří revoluce sociální našeho věku dvacátého,
jejíž těžký, krvavý porod není ještě ukončen. Poslední fáze
řečeného vývoje — správně řečeno — společenského rozkla-
du, jest nihilismus a bolševismus, páchnoucí hrob veškeré kul-
tury i života lidstva.«

Tímto úhrnným dějinným pohledem filosofa bylo vysvětle-
no i hnutí husitské, jak dodatečně učinil jako arcibiskup
v pastýřském listě v srpnu 1925 po odjezdu apoštolského nun-
cia Marmaggiho.²²⁾ Myšlenková stavba tohoto světového ná-
zoru jest absolutní, neomezená nacionálními hledisky a
v tomto bodě spočívala jak gotická mohutnost, tak na druhé
straně v oněch prvních letech popřevratových i poměrná ci-
zost v prostředí, vzrušeném nacionální revolucí. Dr. František
Kordač byl kněz gotický a tím v zabředlém a nábožensky
mělkém prostředí českém veliký typ. Tvrdý a vášnivý obhájce
autority dokazoval celý život, že s padající autoritou dogma-
tické víry padá i každá autorita mravní a právní, člověk
stává se vývrátí a nastává rozklad rodiny, státu i celé společ-
nosti.

Arcibiskup František Kordač potřel tedy s veškerou dů-
slednou silou celé reformní hnutí kněžské bez rozdílu. Bylo

²²⁾ Konečně nejspíše tento filosofický nárys myšlenkového vývoje
evropského lidstva podal autor v měsíčníku »Abendland« 1925, č. 3, ve
studii: »Phasen des Kulturkampfes«.

mu vytýkáno, že bije blud, zasáhl často i celého člověka v kněžích; že v nedostatku citu dolámал třtiny jen nalomené; že neměl pochopení pro výkřiky češství v těžce zkoušené kněžské generaci; že, odjakživa tvrdý obhájce autority, ve chvíli, kdy sám se stal autoritou, propůjčil ji i svým osobním názorům; že hořkost, která v něm zbyla z pádu starého řádu, přenesl na demokracii, z revoluce zrozenou; že nepřekonal v sobě osobních antipatií k lidem, kteří proti němu stáli dříve ve veřejném životě; že neodpověděl, ale soudil.

Všecky tyto výtky, jež vůdcové reformního kněžstva ještě přeháněli, dotýkají se v podstatě základního rysu charakteru arcibiskupova, vlastnosti, která nese celý jeho život, která byla jeho silou a vášní: jeho prožívání autority, požadavku i obrany její.

Na rozvaliny reformního hnutí kněžského klesal pomalu čas soumrakem zapomenutí a vývoj světa za nových poválečných poměrů a jiné starosti osvobozeného národa způsobily, že navenek se kněžské hnutí rozplynulo a uvnitř mnohá rána přebolela. Celé desíletí vnějšího kulturního klidu zlomilo odpor proti arcibiskupovi, jehož kmetská moudrost a jednoduchost života nakonec odzbrojila i ty, kdož se s arcibiskupem střetli v těžkém, osobním zápase. Nejednen z vůdců reformní akce přiznal sám u sebe, že třeba tvrdě a chladně, provedl arcibiskup dr. Kordač osvobozující operaci na těle těžce nemocném.

Arcibiskup také ve svém osobním jednání a životě přešel tuto minulost a jeho oči rozhlížely se kolem po novém obraze světa v spekulativní pitvě jeho. Uzavíraje se ve věži filosofické meditace oddaloval se čím dále více záležitostí a denním úkolům svého úřadu.

Kontrastující rozdíl mezi myšlenkovou, přemítavou mohutností jeho ducha, na níž nebylo úhony do posledních chvil jeho úřadování, a mezi schopností prakticky zasahovat do denních událostí, do běžných potřeb diecese, do všední správy záležitostí náboženských, osobních a hospodářských stále rostl. S přibývajícím věkem a chatrným zdravím pokračovala vždy větší uzavřenost ducha v sebe sama, nervosně úzkostlivější zdůrazňování vlastní pravomoci, neschopnost přizpůsobiti se jiným a vmysleti se do jejich životního slohu a zvláštností povahových. Z těchto kořenů rostlo napětí a konflikty s nuncii, obývajícím tentýž palác, opakující se při různých příležitostech a z různých důvodů po několik let. Tyto přirozené v celku vlastnosti a znaky každého lidského stáří nevařily však pronikavě bystrému pozorování světa a jeho vý-

voje. Jeho zrak očisťoval se ve směru základní jeho životní mohutnosti k dalekým výhledům a stával se stářím spíše radikálnějším. Tak jako za své profesorské činnosti na theologické fakultě pražské soustředil se cele na obhajobu víry proti bludům racionalismu a materialismu, jako se stejnou ostrostí potřel modernism reformního kněžstva za prvních svých let arcibiskupských, tak na sklonku svého úřadu s odvahou a pronikavou přímostí odsoudil rozkladnou společenskou funkci vyděračného kapitalismu. Učinil tak důvody a slovy, v nichž socialisté viděli potvrzení vlastní kritiky dnešního společenského řádu a právě tato ostrost odsudku to byla, která vyvolala tak daleký souhlas, ale i odpor s jeho projevy, které dokreslily mimořádnou postavu arcibiskupovu a získaly mu široké sympatie i v kruzích mimokatolických.

Bylo to uprostřed největší hospodářské krise celého století, když poválečný vývoj světového hospodářství, technického pokroku i politiky se zlomil v sobě, kdy arcibiskup dr. Kordač vzrušeným gestem ukázal na hlavní příčinu rozvratu: kapitalistický výrobní a životní řád. Domyslí tak svou životní filosofii sociálně a se stejným rozumovým zanícením jako dříve obhajobu víry proti moderní vědě. Z několika jeho projevů koncem roku 1930, vyplynulých ze studia encykliky »Rerum novarum« k jejímu 40. výročí i současnosti, budiž zde uveden první, jehož rozhorlený pathos způsobil širokou odezvu daleko za hranicemi republiky.

»Žijeme ve století kapitalismu,« řekl arcibiskup v interviewu s red. Huspekem,²³⁾ »který způsobil pauperism, všeobecné ochuzení lidových tříd, pod jehož tlakem trpí katolíci právě tak, jako socialisté a marxisté. Masám lidu se nedostává nejen hmotného kapitálu, ale také kapitálu duchovního. A to vede nutně k zoufalství. Vlivem válečného a poválečného materialismu byl duch zničen a lidstvo kleslo. Jsme v nebezpečí, že upadneme do temnot bez kultury a musíme se proto snažiti oživit starou civilisaci. Právě tak, jako kdysi křesťanský kvas způsobil obrodu řeckého a římského světa, musí kvas dnešní doby působiti na obnovu křesťanské kultury.

Kristus pravil svým apoštolům: »Vy jste kvasem.« Mluvil o zrně hořčičném, z něhož vyroste vysoký strom. Takovým zrnem byl socialismus a podobným kvasem je i bolševictví. Bolševičtí Rusové vědí, že současné sociální poměry jsou dobrou půdou pro bakterie jejich kvašení.

²³⁾ »Lidové listy«, 7. listopadu 1930.

Jsme ve století egoismu a úpadku. Tento úpadek je jen následkem nemorálního kapitálu, neproduktivního kapitálu, který hromadí kořistníci a spekulanti, jednotlivci jako korporace, banky a kartely. Tento kapitál, ležící ladem, je výsledkem produktivní práce dělnických rukou a úřednických mozků, místo aby sloužil pokroku, je základní příčinou všeobecného zchudnutí a poklesu. Nejsem nikterak zaujat proti kapitálu, ale kapitál musí oplodnit práci. Spravedlivý hospodářský zákon je dán lidstvu na prvních stránkách Starého zákona. Tam je psáno: »Budiž pánem a nikoli otrokem.« Dnes však nevládne řád, ale chaos.

Čemu slouží dnes celá lidská inteligence? Jenom kapitálu, hmotě. Kapitál si přivlastnil všechny plody lidského ducha, technické vynálezy, vědecké objevy, nové pracovní metody. Tak se všechno, co mělo přinést člověku požehnání, obrací v jeho zkázu. Nejsem proti strojům: Víím, že mohou vést k pokroku, ale dělníci, kteří v Londýně rozbili první stroje, cítili právě docela správně, že je tyto stroje jednou zbaví chleba a uvrhnou do bídy a zoufalství.

Nevidím v rozkvětu průmyslu a techniky nikde pokroku, dokud člověk, který má být pánem hmoty, jí otročí, dokud neslouží stroj člověku, ale dokud je člověk otrokem stroje.

Člověk má svobodnou vůli. Má rozum a inteligenci. Touží po pokroku. Ale to, co dnes nazývají pokrokem, otravuje masy duševně a morálně. Je proto první povinností zákonodárců a státu, aby vychovával lid k rozumné demokracii a pozvedl jeho duševní a rozumovou úroveň. Blaho státu musí být nejvyšším zákonem!

Také Marx věřil v egoismus. Ale současně vyjádřil pozoruhodnou myšlenku: »Peníze nemohou mít mladé.« Dnešní doba nevidí nemravnost úroku. Chudý člověk je odkázán dnes na milost kořistnictví lichvářů a vyssavačů, kteří nechtějí uznati, že i nejubožší člověk má právo na život, chléb, oděv a rodinu. Kdo může dnes zaručiti chudým lidem, že jejich děti budou mít někdy co jísti, že nebudou museti strádati v bídě, právě tak, jako on.

Je bohudíky, několik kapitalistů, kteří znají bídu svých dělníků a uznávají jejich potřeby, dělíce se s nimi o výdělek společné práce a zařizující jim pohodlné byty, lázně, čítárny atd. Ale co může několik jednotlivců pořídit proti záplavě materialismu! *Bud' křesťanství, nebo světová revoluce.*

Zažíváme právě dobu přelomu historie, jaká nebyla od stěhování národů, které zničilo řecko-římský věk. Tehdy se zrodilo z obrovského prolévání krve křesťanství. Velké události

vznikají vždycky jen z krvavého moře. A předpoklady k takovému krveprolití jsou dány z lidské společnosti vždycky, jakmile došla k svému vrcholnému bodu. To poznaly sověty se zvláštní jasností a zde nasazují všechny páky, aby tuto katastrofu, již neujdeme, uvedly v pohyb.

Běda národům, jejichž státníci nepředvídají tuto katastrofu! Běda národům, jejichž státníci toto nebezpečí sice předvídají, nevěnují mu však pozornosti! Svět je zralý pro sociální revoluci. A neuzná-li držitelé moci a kapitalisté zákony křesťanství, bude spálen celý svět plameny rudého moře.

Tento výkřik arcibiskupův, nezvyklý spíše tónem, jímž promluvil vysoký církevní hodnostář a zmínkou o socialismu a marxismu, vzbudil daleký ohlas v republice i cizině, jak dosvědčilo množství dopisů a projevů, které z evropských zemí arcibiskupovi pak došly. Své sympatie neskryli ani socialisté a komunisté, jejichž tisk projev souhlasně zaznamenal.

Tímto a několika jinými útočnými kritikami současného hospodářského a mravního řádu²⁴⁾ uzavřel dr. Kordač svou činnost na stolci arcibiskupském.

Resignace arcibiskupa dra Kordače a konflikt s apoštolským nunciem Pietro Ciriacim.

Neboť — pro veřejnost nečekaně, jak blesk s jasné oblohy — 14. července 1931 přišla zpráva pražského ordinariátu, že arcibiskup dr. Kordač se vzdal svého úřadu.

Události se sběhly takto: Arcibiskup dr. Kordač, pozdraviv se po dlouhé nemoci, za níž byl dvakrát raněn mrtvicí a prodělal zápal plic, provedl v červenci biřmování a visitace na Českobrodsku a odejel na letní odpočinek 2. července na zámek v Dolních Břežanech. Hned den na to, 3. července, dostavil se k p. arcibiskupovi důvěrník nunciův, provinciál řádu jezuitů P. Škarek, aby pohnul p. arcibiskupa, jenž odmítl svoliti k jmenování koadjutora, k resignaci na úřad arcibiskupský, který pro nemoc a své stáří v mimořádné době nemůže tak, jak je nutno, zastávat. Arcibiskup dr. Kordač vyhověl tlumočenému rozhodnému přání a podepsal žádanou resignaci tohoto znění:

»Nejdůstojnější Pane! Já, František Kordač, arcibiskup

²⁴⁾ »Náboženství a sociální stav dnešní společnosti«, »Lidové listy«, 16. listopadu 1930; pastýřský list k 40. výročí encykliky »Rerum novarum« 6. ledna 1931.

pražský, tímto listem prohlašuji, že vzhledem k svému slabému zdraví a k těžkým časovým poměrům, které vyžadují v řízení diecése svěží síly, úřad pražského arcibiskupa ze své vůle skládám a prosím Vaši Excelenci, aby o tomto mém pevném rozhodnutí ráčila zpravit Sv. Stolicí. Vaší Excelenci nejoddanější služebník *Fr. Kordač*.«

Tuto resignaci zaslal apoštolský nuncius Ciriaci do Říma a o přijetí její sv. Otcem zpravit arcibiskupa dra Kordače 13. července.²⁵⁾

Téhož dne svolal nuncius Ciriaci pražskou metropolitní kapitolu, které ohlásil resignaci páně arcibiskupovu a vyzval ji, aby zvolila kapitulního vikáře. To se ihned stalo a kapitulní vikář dr. Mořic Pícha oznámil katolické veřejnosti, že »pro vysoké stáří a dále trvající chorobu podal nejd. p. arcibiskup dr. Kordač resignaci na svůj úřad, kterou apoštolská stolice přijala. Po 12letém působení odchází staříčkový arcibiskup dr. Kordač do ústraní, získav si nehynoucích zásluh o arcidiecési v dobách velmi pohnutých a zanechává po sobě arcidiecési díla trvalé ceny. Svou resignací podal skvělý důkaz a příklad, že blaho svěřené diecése mu je nade vše.«

O všech těchto událostech, dříve než byly veřejně prohlášeny v tisku, nezpravit pan arcibiskup ani své rodinné okolí a změna ve vedení pražské arcidiecése by byla provedena bez velké veřejné odezvy, kdyby byl arcibiskup dr. Kordač nedal veřejně najevo, že k resignaci byl pohnut nunciem. Tím pro-

²⁵⁾ »Excelenci, nejdůstojnější Pane! Velice jest mi líto, že Vaše Excellence, jak sám ráčíte psát v dopise ze dne 3. t. m., nepociťujete tolik tělesné síly, abyste mohl zastávat nadále těžký úřad pražského arcibiskupa, jenž jistě, zvláště v dnešní době, vyžaduje svěžích sil. Současně však jest mi obdivovati velikou ctnost Vaší Excellence, že dáváte přednost společnému prospěchu duší před dobrem vlastním, skládáje z vlastního rozhodnutí řečený úřad. Sdělil jsem Vaši resignaci Svaté Stolicí, jež vzhledem k Vašemu pevnému rozhodnutí odstoupení přijala a tímto mým listem fakticky akceptuje. Při tom pak si Svatá Stolice přeje, aby bylo o Vaší Excelenci po stránce hospodářské tak postaráno, aby Vám byl zajištěn klidný a bezstarostný život, jak toho právem zasluhuje tolik obětí a prací po řadu let, jež jste přinesl k dobru této diecése, dávající se tak nesnadno spravovati. Svatá Stolice svěřila to této nunciatuře. Račte být ujištěn, že vše ihned provedu podle přání Vaší Excellence. Při této příležitosti vzdávám Vám vroucí díky za vše, co jste ráčil po dobu svého úřadu vykonati pro zastoupení Svaté Stolicí a pro jeho jednotlivé reprezentanty, zvláště pak pro mou skromnou osobu. Budu míti vždy na paměti dobrý příklad, který jste mi ráčil dáti při této jistě smutné příležitosti: Dejž Bůh, abych i já měl tutéž mravní sílu, až počnou mi mizeti síly a poznám, že nestačím na těžký úkol apoštolského nuncia. Z plna srdce Vás pozdravuji a jsem Vaší nejdůst. Excelenci uctivě oddán. — V Praze dne 13. července 1931. *Petr Ciriaci, arcibiskup tarský, apoštolský nuncius*.«

pukl veřejný konflikt arcibiskupův s papežským nunciem, kněžstvo i celá katolická veřejnost rozštěpena na dvě strany a arcibiskupovo apellatio ad populum, tak nelogické vzhledem k celé jeho životní tradici a práci zakončilo podivně gotickou věž jeho života. Vzdálená ozvěna kmenového odporu českého proti formální autoritě ozvala se z úst, která celý život autoritu Říma bránila v národě českém. Proto sama tato skutečnost i odlesk její ve všem kněžstvu osvětluje a doplňuje mnohé v obrazu kněžstva dnešní generace.

Tři dni po návštěvě kapitulního vikáře 16. července přijal pražský arcibiskup dr. Kordač redaktora »Národní politiky« Jana Hejreta, kterého jako jiného novináře nejednou dříve k sobě pozval, a rozhovořil se, trpkost máje v duši, o své resignaci. Arcibiskup mluvil podobně i s jinými, kteří cítili ovšem, že subjektivní bolesti kmeta nemůže býti užito veřejně proti církevní autoritě a tedy konec konců proti arcibiskupovi samému. Red. Jan Hejret otiskl však obsah rozhovoru v »Národní politice« v tomto znění:

»Arcibiskup praví, že nikdy nežádal ve Vatikánu, aby byl zproštěn úřadu pro pokročilý věk. »Podívejte se, je zde v zámecké kapli starý chorý kaplan, kterého já — osmdesátiletý — někdy zastupuji. V neděli v kostele mám k lidu exortu. Přes vysoký věk cítil jsem se i nyní dosti svěží vykonati visitační povinnost na Českobrodsku. Přijel jsem sem, abych si trochu oddechl, jako jiná léta. Výsledek znáte z novin. Odstoupil jsem. Dnes nemohu a nechci probírat celý případ. Upravil jsem velkým nákladem tento zámek pro nuncia; více jsem nemohl učinit. Nyní bude zde můj trvalý pobyt. Já jsem konal po celý život jen svou povinnost, jak mi kázaly příkaz Boží a svědomí. Historii nestranné a Bohu ponechávám svou věc. Klidně vyčkám rozsudek. Zde vizte dopisy a telegramy, projevy bez rozdílu národnosti a politických směrů, poukazující na mou nestrannost politickou a národní. Pozastavují se též nad příkrostití v celé záležitosti. Potěšily mne tyto projevy, také článek senátora prof. Hilgenreinera v »Deutsche Presse«. Podobné hlasy též z tábora soc.-demokratického (»Právo lidu«) a jiné.«

Toto nepopřené prohlášení odstoupivšího arcibiskupa rozvinulo konflikt s apoštolským nunciem Ciriacim v plné šíři a ohromilo na mnoha stranách.

Pan arcibiskup zde naznačil jasně, že mezi ním a nunciem byl spor několikaletý a současně vyjmenoval i proč. Netajil se tím potom žádnému z kněží ani novinářů různých i nekatolických novin, kteří jej navštívili a tyto rozhovory také ve-

řejně otiskli.²⁶⁾ Podle mého vlastního i těchto všech rozhovorů dají se výroky páně arcibiskupovy o příčinách napětí, jež se vyvinulo mezi ním a nunciem, shrnouti takto:

a) Nuncius Ciriaci, jenž je doyenem diplomatického sboru pražského, žádal p. arcibiskupa, aby episkopát ČSR. postavil v Praze budovu apoštolské nunciatury. Arcibiskup po dotazu u ostatních biskupů sdělil nunciovi, že to zatím není možno a aby svou žádost odložil o dva, tři roky, až se finanční poměry zlepší. Při tom ukázal na veliké finanční zatížení pražského arcibiskupství, vzniklé stavbou nového semináře, která si vyžádala nákladu přes 20 milionů Kč. Apoštolský nuncius uskutečnil proto sám přímým zásahem na biskupské konferenci olomucké, oč byl žádal: koupi paláce pro nunciaturu v Praze. Opatřil dále pro letní pobyt a přechodné návštěvy kardinálů a vysokých hodnostářů církevních do Č. S. R. na léčení či jinak příjíždějících, vilu v Karlových Varech. Arcibiskup se netajil tím, že to pokládá za luxus.

b) Druhou příčinou trvajících neshody byly konflikty o kompetenci. Arcibiskup trval žárlivě na okruhu vlastní jurisdikce i iniciativy církevní v arcidiecési. V této oblasti byl rozmrzen arcibiskup, že světícím biskupem nebyl v Praze jmenován jím navržený a Sv. Otcí jím představený prelát dr. Franz, ale prelát dr. Remiger, jenž uměl také česky, což nuncius pokládal za žádoucí.

c) Třetím důvodem napětí byla zásadní věc, že v pražské arcidiecési nebyla provedena Katolická akce, nařízená Sv. Otcem. Nuncius Ciriaci žádal na jedné z arcibiskupských konferencí, aby Katolická akce byla uskutečněna a podle Codexu zakročeno, aby byla uvedena v život ve všech farnostech. Arcibiskup uvedl námitky, že to u nás nejde jako jinde. Do této kategorie konfliktů patří i skutečnost, že ve Velké Praze nebylo provedeno žádané rozdělení starých a určení nových far, jak jejich nutnost vytvořil vzrůst hlavního města republiky po válce.

d) Po hospodářskoprávní stránce vytýkali mnozí p. arcibiskupovi prodej staré historické jezuitské koleje »Klementina« kde po adaptacích vnitřních mohl býti nadále seminář, jako dnes universitní knihovna a Husova fakulta. Stejně byl mu zazlíván prodej seminářské zahrady malostranské. V tom ohledu byly již dříve poslány stížnosti do Říma. Konečně osobní a sociální poměry na arcibiskupských statcích kontrastovaly jak s ideovým formátem arcibiskupovým, iak

²⁶⁾ »Centropress«, přílohy k č. 169 a 170.

s účelovým podáním církevního majetku. Zde šlo o odpovědnost nepřímou, poněvadž faktický stav unikál už pozornosti arcibiskupově.

e) Konečně řada jiných, menších sporných skutečností plynula ze zásadně různého životního slohu obou mimořádně silných osobností a z příliš různých povah, což bylo zesilováno ještě velikým rozdílem věkovým. Výše věku a nemoc stala se také posléze formálním důvodem odstoupení.

Diplomatický závoj, jímž měla býti přikryta resignační forma, roztrhl však arcibiskup nediplomaticky několikerým zdůrazněním, že se necítí stár.

»Není objektivního kanonického důvodu,« pravil, »abych byl zbaven vedení arcidiecése. Několikrát to bylo ovšem se mnou zlé, to před třemi roky jsem dostal první mrtvičku. Ležel jsem v noci sám na podlaze, to jsem neopatrně spal sám bez dohledu... a ne a ne se žádného dovolat. Chtěl jsem se chytit o postel, na štěstí se mně podařilo strhnouti peřinu, ale přece jsem nastydl a z toho byl pak zápal plic a to všecko. Když tyhle věci někdo líčil, proti mně zaujat, v Římě, není divu, že tam, kde o tom nic nevědí, si řekli: tak to nemůže dále býti. Objektivně je to proti mně bezohlednost.

Já jsem o své vůli neposlal do Říma, ani nunciovi žádné podání, nikdo se mne také neptal, jak se mám a cítím-li se unaven stářím. Vždyť jsem teď právě konal visitace na Českokobrodsku. Já to ale přijímám z nadpřirozeného stanoviska. Když jsem do 80 let pracoval pro bližní a sobě svěřené duše, je doba vhodná, aby člověk myslil více na sebe a přípravu pro věčnost. Je to dar Boží míti ta dvě snad léta pro sebe a oddati se ještě více své duši, když byl člověk zaměstnán úřadem a sobě se tak věnovat nemohl. Až mne Sv. Otec vyrozumí o svém rozhodnutí, co mi zašle, uveřejním a připojím k jeho listu své rozloučení a dík diecésánům.«

Pan arcibiskup se zajímal o projevy v tisku katolickém i nekatolickém a viděl v nich sympatii s českým arcibiskupem i jak to »lidé berou za svou věc, aby se nuncius nedomníval, že takto smí jednati s národem českým«.

Arcibiskup dr. Kordač, jenž bydlil osaměle na březanském zámku, neznal ovšem odraz a dosah toho, co z jeho slov, in margine události soukromně pronesených, se stane ve veřejnosti. Sám vůbec neměl úmyslu proti resignaci cokoli dělat, jak opakoval několikrát a znovu to napsal dp. prelátu Lédochowskému ve vlastnoručním dopise tohoto znění:

Rozhodl jsem se od počátku ničeho nepodnikati proti vynucené resignaci z těchto důvodů:

1. Můj zdravotní stav by stále rozechvění nesnesl a začatý proces v Římě by 5—6 let trval, takže bych se jeho konce nedočkal.

2. Takový proces by pravděpodobně vyvolal v celé Čsl. republice kulturní boj, k jehož zamezení jsem osobní právo rekursu podřídil všeobecnému dobru.

Fr. Kordač.

Arcibiskup dr. Kordač učinil návštěvníkům v Břežanech, mezi nimiž byli vysocí hodnostáři církevní čeští i němečtí, Andrej Hlinka i žurnalisté liberálních novin, ještě jiné projevy, ve kterých přehlížel svůj život, své vystoupení proti čsl. církvi po převratu i svoje mládí a dokreslil tak mimochodem kontrast, v němž se sám viděl vůči diplomatickému zástupci Sv. Stolicе, příslušníku národa jiného.

Úder na tuto strunu našel ztlumený ohlas v širokém okruhu veřejného mínění, které naslouchalo monologu starce, vzpomínajícího svého mládí a života²⁷⁾ ve zřejmé protivě k do-

²⁷⁾ »Ze IV. třídy české obecné školy přešel jsem do německého semináře v Mariascheinu u Teplic. Vyučovalo se tam německy a já znal sotva několik německých slov. Měl jsem však dobrou paměť na jazyky a ve druhé třídě byl jsem již z němčiny první. Studoval jsem tam osm let, maturitu jsem složil s vyznamenáním na malostranském gymnasiu, také německy. Doma o prázdninách jsem žil jako venkovský hoch. Moji rodiče měli v Seleticích u Jičína chalupu a při ní 19 korců polí. Byli jsme čtyři bratři, já z nich nejstarší, a tři sestry. Rodiče nás dali všechny čtyři studovat. Lidé se jim divili, že berou na sebe takové břemeno. Ale rodiče byli velmi obětaví a uskrovněovali se pro naše dobro. Maminka na příklad chodila pět hodin pěšky do Mladé Boleslavě a nosila na trh v naší kuřata, vejce nebo máslo, aby pak mohla přispět svým studentům. Obětavost a nezdolnou pracovitost našich rodičů nelze vůbec oceniti . . . O prázdninách jsme také všichni pomáhali na poli i doma. Jakmile však byla volná chvíle, brával jsem své učebnice a chodil do lesa. Než byly prázdniny u konce, zopakoval jsem tak látku za celý předchozí školní rok. Mým ideálem bylo, abychom my čtyři bratři obsadili každý jednu fakultu. To přání se mi však nesplnilo. Jeden bratr byl advokátem, druhý úředníkem a třetí řídil továrnu. Z mých sester jedna vede nyní mé hospodářství, druhá opatruje zámek a třetí žije v Bohušovicích u Terezína. Za studentských a kaplanských let prožil jsem v národnostním ohledu nejhorší šovinistické doby mezi Čechy a Němci. Ale mohu dodat, že na příklad za mého kaplanování v Liberci i jinde mnoho Němců si mne vážilo a zvalo k sobě do domu. Jen šovinisté na mne útočili. Studia teologická a filosofická konal jsem v Římě, kde jsem prožil celých sedm let.« (Centropress.)

mnělému renaissančnímu typu nunciovu, jak tato zjednodušená, historisující představa žije dodnes po Čechách.

Všeho toho, co soukromě, třesku zbraní na své březanské samotě vzdálen a nevědom si všech možností zneužití i užití, arcibiskup dr. Kordač v poznámkových hovorech pronesl, zmocnil se veřejný tisk jako skladiště útočných zbraní proti papežskému nunciovi. Vedle českého tisku liberálního byly to především listy německých katolíků, a všude to byli katolíční kněží, ať jako přímí pisatelé nebo přímí původci boje.

V »Národní politice« otiskl nepodepsaně (avšak v církevních kruzích od počátku známě) prudký útok na nuncia profesor dogmatiky na bohoslovecké fakultě pražské, dr. Vojtěch Šanda, týž, který vedl r. 1919 do Říma deputaci reformního kléru, žádající povolení církevních reforem, týž, jenž protestoval pak proti volbě dra Kordače arcibiskupem a sám byl kandidátem reformního duchovenstva na tento úřad. Byla tedy určitá tradiční logika v jeho vystoupení (21. července 1931), kdy dokazoval, že resignace arcibiskupova, násilnický vynucená, je neplatná a neplatná tudíž i volba kapitulního vikáře.²⁸⁾

Tato argumentace stala se zdánlivou znalostí církevního práva kořistí celého liberálního tisku. Věcně byla nesprávná.

Odvolá-li papež z úřadu osobnost, kterou sám do úřadu

²⁸⁾ »V našem případě úctyhodný kmet vehmán do duševního stavu, kterému se v právu říká metus gravis, těžký strach čili hrubé morální násilí. Tento strach byl iniuste incussus, vzbuzen nespravedlivě, t. j. takovým způsobem, k jehož použití nuncius Ciriaci neměl práva. Nedal dru Kordačovi ani času na rozhodnutí, na které měl dr. Kordač právo, nevzal zřetel na zmíněný fysický stav osmdesátiletého kmeta, na kterýžto zřetel dr. Kordač měl právo, hrozil »odměnou« za mnoholetou úspěšnou působnost, plnou odříkání (Kordač jediný a první mezi arcibiskupy věnoval ohromné miliony na dobré účely), skandálem sesazení nejvyššímu neobyčejně váženému hodnostáři církevnímu ČSR., a tón dopisu byl takový, že pan nuncius Ciriaci z opatrnosti jej žádal ihned zpět, Kordač jej nesměl ani podržeti ani opsati. Závěť člověku osmdesátiletému za stejných přitěžujících okolností vnucená by každým soudem byla prohlášena za neplatnou a byla by zrušena. V našem případě toto zrušení jest již všeobecně stanoveno a jure. Podle canonu 185 resignace na obročí vynucená metu gravi iniuste incusso jest bez další formality sama sebou neplatná, irrita ipso iure. Z toho plyne, že: dr. Kordač je dosud právoplatným arcibiskupem, jeho arcibiskupská jurisdikce dosud nezanikla. Volba kapitulního vikáře a správce mensy, dne 12. t. m. v Břežanech pány osobně hlášená, jest neplatná a nemůže býti provedena než po řádné resignaci arcibiskupově. Dosud existuje pouze platný vikář generální arcibiskupův dr. Eltschkner. Ti, kdož zavínili dosavadní chaos a bezprávi, buďtež papežem pohnáni k zodpovědnosti; toho prostě vyžaduje zájem každé spořádané společnosti, jakou církev katolická zajisté chce býti.« (»Nár. politika«, 21. července 1931.)

dosadil (v případě dra Kordače r. 1919 dokonce proti protestu téhož dra Šandy), nemůže býti vůbec řeči o metu iniuste incusso.

Tiskovou kampaň, živenou »z kruhů duchovenských«, které se však nezúčastnil oficiální tisk vládních stran, což není bez historické zajímavosti při husitském podvědomí všech, přejal tisk katolíků německých, v čele s »Egerlandem« a »Deutsche Presse«.

»Egerland« především vystoupil ostře proti sbírce německých katolíků na vnitřní zařízení vily pro nunciaturu v Karlových Varech, připojuje se tak ke kritice sociálně demokratické »Volkswille«. »Nežijeme přece v 16. a 17. století, kdy representace snad byla nutná. Jestliže je dnes v čem co representovat, pak je to františkánská jednoduchost a prostota, nic jiného, to by si měl uvědomiti i papežský vyslanec. Tato sbírka a užití těchto peněz neodpovídá jistě duchu vzrušujících pastýřských listů arcibiskupa Kordače. Není však žádným veřejným tajemstvím, že právě tento arcibiskup Kordač a snad právě proto, že neměl žádného pochopení pro neúčitečné representační stavby papežského nuncia, u něho upadl v nemilost a právě proto konečně i na svůj úřad resignoval.«

Až sem na samé hranice socialistické demagogie sešel křesťansko-sociální list německý pro věc u šéfa diplomatického sboru v ČSR. více než samozřejmě potřebnou. Pražská křesťansko-sociální »Deutsche Presse« přinesla 29. července zprávu o návštěvě katolických novinářů tiskového spolku Egerland a Deutsche Presse u arcibiskupa dra Kordače v Dolních Břežanech. Podle listu vyjádřil se p. arcibiskup, že »jediným důvodem jeho diferencí s nunciem bylo protichůdné pojmání »potřeb«.

O svém odstoupení pravil, že bylo vynuceno a je vlastně neplatné. Na otázku, jak posuzuje oficiální zprávy o svém odstoupení, odpověděl arcibiskup jediným slovem: »Diplomatsprache — diplomatická řeč«.

Tento rozhovor páně arcibiskupův s německými novináři konal se týden po tom, kdy p. arcibiskup byl apoštolskou nunciaturou zpraven, že sv. Otec mu udělil titul arcibiskupa z Amasie a jmenoval trůnním asistentem.²⁹⁾

²⁹⁾ Nuntiatura Apostolica. N. 16.153. Pragae die 21. Julii 1931. Exc.me ac Rev.me Domine. Ex mandato Eminentissimi Cardinalis Secretarii Status hodie accepto cum Excellentia Tua communicare propere Beatissimum patrem, qui iam per hanc Nuntiaturam Apostolicam declaravit se acceptare Tuam abdicationem a munere archiepiscopi Pragensis, Tibi conferre titulum Archiepiscopi Amaseni (vulgo Amasea) necnon dignitatem Archi-

Za tohoto stavu, kdy vedle německých katolických listů i část denního tisku českého, a to hlavně »Národní politika« a Stříbrného »Polední list«, využíval těchto projevů k prudkým útokům na apoštolského nuncia, odhodlal se nuncius Ciriaci k odpovědi, která už nemohla býti nazvána diplomatickou řečí. Byla to řeč církevní.

Dne 4. srpna přijal totiž apoštolský nuncius na nunciatuře pražského kapitulního vikáře Mons. Píchu zároveň s ostatními členy metropolitní kapituly.

Monsignore Pícha ujistil nuncia svým a celé kapituly jménem o neomezené oddanosti k Svaté Stolicí a jejímu zástupci v Praze a dodal, že veškerý klerus a katolický lid jsou s ním v této věci jednoho smýšlení. Také biskup Podlaha, jako děkan kapituly, pronesl též projev oddanosti.

Nuncius odpověděl: »Děkuji pražské metropolitní kapitule, jež právem se vždy věrnou nazývá, za tuto její neoblomnou oddanost k sv. Otci, který v Československu jest zastoupen mou ubohou osobou. Viděli jste, že jsem na polemiky v tisku, jež byly resignací J. E. Monsignora Kordače na pražské arcibiskupství vyvolány, nikterak neodpovídal. Chápete, že jsem tak učiniti nemohl, jelikož jde o vnitrocírkevní záležitost. Prohlašuji však veřejně, že *Svatá Stolica dobře ví, jak se resignace udála*. Toto sdělení, míním, by mělo každému katolíku dostačit.

Zajisté jest nyní stav věci jasný, jak jen možno: Monsignoru Kordačovi bylo Svatou Stolicí přiděleno titulární arcibiskupství v Amasee a současně uděleno čestné vyznamenání; hlavou pražské diecése jest až do jmenování budoucího arcibiskupa kapitulní vikář Monsignore Pícha.

Co se týká výroků, jež Monsignore Kordač pronesl v tisku proti Svaté Stolicí — a sice ve věcech tak ožehavých — prosím, aby byl omluven. Já prosím za něho, aby byl omluven, poněvadž způsob jeho jednání nelze zajisté vysvětliti, než že si nebyl rozsahu svého jednání úplně vědom. Musím to výslovně říci, sic by úsudek zněl velmi přísně a hrozilo by nebezpečí, že československý katolicismus by před celým světem byl zostuzen. Jest vskutku prostě neslýcháno, aby první arcibiskup některého národa takto mluvil k žurnalistům. Vše to jen dokazuje, jak dobře Monsignore Kordač učinil, že se arcibiskupství vzdal.

episcopi Assistantis ad Solium Pontificium. Renovians ex mea parte sensus iam Tibi expressos litteris diei 12. h. m. ea qua parest aestimatione permanere gaudes Excellentiae Tuae Rev.-mae Petrus Ciriaci, Archiepiscopus Tarsensis, nuntius apostolicus.

Neoprávněné výtky proti osobě pražského nuncia mu odpouštím z celého srdce. Připisuji je veliké bolesti, kterou Monsignore Kordač pociťoval, když apoštolská nunciatura se z arcibiskupského paláce stěhovala. Ale vždyť musil přece pochopit, že již pro dobrou pověst československého katolicismu poměr tak abnormální a na světě ojedinělý nemohl nadále trvat. Bylo mi též nejen hájit neodvislost nunciatury, nýbrž umožnit také volný přístup všem, kdo chtěli bez vědomí arcibiskupa zástupce papežova navštívit. Nemluvím ani o zvláštním postavení nunciůve jako doyenu diplomatického sboru. Jako takový musil býti volně a neomezeně přístupný všem diplomatům.«

Nuncius pak přečetl podrobně, jak bude arcibiskup hmotně zabezpečen.

Tato odpověď byla drasticky tvrdá a nezvyklá. Vysvětlitelná jen, změříme-li velké rozrušení, kterým po tiskové kampani bylo zachváčeno i kněžstvo. Množství dopisů docházelo do pražské konsistoře a stejně do redakcí českých katolických listů, tázajících se, proč není brán arcibiskup Kordač v ochranu, ale i listů, které nepokrytě odsuzovaly jednání arcibiskupovo. Prohlášení apoštolského nuncia, nad jehož příkrostiti trnuli mnozí, však neskončilo spor ani v katolické veřejnosti. Německý katolický tisk naopak teď vystupňoval svůj boj proti nunciovi.

Křesťansko-sociální »Deutsche Presse« v tomtéž čísle 6. srpna, ve kterém otiskla nunciovo prohlášení, přinesla současně resoluci ze shromáždění chebského katolického lidového svazu v Liebensteině u Chebu proti nunciovi s výzvou, aby odjel.

A v čísle ze dne 9. srpna přinesla »Deutsche Presse« z kněžských kruhů novou kritiku činu nunciova i kapituly, které všechny obviňuje z lhaní, že mluví o dobrovolné resignaci arcibiskupově. Onen kněz psal: »Je to »diplomatická řeč«, jestliže úřední vyhláška dómské kapituly kléru a věřícím (podepsaná drem Podlahou a drem Píchou) mluví o spontana et libera resignatio (o dobrovolném a z vlastního popudu provedeném vzdání se úřadu). Křesťanský lid nazývá takovou »diplomatickou řeč« nepravdami a poněvadž tyto nepravdy s obou míst byly uveřejněny při plné znalosti skutečnosti — vědomými nepravdami. Katechismus nazývá vědomé nepravdy — lží a hříchem proti osmému přikázání.«

Článek ohlašoval dále, že němečtí katolíci naprosto nejsou s drem Píchou zajedno v citech oddanosti vůči nunciovi. »Vždy věrné (semper fidele) pražské kapitule by vlastně tento

titul měl býti odňat, poněvadž svému řádnému a vzornému biskupu tak málo věrnosti zachovala.« Celý článek byl posměchem nunciovi a urážkou kapitulního vikáře, jehož obviňoval jako šéfa tažení proti arcibiskupovi a ze spiknutí s nunciem a končil: »Všecko to ukazuje, jak dobře by nuncius Ciriaci učinil, kdyby se jako nuncius poděkoval.«

Není třeba míti zvláště přísného ponětí o katolické disciplíně, aby bylo jasno každému, že toto psaní by v žádné organisované společnosti nemohlo býti zváno pouhou kritikou.

Určitý zmatek za této zvláště napjaté situace působilo — za jiných okolností a o sobě zcela nezávadné — prohlášení papežského protonotáře Andreje Hlinky na schůzi kněžstva v Ružomberku o oddanosti arcibiskupu dru Kordačovi a jeho osobní některé projevy.

Katolický tisk český, a to jak v Praze, tak i na Moravě, zachovává úctu k životnímu dílu arcibiskupa Kordače, jehož nejasného již vědomí o dosahu toho, co koná, bylo zneužíváno, postavil se rozhodně a jasně za církevní autoritu. A jako před léty za dob reformního hnutí v Jednotě, stejně nyní měl starý farář dr. F. X. Novák příležitost veřejně se ozvat na obranu téhož principu autority a discipliny, žel, proti osobnosti, která tenkrát byla jako představitelem ve zmatcích náboženských.

Hold oddanosti řádné církevní vrchnosti, kapitulnímu vikáři, nunciovi i sv. Otci, projevíli pražští katolíci i na schůzi 12. srpna v Praze v Obecním domě. Téhož dne kapitulní vikář dr. Mořic Pícha vyhlásil v arcidiecési zákaz dalších polemik proti novému stavu v katolických časopisech.

Pan arcibiskup, obdržev 10. srpna list sv. Otce, rozloučil se také dopisem 11. srpna, zaslaným kapitulnímu vikáři a daným k dispozici »Národní politice«, se svou arcidiecí:

»Katolickému lidu a všem přátelům! Obdržev od sv. Otce soukromý autograf a potvrzení hlášené Mu resignace na pražský arcib. stolec k vůli mému stáří a nemocím, loučím se jako poslušný syn svého velebného Otce s arcibiskupským stolicem, nikoli s věřícím lidem obou národností, s nimiž zůstanu spojen až do smrti láskou a modlitbou. Dr. František Kordač, arcib. Amas. a asistent papežského trůnu.«

Polemiky v katolickém tisku německém však ani teď nestaly a němečtí kněží ještě 24. srpna na schůzi v Chebu zaujali stanovisko proti nunciovi.

Na německé straně zřejmě nešlo v hlavním účelu jen o obranu arcibiskupa Kordače, poněvadž tento resignaci od počátku pokládal za definitivní a žádným veřejným bojem

proti nové církevní vrchnosti mu pomoc nemohla býti poskytnuta. Na německé straně projevil se ve vášnivém odporu vůči nunciovi Ciriacimu také nacionální motiv. Po celé dvacátiletí existence republiky byli katolíci čeští svědci toho, jak v katolických kruzích Evropy byla křivě líčena situace katolictví, jeho nespolehlivost a tyto vlivy pronikaly silně i ve Vatikáně. Všecky tyto informace byly exportovány z katolického centra německého u nás. To vyvrcholilo při odjezdu apoštolského nuncia Marmaggiho v Praze, který důvěřoval příliš informacím s této strany. Za apoštolského nuncia Ciriaciho nastal obrat v tom, že nuncius v pramenech svých informací oddělil motivy nacionálního zaujetí německého, což došlo výrazu v souboru jednání o modus vivendi se Sv. Stolicí a v jeho provádění.

Na české straně kampaň vedl tisk liberální a bulvárně senzáční, což dospělo až k tragikomedii, že tisk muže bez vyznání, Jiřího Stríbrného, organisoval farizejsky »poutě do Břežan«. Už z toho je patrné, že zájem katolický nebyl zde zájmem hlavním.

Rozhodné slovo, rozřavší gordický uzel zmatku, pronesla konference čsl. biskupů začátkem října přísným rozsudkem nad těmi, kdo se provinili otevřeným bojem proti církevní autoritě a disciplíně:

»Biskupové Československé republiky, shromáždění na poradách v Olomouci dne 1. října 1931, věnovali pozornost tisku, závislému na spolku »Presseverein Egerland mit dem Sitze in Eger« a jmenovitě časopisům »Deutsche Presse« a »Egerland«, jakož i schůzi, kterou německý kněžský spolek »Verein der deutschen röm.-katholischen Geistlichkeit in der Erzdiözese Prag« konal v Chebu dne 24. srpna t. r., a po ní následující tak zvané volné schůzi kněžské.

Biskupové seznali s politováním, že publikace tisku toho a usnesení obou schůzí jsou neposlušností, ano pohrdáním církevní autoritou a podněcováním k neposlušnosti, obzvláště když kapitulním Ordinariátem pražským byly zakázány veškeré polemiky. I došli ku přesvědčení, že jest nezbytně potřeba přikročiti ku prohlášení a opatřením, kterými by katolické zájmy země byly vzaty v ochranu.

Biskupové především prohlásili, že veškerý tisk, závislý na tiskovém spolku »Pressverein Egerland«, jmenovitě »Deutsche Presse« a »Egerland«, nejsou již tiskem katolickým, nýbrž že tvoří vážné nebezpečí pro katolické smýšlení věřícího lidu. Napomínají tudíž všechny věřící, aby se zdrželi jich četby, spolupráce a jakékoliv podpory. Formálně pak zakazují všem

duchovním pod trestem suspense a divinis spolupráci, byť jen příležitostnou, na řečeném tisku a jakoukoliv jinou účast.

Dále uznali biskupové jednomyslně i na základě kan. 2331 nutnost, aby příslušný Ordinarius provedl vážná opatření proti těm, kteří nesou zodpovědnost za politováníhodné publikace zmíněného tisku a za projevy, ať přímé či nepřímé, souhlasu a pochvaly těchto publikací usnesené na jmenovaných schůzích kléru v Chebu.

Pročež s plným zadostiučiněním a jednomyslně vzali biskupové na vědomí oznámení kapitulního vikáře pražské arcidiecése o opatřeních, že totiž:

1. kněz *Michael Magerl* bude suspendován a divinis a že mu bude odňata kanonická mise pro úřad katechetský a čestný titul konsistorního rady, a že rovněž bude suspendován a divinis kněz dr. *Vojtěch Šanda*, profesor české bohoslovecké fakulty v Praze a zbaven kanonické mise pro úřad profesorský;

2. podobně bude přikročeno k suspensi a divinis a ku odnětí kanonické mise pro příslušné učitelské úřady všech jiných kněží pražské arcidiecése, kteří jsou autory výše jmenovaných publikací;

3. podobná opatření se stanou proti těm, kdož jsou zodpovědní za projev souhlasu a chvály, ať přímý nebo nepřímý, zmíněného tisku, usnesený na schůzích kléru v Chebu;

4. kněžskému spolku »Verein der deutschen röm.-katholischen Geistlichkeit in der Erzdiözese Prag« bude odňato církevní schválení a spolek bude rozpuštěn.

Usnesení tato byla oznámena apoštolskému nunciovi, jenž byl přítomen biskupským poradám, aby podal zprávu o provedení modu vivendi. Týž je vzal na vědomí a projevil čsl. biskupům pochvalu za mocnou ochranu katolické discipliny v naší zemi.

Biskupové se pak usnesli, aby uvedené zde projevy a opatření byly ihned v denních listech katolických a v úředních listech diecésních uveřejněny.«

Usnesení biskupské konference, podepsané všemi biskupy na území ČSR.,³⁰⁾ pak kapitulní vikář dr. Mořic Pícha ihned

³⁰⁾ Usnesení konference podepsali tito ordináři: † Leopold Prečan, arcibiskup olomoucký, † Karel Kašpar, biskup královéhradecký, † Šimon Bárta, biskup budějovický, † Marian Blaha, biskup báňskobystřický, † Karel Kmeřko, biskup mitranský, † Jan Vojtaššák, biskup spišský, † Josef Kupka, tit. biskup adreanský, apoštol. administrátor brněnský, † Pavel Jantausch, tit. biskup prienenský, apoštolský administrátor trnavský, † Josef Čárský, tit. biskup thagorenský, apošt. administrátor košický, † Michael Bubnič, tit. biskup scilitánský, apoštol. administrátor rožnav-

provedl a v ordinariátním listě vyhlásil s dodatkem, že tresty trvají do doby, než bude za uložených podmínek dáno a ordinariátem přijato zadostiučinění.

Biskupská konference zaslala současně panu arcibiskupu Kordačovi tento telegram: »Ordináři v Olomouci shromáždění spolu se vši úcty hodným a námi všemi milovaným nunciem zasílají Vám pozdrav a přání k svátku sv. Františka a modlí se za Vás k Bohu všemohoucímu. — Arcibiskup Prečan, předseda biskupských porad.«

Proti rozsudku biskupské konference protestoval dr. Vojtěch Šanda listem u kapitulního vikáře, žádaje odvolání trestů, a list také veřejně otiskl v »Nár. politice« 14. října. Sděluje, že »mluvil s p. Magerlem a dal mu opis svého listu, jež jsem proti Ciriacimu poslal papeži s příkazem, aby ho tiskem neuveřejnil a s prohlášením, chce-li ho ústně použít, že to činí na své risiko«. Jeho právnické články o resignaci sledovaly — praví — dvojí účel: »1. ujmouti se dra Kordače proti nespravedlivému útisku; 2. v zájmu veřejného blaha státní úřady a veškeré kněžstvo arcidiecése upozorniti na bezprávní stav, vzniklý z neplatné volby kapitulního vikáře, aby nikdo na něm nežádal dispensí a pod., z čehož by následovala neplatnost dotyčných úkonů, sňatků, absolucí a pod.« Prof. Šanda dodal, že vycházel z předpokladu, že nuncius při resignaci dra Kordače překročil papežskou plnomoc. »Dostal-li nuncius od papeže příkaz odstraniti dra Kordače vskutku právě tím způsobem, jakým se to dne 3. července v Břežanech událo, pak se papež jako nejvyšší zákonodárce postavil mimo zákon a theologicky by platila odvěká zásada: *suprema sedes a nemine iudicatur*, t. j. nejvyšší duchovní suverén není nikomu zodpověden a veškerá diskuse přestává. Avšak právě tohoto jasného výkladu a prohlášení se strany autoritativní se veřejnosti nikdy nedostalo.«

Nuncius měl, jak patrně, dříve než provedl, co mu uloženo, informovati prof. Šandu, kdežto profesor dr. Šanda, dříve než veřejně vyzýval katolické kněze a lid, aby neuznávali zvoleného kapitulního vikáře, se sám přesvědčiti nemusel.

ský, † Pavel Gojdič, tit. biskup hampasenský, apoštol. administrátor prešovský, † Martin Kheberich, tit. biskup sabrathenský, světící biskup spišský, † Josef Schinzel, tit. biskup elusanský, světící biskup olomoucký, † Jan Stavěl, tit. biskup zaraitanský, světící biskup olomoucký, † Jan Remiger, tit. biskup dadimenský, světící biskup pražský, Abraham Tahy, apoštol. administrátor užhorodský, Adolf Šelbický, kapitulní vikář litoměřický, Alexandr Stojka, kapitulní vikář mukačevský, Mořic Pícha, kapitulní vikář pražský. Aby zachováno bylo v části vratislavské arcidiecése, podpisuje Adolf kard. Bertram, kníže arcibiskup vratislavský.

Uvedl jsem obšírně akci profesora dra Šandy proto, že ti, kdo sledovali myšlení a ducha projevů reformního kléru po převratě, mohou zde nalézt jejich pokračující doplněk: kost z kostí jejich. Nezemřelo zřejmě vše, co navenek hluboce spalo. Prof. Šanda ovšem i ve svém bohosloveckém úřadě před bohoslovci pronášel nejednou kritiky biskupů i arcibiskupa, hraničící s posměchem a proto mu kapitulní vikář, jak mu oznámil, vzal misi učitelskou trvale.

Spor, vyvolaný resignací arcibiskupa dra Kordače, byl ukončen církevně jmenováním nástupce jeho na stolci sv. Vojtěcha. Dne 16. října 1931 jmenoval papež Pius XI. arcibiskupem pražským dosavadního biskupa královéhradeckého dra Karla Kašpara a jeho nástupcem v Hradci Králové biskupa dra Mořice Píchu, kapitulního vikáře pražského; biskupem litoměřickým dra Antonína Webera, kanovníka téže kapituly, a biskupem v Brně světícího biskupa a apoštolského administrátora dra Josefa Kupku.

Postup nuncia Ciriaciho i disciplinární opatření olomucké konference biskupů schválil pak otevřeně zvláštním listem papež Pius XI. V listě biskupům ze dne 21. října přímo praví, že »čím svízelnější nastávají časy, tím nutnější jest i péče o církevní kázeň, obzvláště v duchovenstvu, i co nejužší spojení duchovenstva a věřících se svými biskupy a s tímto Stolicí apoštolským, jenž má povinnou péči o všechny údy církve. Pročež zaslouženou chválou Vás, ctihodní bratří, zahrnujeme, že jste vzali účast na naší bolesti, již jsme nedávno pocítili pro pomluvy a výpady proti našemu legátovi sestrojené od zlovolných, mezi nimiž — je stydno to říci — nescházeli někteří z kléru, což nás jen větším smutkem naplnilo. Než srdce naše útěchou posílila ona péče a píle, s níž jste, ctihodní bratří, hned podnikli kroky na ochranu církevní kázně, jejíž zachování a úcta má být považována jako obzvláštní chvála kněžstva, jež nejen posvátným učením, ale i září svých ctností má být i se jeviti jako »světlo světa«.

Tím a intronisací arcibiskupa dra Kašpara 15. listopadu byla sporná minulost uzavřena.

Události však, které doprovázely odchod arcibiskupa dra Kordače, způsobily zmatek mnohých kněží i vysokých hodností i laiků a pozornější pohled pod tříšť událostí doplňuje v nejednom mnohé, co bylo řečeno v této historii českého kléru našeho století dříve.

Čistě nábožensky vzato, hrot věže kněžského života arcibiskupa dra Fr. Kordače zahalen je v mlze ztemnělého vědomí odpovědnosti posledních dnů po odnětí úřadu. »Arci-

biskup Kordač nemůže býti činěn odpovědným, zato ti, kteří na jeho nemoci vybudovali své rozpočty.« Chování dra Kordače po resignaci svědčí, že opravdu nemohl déle zůstat. Je třeba však jej omluvit, poněvadž je nemocen a stár. Je to smutné, že biskup čsl. národní církve dr. Procházka musel dra Kordače upozorniti na povinnost katolické discipliny.« Chlad těchto slov apošt. nuncia Ciriaciho, pronesených zahraňickým novinářům na pražské nunciatuře 10. října 1931 stydne v nás jinak a doznívá nad to smutkem, že v Čechách tak málo co dozraje ke klasické dokonalosti a neporušené formě do poslední hodiny.

Je možno, že forma resignace mohla se uskutečniti jinak; snad v den 80. narozenin arcibiskupových a slavnostním rozloučením pražských katolíků. Snad dříve o svátku sv. Františka. Snad tak, že by navenek byl zachován dojem odchodu z vlastního rozhodnutí.

Pro poznání osobnosti zůstává však také platna námitka nunciova: nemohl předpokládat, že arcibiskup odvolá se se svou osobní věcí k veřejnosti a to opětovně a formou tak resolutní. Nuncius neznal případu obdobného.

V nejednom kněžském dopise ovšem ozval se tón uražené hrdosti — zní i z řeči arcibiskupovy — že forma resignace českého primase byla urážkou národní. A odraz vln tohoto pocitu byl široký.

Budiž však uveden kus dopisu jiného kněze, jednoho z vůdců reformního hnutí popřevratového, kněze, jenž potlačení Jednoty hořce nesl, ale podrobil se bezvýhradně.

»Pan arcibiskup« psal 2. srpna 1931 farář, »myslel-li, že nuncius mu křivdí, měl odepřítí podpis resignace a požádat nuncia, aby počkal, až si vše rozmyslí a projedná se Sv. Otcem. U muže vůle a kvalit páně arcibiskupových nelze přece o nátlaku tak snadno mluvit. Vždyť jinde projevil energii až překypující. Jako nejvyšší pastýř českých duší, nežli poskytl interwiev redaktoru N. Pol., měl se poraditi se svým svědomím: nezasadím svou obranou, třeba spravedlivou, ránu té církvi, kterou jsem po celý život tak rytířsky obhajoval, jejíž apologii jsem z katedry budoucím kněžím přednášel? Neměl bych raději křivdu utrpět, než ji učiniti pohoršením? Kdyby byl mlčel, Bůh by byl viděl křivdu, která se mu stala a odměnou za oběť byla by vroucnější láska lidu. Jeho velkost a duševní krása byla by časem vyplynula na povrch jako olej nad vodu a po Čechách by se šeptalo: světec! Nejdř. arcibiskup, vloživ obranu do rukou nevěřících davů, zapřel, žel i jinak svou minulost. Vzpomínám si na

jeho postup vůči kněžím poslední rozpuštěné jednoty. Jak důsledně, nekompromisně, ba zdánlivě tvrdě postupoval proti nám, jak mu kázaly zákony církve — a ejhle! Nyní staříčkový církevní kněz sám hovoří řečí jednotářů... Čekali jsme, že učiní, co žádal od jiných. Že dá příklad pokorné poslušnosti i za cenu bolesti a křivdy. Njdp. arcibiskup v stáří zkřivil svou životní linii, porušil svou stylovost a sám snížil svou nepopřenou velikost...»

Až čas poodstoupí od živých událostí, bude vrácena pravá míra, výška i rozměry všem věcem, událostem i osobám a tak i konec působnosti arcibiskupa dra Kordače, to, co se stalo po jeho resignaci, nabude pro hodnocení životního díla jeho zmenšeného významu. Tělo, zesláblé stářím a duch, zastíněný v jasném zvážení slov a počinů, nemůže popřít dílo desítekletí a učiniti je méně významným. Po řadě předchůdců z šlechtické vrstvy byl on prvním arcibiskupem na stolci Svatého Vojtěcha z chudé, chalupnické rodiny české, muž přísného k sobě života, chudý v duchu, filosof autority a obhájce její v revoluční době, zanícený kritik vad kapitalistického systému sociálního. Převaha logického rozumu, inspirujícího se však současně ze sociálních pohybů doby, činila z něho po celý život reformátora společenského života a v tom duchu jeho je novým dokladem hlavní mohutnosti českého náboženského úsilí. V okolnostech pak a projevech arcibiskupových poté, když odstoupil, vystupuje do popředí zřejmě onen bytostně český požadavek po jednotě formálního principu autority s vnitřním jeho obsahem; požadavek vnitřní pravdivosti a spravedlnosti, osobně hodnocené, pro vše, co je nařizováno vnější autoritou. Je to pozoruhodné u prvního kněze českého, jenž na stolci arcibiskupském vybojoval tak neúchylně boj o autoritu Říma proti reformnímu hnutí kněžstva za prvních let svobody.

Arcibiskup dr. Antonín Cyril Stojan.

Arcibiskup olomoucký dr. Antonín Cyril Stojan může býti svým životním slohem nazván protinožcem logicky spekulativního a scholasticky bojovného typu Kordačova.

Historický pohled zpět do náboženských dějin českých by nám ukázal, jak Kordačův náboženský charakter je typickým výtvozem myšlenkové zanícenosti reformátorské, základní to náboženské mohutnosti české povahy, proti slovanštějšímu typu moravskému, ve kterém je něco z honzovského vyrov-

nání se světem a labyrintem jeho zmatků, jimiž Honza projde často bezpečněji než filosof.

Hloupý Honza tak, jak jeho postavu stvořila lidová duše křesťanská, nenašel dosud svého Cervantesa nebo Göthea. Čeští básníci, obírající se touto postavou, zůstali sedět pod horou, kterou v představě Honzově navršila lidová moudrost. Dívali se na Honzovy mravy a nedovedli mu podat ruku a žítí jeho pohledem čistého srdce. Jak daleko vzadu potloukají se všechny literární historie o Honzovi proti jediné pohádce lidové, líčící Honzu, jak vysloužil si hroudu zlata, měnil ji ve své hlouposti cestou za kočár s koňmi, vůz s kravou, kozu a pak brousek, který mu na konec, nahnutému nad okraj studně, spadl do vody! Zde Honza, vraceje se s holýma rukama domů, stává se Schwaigrovskou ilustrací evangelického: kdo všechno ztratil, všechno našel. A lidová moudrost s honzovskou potměšilostí všem chytrým, které rozesmála hloupostí hrdinovou, vytahuje a prodlužuje nenápadně uši tak, jako Bůh lapá mudráky v chytrostech jejich.

Rodným duchovním bratrem tohoto Hloupého Honzy byl béňovský kaplan a farář a na konec arcibiskup olomucký Antonín Cyril Stojan, zemřevší dříve, než mohl zlatou hroudu arcibiskupství olomuckého zaměnit za brousek.

Jednou o Nanebevzetí Panny Marie v polou srpna, když vítr začíná foukat se strnisek, jsem se vracel z Velehradu s neznámým procesím ze západního Slovenska a zpíval s nimi polní cestou k Uherskému Hradišti: »Maria, Maria, denice líbezná . . .« Jda v řadě s vyschlým slovenským staříkem, vedle bosých poutníků na chvíli duchovně bos a pustiv s hlavy všechn náklad filosofických úvah, měl jsem neodbytný pocit, že tam vpředu za korouhví krajem lesa, pak propadlou zmolinou a zas do kopce, zvedajícího obrysy postav k nebi, jde věčný poutnický vůdce Moravanů — Stojan — a z břehů kolem hubené cesty dýchala na mne radost svobody, jakou asi mají žebraví vandráci na svém tahu světem.

S takovým procesím je nutno jít, ve kterém selka jde děkovat za šťastný porod, žena vyplakat svou bolest nad mužem pijákem či jeho zradou a nabrat dechu k dalšímu životu, sedlák děkovat za svezenou úrodu, dívka prosit o splnění svého snu o štěstí a stařec se stařenkou modlit se za šťastnou hodinu smrti, aby každý pochopil, jak Stojanova zbožnost rostla ze zbožnosti moravského lidu jako polní květ z břehů nebo jako boží muka u cesty ze sbírky celé vesnice.

Lidová zbožnost moravská, dochovaná dědictvím otců z minulosti, z jediné živoucí náboženské doby, jejíž tradice nepo-

rušeně žije v českém lidu, projevuje se nejvýrazněji poutěmi. Svatý Hostýn, Kopeček, posvátný Velehrad, poutní místa mariánská a cyrilometodějská, to byl vlastní domov duše Stojanovy. Všecky cesty moravské k těmto poutním místům nesou tisíceré otisky jeho šlépějí.

Hloubkou prožití vědomí synovství Božího, touto intenzitou života v cizorodém světě moderním zvítězil nad všemi úskálími života.

V době, kdy průměr katolického kněžstva rozeklán byl v sobě mezi vědou a vírou, kdy reformní hnutí, vyvolané starostmi o vnější organizaci církevního života a skepsí duší, pozorujících pyšný rozvoj moderní hmotné vědy, vyústilo v rozvrat a odpad mnohých, v této době náboženského otřesu a rozkladu roste z bezprostřední zbožnosti moravského lidu, z věčně živého kořene prosté lidové víry veliký kněžský typ Stojanův, z největších náboženských postav novočeských.

Ve svém životě neměl jiného cíle a programu ani jako poslanec rakouského a senátor československého parlamentu či arcibiskup než prožívat skutkem vědomí Boha a býti křesťanem. Tak neužívaje nikdy hesel o tak zv. rovnosti, jež je civilní náhražkou základní pravdy křesťanské, překonával s honzovskou samozřejmostí umělé přehrady, zbudované společensky mezi lidmi. S tímto pocitem křesťanského bratrství blížil se stejně k sluhovi jako hlavě státu nebo papeži.

Je známo, jak přivedl moravské poutníky k papeži Piu XI., jak je rozestavil podle svého, porušil všechn vaticánský ceremoniel a hanácky rodinně přinutil papeže, že při této slavnostní příležitosti musel ochutnat darů moravské země, slivovice a koláče, k zděšení strážců románského formalismu při papežském dvoře.

Stejně překročil společenskou přehradu honzovským humorem při návštěvě pana presidenta, známého svým abstinentismem, za návštěvy v paláci v době olomouckého pobytu páně presidentova.

A jak měřil dálku mezi sebou a společensky podřízenými lidmi, to ilustruje řada anekdot, jež se o něm vypravují, leckdy v hrubém nepochopení duchovní velikosti humorně líčených scén.

Pověstnou byla dále jeho dobročinnost a prokazování tělesného milosrdenství každému, kdokoli se k němu obrátil s prosbou o pomoc, dar či přímluvu. Byl známým ve všech úřadech, kam chodil s intervencemi, kterých druhí odmítli, a rozdával všecko, co měl darem i almužnou. Neměl sociálního citění v moderním smyslu, byl křesťanem v duchu a v pravdě. So-

ciálnost znamená účelnou, odosobněnou organizací pomoci bídě. Sociální opatření je velmi často mravně neutrální, poněvadž lze k němu dospěti matematickou úvahou o prospěšnosti a zisku. Sociálnost je náhražka křesťanské povinnosti pomoci bližnímu. Rozdíl mezi ctností křesťanskou a sociálním citem dán jest jejich účelností. Místo doteku člověkov a bratrského citu nastupuje organizace společenské pomoci a profylaxe. Při této pomoci vyloučení jsou nehodní a jenom poctiví něco dostanou. Naproti tomu ctnost křesťanská pramení nikoli z účelnosti, ale z vědomí bratrství v Bohu, je stupněm vlastního růstu duchovního, dar žebráku není větším darem jemu než vlastnímu dárci; ctnost křesťanská proto nemá hranic ve svých účincích, vyzařuje z činů a působí kde chce a výsledků jejich nelze postihnouti. Křesťanem byl Stojan. Pomáhal a dával všem i nehodným a i tehdy, když to o nich věděl.

Byl podveden nejednou a když se toho dověděl a když mu to žalovali — obořil se na žalobce. Chodili na něho také zřejmí provinilci, dopustivší se zločinů, aby dostali milost. A Stojan nikoho neodmítl. V rakouském ministerstvu války ho znali příliš dobře a když rozvírali přímluvný list Stojanův, ptali se: jaký je to zase lump, že šel na Stojana.

V lidech hledal především stránky dobré i v dobách největšího rozvášnění. Byl poslancem a senátorem a nepotřisnila ho politika; i ona, ke které měl odstup ironika, byla mu prostředkem pomoci bližnímu a službě Bohu. V tom byl duchovním bratrem Hloupého Honzy. Vysocí politikové i katoličtí cenili ho jako politika velmi málo, poněvadž jeho těžké boty dopadaly nemotorně jako medvědí tlapy do srovnaného porcelánu jemného politického napalování. Vysocí theologové měli starost, než se stal arcibiskupem, zda v dobách kněžské herese neuškodí církvi jeho lidský cit k zbloudilým kněžím, a správcové arcibiskupského jmění oddechli si po jeho smrti: ještě jeden Stojan a je po jmění olomuckého arcibiskupství.

Zato však prošel pozemskou poutí a nástrahami světa jako uchem jehly, v němž se uškrtí chytráctví a kterým projde jen moudrost svatých. Prošel světem a neměl nepřátel. Když zemřel, slzeli dobří, jimž pomohl po zásluze, i lotři, kterým učinil dobré proti spravedlnosti světa.

Poslanecká a veřejná činnost vůbec nikterak neomezovala jeho nejvlastnější práci kněžskou, správu svěřených mu duší. »Ani za největšího návalu veřejné práce dr. Stojan nezapomínal nikdy na svou farnost (v Dražovicích). V přífařené obci Podbřežicích mají míti každou neděli služby Boží. Ale dr. Stojan přijížděl domů z říšské rady nebo ze sněmu na každou

neděli a na každý svátek, kdykoli jen poněkud mu to bylo možno, a to hlavně proto, aby i v Podbřežicích mohli mít každou neděli služby Boží. A ačkoli to mnohdy bylo spojeno s nemalými obtížemi, když na př. měl v neděli odpoledne schůzi na Slovácku nebo někde na západní Moravě, dr. Stojan přijel přece. A byl-li již některý den doma, pak všechny funkce, křty, pohřby, svatby, požehnání i kázání vykonával sám.

V otázkách práce se týkajících býval vždy přísným, a právě nejprísnějším, ba možno říci až nemilosrdně přísným býval vždy k sobě samému. Tak na př. na Hod Boží vánoční odpoledne měli jsme dva pohřby, a to pohřeb dítěte a pohřeb obecního žebráka a po pohřbech sv. požehnání. Ačkoli bylo počasí deštivé, bláta všude po kolena a obecní pastouška, odkud byl pohřeb žebráka, stála až na konci dědiny, dr. Stojan oznámil hned při obědě, že všechny tři funkce vykoná sám. Byl to ovšem kategorický imperativ, proti němuž všechny mé protesty byly bezmocny. A tak se stalo, že dr. Stojan od 1 do 3 hodin se brodil v dešti a blátě po dědině, kdežto já jsem neměl co dělati. A podobných případů mohl bych vypravovati mnoho. To již není ani láska k práci, to je pravá apotheosa práce, či jakási laboris sacra fames.

Snad nebylo nikoho v Dražovicích, kdo by byl alespoň v čas velikonoční nepřijal sv. svátosti, většina lidu však přijímala svaté svátosti častěji v roce. Socialisté byli tehdy v Dražovicích jen asi čtyři, ač mnoho zedníků odtud jezdí do Brna na práci, ale i ti chodili do kostela a přijímali sv. svátosti. — Často uprostřed prací vzdychl si dr. Stojan a zašeptal: »Všecko je marnost, kromě Pána Boha milovati a jemu sloužiti.« Právě z jeho veliké lásky k Bohu prýští i jeho vpravdě heroická láska k bližnímu.³¹⁾

Jedním z hlavních znaků životní práce Stojanovy jest jeho cyrilometodějství. Ani ono však nešlo po cestách žádné politiky a ze všech rozporů učinilo věc srdce, vzájemného poznání, životního úsilí a křesťanské lásky. V cyrilometodějství sušilovské tradice je hlavní smysl jeho apoštolské práce na sjezdech velehradských a v Apoštolátu sv. Cyrila a Metoda. Připravuje duše k touze po sjednocení církve západní a východní v jednom ovčinci proti světu moderní nevěry, nevěry ve věčných obměnách staré a burcuje lid moravský k modlitbám a obětem k tomuto cíli, byl si vždy vědom, že unionistickým apoštolátem a službou jemu neneseme východním křesťanům

³¹⁾ J. Staněk v knížce: »Msgr. ThDr. Antonín Cyril Stojan, probošt a poslanec.« V Kroměříži r. 1911.

více darů než sobě samým. Jeho cyrilometodějství bylo snahou o vzestup náboženskosti českého lidu, bylo cestou, po které vedl moravský lid k věčnému Velehradu. Prací pro sjednocení křesťanstva už hlouběji nábožensky žijeme sami a neprokazujeme nikomu milosti, leč sobě. Zbožnost a náboženská hloubka objevuje se ve vyjití ze sebe a v oběti: vyjdi ze země své do země, kterou já ukáži tobě. Ubývá náboženské síly, kde ubývá ochoty k oběti kněžské a myslím, kde křesťan myslí na sebe a nikoli na jiné. Zvedaje však jiné a pomáhaje jim, pomáhá především sobě a zvedá sebe sám. Darem obdarován je dárce. Není nikde více třeba této práce z tohoto růstu než v národě našem, kde odvaha k oběti a tvrdost k sobě je tak řídkým zjevem, že přes všechny tradiční názory vnuká těžkou pochybnost o náboženském základě české povahy.

V cyrilometodějství stoupá česká zbožnost; je to symbol uvědomění si nejen závislosti jedince na Bohu, ale jím připoutává se k Bohu jako kořeni a osudu svému i svou historií celý národ a veškeré lidstvo. Zde stoupají schody nad náboženský obsah českého baroka.

Stojan prochází i společenskou soustavou, překročuje přehradu její samozřejmostí křesťanovou. Tím překonává formu náboženského baroka, pokud nám je historicky spojena se sociálním řádem své doby. Přemíra citovosti v lidovém baroku ne v poslední řadě měla posilu v potlačení osobní svobody v jiných životních oblastech; v poddanství lidu.

Gotickému ideálu rytířství a služby nestojí v baroku ideálu úměrného. V gotice služba byla ctí a pramenem hrdosti; v baroku žije osamocena v poddanství. V přemíře krásy lidových krojů, zpěvů a citovosti, jimž neodpovídají úměrné projevy rozumu, vlní se odliv z dob zmatků rozumových a sociálních, jimiž se vyžilo husitství a rozklad ideálu středověkého. Katolictism v baroku zachraňoval podmínky růstu budoucího a sám základ jeho: zbožnost lidovou. V náboženském baroku nebylo harmonie všech mohutností člověkových a přebujení citu a není náhodou, že baroko ovládlo pohusitské, vyčerpané a válkou popleněné Čechy více než kteroukoli zem.

Sochy sv. Jana Nepomuckého u vod a na náměstích mluví především k citu; taková byla i forma pobožností k němu. Byl to oddech národa, vracejícího se z krajů, vypálených válkami. Sv. Cyril a Metoděj nezvou k upokojení citu a oddechu, ale k práci a cestám apoštolským. V jejich šlépějích našel živý pramen po mnoha předchůdcích sušilovské generace i hranatý, samorostlý Hanák Stojan.

Arcibiskup Stojan jest největší postavou moravských snah

cyrilometodějských a unionistických, poněvadž svou silnou, samozřejmou vírou a evangelickými skutky duchovního i tělesného milosrdenství dal mohutný příklad křesťanského života. Jen hluboká zbožnost a víra může býti základem unionistických snah; žítí v plnosti život křesťana jest býti svatým a jen takové životy mohou překonati překážky sblížení. Proto jméno Stojanovo vlá jako korouhev před námi.

Jako radostná korouhev v slunci, neboť je ještě jeden, úhrnný znak povahy tohoto poutníka Božího: životní radost křesťana, svým srdcem i mozkiem pevně zakotveného v Bohu. Optimism požehnané, úrodné země, z níž vzklíčila pověst o Ječmínkovi a radostný klid křesťana slily se v tomto věčně spěchajícím a ve svém domově jen pohostinsky přenocujícím člověku v jasný hlas zvonu, kterým vyzvání duše Stojanova nad rodnou Moravou. Hlas země v něm zvučí a volá, harmonický hlas radostné naděje v předvečer žní, v den, v němž žebráci se valem táhnou k Velehradu a do všech vlaků nastupují procesí.

Jsou i jiné formy české zbožnosti, je možno blížiti se Bohu i po jiných cestách ze všech povah a duchovních krajů, ale cesta Stojanova, jeho život, vyrostlý z lidové zbožnosti, jde od kořenů křesťanství v české duši, vrostlých v samu kmenovou povahu moravského lidu.

VÝHLEDY

Výčet událostí, osob a dějů, podaný v tomto stručném přehledu kněžských hnutí, hlavně posledního pětadvacetiletí, je jednostranný v tom, že nemůže ani letmo zachytiti obraz těch kněžských postav, které žily v skrytu, neznámě plníce svými skutky své nejvlastnější poslání. Není zde ani podán průměrný typ kněze moravského, té generace »stojanovské«, která už od sušilovských dob nábožensky účinněji působila než v Čechách, kde husitství, josefinism a liberální racionalism i v kléru, jako v průměru českého lidu, na rozdíl od moravského, vytlačily stopy mnohem ostřejší.

I v Čechách k úplnějšímu pohledu bylo by nutno podati aspoň obrysy neobyčejně rozsáhlého nábožensko-vzdělávacího díla biskupa dra Antonína Podlahy, který po desítiletí ve vzdělávací knihovně katolické, v Časopise katolického duchovenstva, v Dědictví svatojanském, vydáváním Písma svatého a svou činností pro povznesení úcty svatováclavské, svatojanské a všech českých světců vykonal obří práci pro katolický lid a jeho náboženské posílení.

Nebylo by možno vyhnouti se i jiným typickým postavám kněží, ve kterých hluboká náboženská jistota a světové myšlení katolické srostly s ostražitým národním vědomím v jednotu tak organickou, jako je přísný římský dogmatik a moralista a současně nacionálně citlivý milenec čistoty české řeči, překladatel Dantovy »Božské komedie«, dr. Karel Vrátný.

Bylo by nutno nejen zvednout řadu osobností, ale ukázat i působnost některých náboženských řádů, z nichž v nejednom v poslední době obnovuje se život v mocné aktivitě. Jsou to františkáni a jesuité, obnovující a hledající účinné způsoby drobné pastorační práce mezi lidem ve velkých městech, redemptoristé, zvedající z rumovišť neznalosti a lhostejnosti čistotu víry mezi inteligencí (revue »Na hlubinu« P. Braita), benediktini, vracející v přísné formální kultuře smysl a krásu liturgii (opat Arnošt Vykoukal v Emauzích).

O nové naději mluví rostoucí katolické chrámy ve Velké Praze i po venkově.

Naproti tomu pro spravedlivou rozlohu světla a stínů nebylo by možno zamlčeti, že tento růst aktivity není všeobecný, že v celých krajích, jako v západní polovině Čech, je katolicism vnitřně ochromen, že jsou jiné řády, v nichž jako v škebli, vyvržené na písčité břeh, hučí už jenom hlas oceánu náboženské historie; že ani theologické fakulty, vyjímaje

vzornou olomouckou, a jinde jednotlivce, neplní obecně v žádoucí míře své poslání býti dodavatelem nejúčinnějších myšlenkových zbraní církvi bojující, jak nově a nově toho čas vyžaduje.

Určité naděje do budoucnosti vzbuzuje především obnovený vzrůst počtu bohoslovců ve všech seminářích v posledních dvou letech 1931 a 1932. Úbytek kněžstva po státním převratu nabyl zejména v Čechách povážlivých rozměrů. V arcidiecése pražské³²⁾ od r. 1920 do konce r. 1927 zemřelo na př. 282 kněží a vysvěceno bylo jenom 127 (z toho 66 Čechů a 61 Němců). Při tom z úhrnného počtu kněží arcidiecése 1616 bylo 818 starších 50 let. V diecési budějovické bylo v roce 1928 ze 705 světských kněží pouze 93 kaplanů a jen 305 mladších 50 let. V diecési litoměřické za tři roky pro 110 českých far byl vysvěcen jen jeden český novosvěcenec. Nejinak tomu bylo i v diecési královéhradecké. Teprve po roce 1929 možno sledovat konec úpadku a pozorovati obrát k lepšímu.

Jak přibývalo v posledních letech bohoslovců v českých seminářích a jak se měnil poměr mezi českými a německými bohoslovci, je vidět dobře z tohoto přehledu všech studujících bohoslovců ve školním roce 1931—1932.³³⁾

	I. roč.		II. roč.		III. roč.		IV. roč.		V. roč.		Celkem			Celk.		Loni
	Čechů	Němců	Čechů	Němců	Čechů	Němců	Čechů	Němců	Čechů	Němců	Čechů	Němců	Cizí fak.	Všech + Řád.kler.	Všech	
Brno	33	10	28	3	12	2	13	3	14	2	99	20	1	120+12	97	
Budějovice	12	8	9	5	7	2	6	2	3	2	35	19	2	56	—	43
Hradec Král.	16	6	14	10	11	5	1	2	3	1	41	24	4	69+3	63	
Litoměřice	1	15	1	11	3	5	1	10	1	10	7	51	—	58+2	60	
Olomouc	39	21	37	10	38	15	30	8	26	18	170	72	1	243+1	206	
Praha	21	16	12	11	13	3	5	3	2	9	53	42	12	107+66	130	
Vidnava	3	5	2	6	1	3	1	2	—	2	7	18	—	25+47	39	
											412	242	20	678+131	638	

³²⁾ »Catalogus cleri«, 1928, Praha.

³³⁾ »Museum«, časopis bohoslovců slovanských, č. 1, 1931.

Přiliv bohoslovců v prvních ročnících — až na diecési litoměřickou, je zde všude velmi potěšující. Ačkoli není možno objektivně vyložití vnitřní příčiny tohoto vzestupu, přece je možno konstatovati některé vysvětlující skutečnosti vnější. Po roce 1928, po uzavření modu vivendi mezi Svatou Stolicí a republikou Československou otupují v novém ovzduší nacionální žaloby proti Římu a naopak nabývá širší půdy přesvědčení, že za nových světových poměrů a při přímém jednání republiky s Římem mnohá žaloba minulá stává se anachronismem. Státníci republiky neútočí již proti Vatikánu a naopak nejeden z nich ocenil služby zejména posledního papežského nuncia Petra Ciriaciho republice. Tato atmosféra smíru, vyjádřená i navenek symbolicky naposled účastí státních orgánů při nastolení prvních biskupů podle modu vivendi, působí nesporně na mládež studující a ochromuje hlavní výtku minulosti, že Řím je nepřitelem českého národa. Historie reformních hnutí ukazuje, jak čeští kněží trpěli tímto sporem. V těchto letech zeslábl také přímý protináboženský boj, jehož formy staly se spíše skrytými a nebezpečím — a neříkám, že menším — je dnes více tupá lhostejnost než vášnivá akce protikatolická. Konečně v těchž letech začínají býti přesycena všechna povolání studovaným dorostem. Tato okolnost, ač nelze ji prostě neviděti, není však souřadná s důvody jinými, neboť větší přiliv bohoslovců má za následek přísný jejich výběr a stává se pravidlem, že jsou přijímáni jen žáci nejlepší. Pro dnešní studentskou generaci neexistuje již také jako životní problém spor vědy s vírou a daleko více působí na ně současné události světové, především sociální revoluce ruská a komunistická snaha o revoluci světovou . jako cítěný logický důsledek všech ideí materialismu, racionalismu a protináboženskosti evropské kultury.

Na mládež studující působí dále vzestup prestiže katolické církve v celém světě, korektury proticírkevních opatření ve Francii, Itálii, konkordáty takřka všech států s Římem a nesporná lidská velikost a inteligence papeže Pia XI., obecně uznávaná i nekatolíky. Boj proti Římu — *Los von Rom* — není dnes charakterickou známkou ani inteligence, ani žádného státu Evropy, jako tomu bylo na začátku tohoto století. Jsou dnes starosti jiné.

Tato změna časů a prostředí je zcela jistě jedním z důvodů, proč se začínají plniti znovu opuštěné kněžské semináře české. Omezují se vědomě na tyto příčiny vnější, poněvadž to hlavní, dějiny skryté a příčiny vnitřní nelze postřehnouti ani zachytiti žádnými číslicemi ani fotografií vnějších jevů. Po-

pisem vnějších výsledků a jevů totiž je celá tato publikace a tím už i svou jednostranností, že vědomě jest přehledem jen reformních snah českého kněžstva, jest dán její smysl a úkol, který v závěru chci výrazněji ještě osvětliti.

Všecky tři etapy reformních hnutí katolického kněžstva — v revolučních letech 1848, v době katolické moderny před r. 1906 i po národní revoluci v roce 1918 — mají řadu shodných základních znaků. Všecka tři hnutí vzrůstají z dvou kořenů: jednak z filosofie a kultury doby, proti církvi orientované, jednak z odporu vůči státnímu režimu, protichůdnému životnímu zájmu národa, který dovršoval své obrození a osvobození. Všecka tři hnutí v rozpětí bezmála jednoho století byla rozčleněna na pravici, vyrovňavající střed, a radikální levici, odkud nejeden kněz přešel již k bezvěří nebo aspoň z církve a po převratu do nové církve československé. Ve všech třech obdobích vzniklo hnutí navenek tím, že faktické vedení církve nebylo pevně v rukou biskupů, kteří stáli bezradně v mimořádných dobách, vzdálení duchu národního procesu uvědomovacího a osvobozovacího. Kdežto v roce 1848 se reformní levice napájí ještě jen z kulturního proudění evropského, josefinismu, racionalismu a humanismu, čím dále později ovlivňuje se toto pásmo myšlení českou historií a hlavně husitstvím, a začíná tak zápas o duchovní orientaci navazováním na minulost, zápas o směr vývoje obrozeného národa. Husitské reminiscence proti císaři a Římu objevují se jako akční odkaz současnosti také ve dvojí své stránce: církevní a nacionální: Vídeň a Řím!

Střed a pravice ve všech těchto reformních kněžských bojích po celé století vede veliký zápas o náboženské uvědomení a myšlení současně s bojem o uvědomení nacionální, *o harmonickou synthesu češství a světového katolictví*. Od dob Vinařického a Sušilových, jenž tuto synthesu vyslovil známou, klasicky kladnou formulací: »Církev a vlast, ty v mojích sestersky milují se nadrech; každá má srdce mého půl a každá srdce celé«, nedošli později všichni této šťastné jednoty tvůrčí a tohoto vyrovnění a všechny kněžské generace potom usilovaly znovu a znovu o času přizpůsobenou harmonii římského katolictví s dovršujícím se uvědomením národního českého poslání i úsilím o ně.

Mnozí zůstali stát celý život na rozcestí, jak svědčí románové dílo Třebízského, a v mnohých až po Baara a Xavera Dvořáka docházelo k dramatickým vnitřním konfliktům. Je to veliký a dodnes neukončený zápas o konečný cíl, aby ka-

tolictví římské stalo se skutečným, uvědomělým výrazem a formou náboženského života českého.

V tomto staletém, nejednou tragickém usilování celých kněžských generací bylo neštěstím, že katolický aktivism v boji o ztvárnění národního ducha a myšlení později i proti liberalismu a socialismu musel se uplatňovat ve státě navenek katolickém, ale protičeském. Odtud, z tohoto osudného stavu rostly z části kněžské krise, odtud v celém národě byl živen nacionální odpor proti Římu, katolictví, papežům, kteří s národem mluvili prostřednictvím státní moci nám cizí a hlasem biskupů stejně cizích a vyvýšených.

Z této situace také vyvěrala celá část reformních církevních požadavků: liturgický jazyk český, žádost volby biskupů z lidu a církevních hodnostářů, požadavek zřízení vlastní církevní provincie nebo patriarchátu a žádost po přímém spojení s Římem vlastním kardinálem.

Toto národní pásmo reformních požadavků je dnes ve svobodném státě splněno a dnes jde o víc a dále: po odstranění vnějších třecích ploch o jednotu vnitřní, o harmonii tvořivou. V pozorném úsilí, aby přítomnost žádným novým činem nerozmnožila doklady zájmových rozporů českého růstu národně státního a světové akce římsko-katolické, a spíše naopak, aby se množily doklady životní a zájmové shody obou těchto sil, udržujících fysicky a duchovně národní existenci, v tom jest nutno spatřovat v úhrnu i nejvlastnější smysl Šrámkova a Světlíkova politického programu, který pokračuje z odkazu Sušilovy generace.

Obraz světa dnes od světové války a sociální revoluce ruské se v nás podstatně mění a mění se také úkoly české aktivity katolické. V rozložení nových front duchovních a hospodářských stává se katolicism majákem sil, které klady celé kultury minulé převedou v budoucnost nového hospodářsky sociálního řádu. Katolicism i u nás stává se spolubojovníkem na této frontě — proti principu a akci světového bolševictví a tento jeho boj nejen že není v žádném rozporu s životním zájmem československého národa a státu, ale naopak příkazem jeho záchrany. Stoletý zápas kněžských generací o odstranění rozporu mezi českým vzestupem národním a světovým zájmem římského katolictví je svobodou národní a státní zastaven sám sebou. Současná generace česká přestává také v rozřešení tohoto poměru, stejně jako v rozporu vědy a víry, viděti ústřední svou otázku životní. Zůstává jí na vůli, na které duchovní frontě se bítí za ideál nového světa a zájmy katolictví a češství se tu nerozcházejí. Tak stává se úkolem

kněžstva českého část druhá a hlubší: nalézt v katolictví organickou plnost celé své individuality náboženské i české, dobýti zde hlubiny bezpečnosti svému duchu i citu, aby život katolického kněžstva stal se typickým, bytostným projevem náboženského úsilí českého. Aby to, co nábožensky vůbec žije a roste v národě českém, žilo z katolictví a v něm.

Je třeba českých světců novodobých.

Stav katolické církve a náboženského života v každém národě je takový, jaký je stav a život jeho kněžstva. Bylo tedy úkolem tohoto nedokonalého přehledu reformních snah kněžských ukázati, že klíč k nadějím v budoucnost katolictví u nás má český kněz a že tyto naděje přes všecko zdání opaku, přes všecku nejistotu přetvářejícího se světa jsou vzrůstajícími příležitostmi větší, než byly v století minulém.

O B S A H

Popřevratové ztráty českého katolicismu	9
Náboženský stav podle sčítání lidu roku 1921	
Náboženský stav podle sčítání lidu roku 1930	15
Reformní program českého duchovenstva z roku 1848	19
Rakouský katolicism z konce století	29
Katolická moderna česká	
a) Politická a sociální emancipace katolická	37
b) Národní individualism náboženský	39
c) Blud racionalismu a skepse theologické	40
d) Moderna literární	43
e) Boj za zdobrovolnění celibátu	44
f) Husitská tradice v kněžstvu	45
Přerovský program	47
Rozpuštění zemské Jednoty duchovenstva roku 1907	51
Potlačení moderny Piem X.	51
Dílo dra F. X. Nováka proti modernismu	53
Reformní hnutí katolického duchovenstva po státním převratu	56
Jednota čsl. duchovenstva uznána de facto církevní vrchností .	57
Schůze 23. ledna 1919 v Obecním domě	58
První úspěchy reformní v diecési budějovické	61
Souhrn reformy »Obnova církve katolické«	63
Deputace kněžstva do Říma	64
Ohnisko	65
Profesor dr. Kordač arcibiskupem	66
Zákaz Jednoty na Moravě	68
Vznik církve československé	68
Rozmluva dra Farského s arcibiskupem Kordačem	69
Ustavující sjezd církve československé	70
Odpady katolických kněží	71
Zábor kostelů a kaplí	72
Nauka církve československé	72
Rozpuštění Jednoty čsl. duchovenstva	74
Protest J. Š. Baara	74
Allokuce Benedikta XV. 16. prosince 1920	76
Valná hromada protizákonné Jednoty 25. srpna 1921	78

Memorandum vzdorovednoty do Říma	80
Exkomunikace Xavera Dvořáka	82
Sociálně a politicky buditelská generace kněžská	
Kanovník F. Světlík o životním díle generace	84
Soustředění úkolů poválečné generace kněžské	92
Arcibiskup dr. František Kordač	
Kazatelská činnost před válkou . . .	98
V revolučním Národním shromáždění	99
Potlačení reformního hnutí kněžstva	100
Projevy proti kapitalismu	102
Resignace arcibiskupova	104
Konflikt s apoštolským nunciem .	107
Arcibiskup dr. Kordač o vynucené své resignaci	109
Útoky profesora dra Šandy na nuncia	110
Německé kněžstvo a katolický tisk proti nunciovi	111
Odpověď nuncia Ciriaciho kapitule	113
Rozsudek biskupské konference v Olomouci	115
Arcibiskup dr. Antonín Cyril Stojan	120
Výhledy	127

Oprava

Str. 108, první řádek shora: posláním (místo podáním) církevního majetku.

Vytiskla

Československá akciová

tiskárna v Praze.